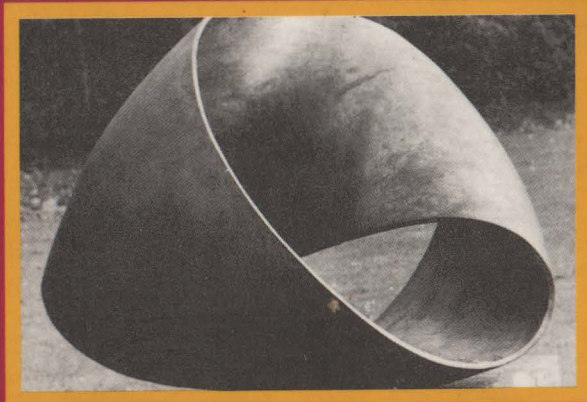

KÖTÜLÜĞÜN SEFFAFLIĞI

jean baudrillard

AŞIRI FENOMENLER
ÜZERİNE BİR DENEME

Çevirenler: Emel Abara - Işık Ergüden

kutuphaneci - eskikitaplarm.com
Süper Üyeler için

Ayrıntı: 117
İnceleme dizisi: 61

Kötülüğün Şeffaflığı
Aşın Fenomenler Üzerine Bir Deneme
Jean Baudrillard

Çevirenler
Emel Abora - Işık Ergüden

Çeviride kullanılan metinler
La Transparance du Mal
Essai sur les phénomènes extrêmes
Éditions Galilée / 1990

The Transparency of Evil
Essays on Extreme Phenomena
İngilizceye çeviren: James Benedict
Verso / 1993

© Éditions Galilée

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapaktaki heykel
Max Bill, Sonu Gelmeyen Durulma
Middelheim Açık hava Heykel Müzesi

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Düzeltili
Zeynep Atayman - Memet Celep

Katkılarından dolayı Fransız Kültür Ataşeliği'ne
teşekkür ederiz.

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi (0 212) 516 94 15

Baskı ve cilt
Mart Matbaacılık Sanatları Ltd. Şti. (0 212) 212 03 39-40

Birinci basım
Ağustos 1995

ISBN 975-539-095-2

AYRINTI YAYINLARI
Piyerloti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş-İstanbul Tel: (0 212) 518 76 19 Fax: (0 212) 516 45 77

Jean Baudrillard
KÖTÜLÜĞÜN
ŞEFFAFLIĞI
AŞIRI FENOMENLER ÜZERİNE BİR DENEME

İ N C E L E M E D İ Z İ S İ

ŞENLİKLİ TOPLUM/*Ivan Illich*/2. basım ✓ YEŞİL POLİTİKA/*Jonathon Porritt*/2. basım ✓ MARKS, FREUD VE GÜNLÜK HAYATIN ELEŞTİRİSİ/*Bruce Brown*/2. basım ✓ KADINLIK ARZULARI-Günümüzde Kadın Cinselliği/*Rosalind Coward*/3. basım ✓ FREUD'DAN LACAN'A PSİKANALİZ/*Saffet Murat Tural*/Tükendi ✓ NASIL SOSYALİZM? HANGİ YEŞİL? NE İÇİN SANAYİ?/*Rudolf Bahro*/Tükendi ✓ ANTROPOLOJİK AÇIDAN ŞİDDET/*Der: David Riches* ✓ ELEŞTİREL AİLE KURAMI/*Mark Poster* ✓ İKİBİN'E DOĞRU/*Raymond Williams* ✓ DEMOKRASİ ARAYIŞINDA KENT/*Kürşat Bumin* ✓ YARIN-Sanayi Toplumunu Yol Ayrımında Eleştiri ve Gerçek Ütopya/*Robert Havemann* ✓ DEVLETE KARŞI TOPLUM/*Pierre Clastres* ✓ RUSYA'DA SOVYETLER (1905-1921)/*Oskar Anweiler* ✓ BOLŞEVİKLER VE İŞÇİ DENETİMİ-1917'den 1921'e Devlet ve Karşı Devrim/*Maurice Brinton* ✓ EDEBİYAT KURAMI/*Terry Eagleton* ✓ İKİ FARKLI SİYASET/*Levent Köker* ✓ ÖZGÜR EĞİTİM/*Joel Spring* ✓ EZİLENLERİN PEDAGOJİSİ/*Paulo Freire*/2. basım ✓ SANAYİ SONRASI ÜTOPYALAR/*Boris Frankel* ✓ İŞKENCEYİ DURDURUN!-İnsan Hakları ve Marksizm/*Taner Akçam* ✓ ZORUNLU EĞİTİME HAYIR!/*Catherine Baker*/2. basım ✓ SESSİZ YİĞİMLERİN GÖLGESİNDE YA DA TOPLUMSALIN SONU/*Jean Baudrillard*/Tükendi ✓ ÖZGÜR BİR TOPLUMDA BİLİM/*Paul Feyerabend* ✓ VAHŞİ SAVAŞININ MUTSUZLUĞU-Siyasal Antropoloji Araştırmaları/*Pierre Clastres* ✓ CEHENNEME ÖVGÜ-Gündelik Hayatta Totalitarizm/*Gündüz Vassaflı*/4. basım ✓ AĞIR ÇEKİM-Değişen Erkeklikler/Değişen Erkekler/*Lynne Segal* ✓ CİNSEL ŞİDDET -Yaşayanların/Yaşatanların Anlatımlarıyla/*Alberto Godenzi* ✓ ALTERNATİF TEKNOLOJİ-Teknik Değişiminin Politik Boyutları/*David Dickson* ✓ ATEŞ VE GÜNEŞ-Platon Sanatçıları Niçin Dışladı?/*Iris Murdoch* ✓ OTORİTE/*Richard Sennett* ✓ TOTALİTARİZM/*Simon Tormey* ✓ İSLAM'IN BİLİNÇALTINDA KADIN/ *Fetna Ayt Sabbah*/2. basım ✓ MEDYA VE DEMOKRASİ/*John Keane*/2. basım ✓ ÇOCUK HAKLARI/*Der: Bob Franklin* ✓ ÇÖKÜŞTEN SONRA-Sosyalizmin Geleceği/*Der: Robin Blackburn* ✓ DÜNYANIN BATILLAŞMASI-Gezegemizin Birörnekleşmesinin Anlamı, Önemi ve Sorunları Üstüne Bir Deneme/*Serge Latouche* ✓ TÜRKİYE'NİN BATILLAŞTIRILMASI/*Cengiz Aktar* ✓ SINIRLARI YIKMAK-Feminist, Yeşil Bir Sosyalizme Doğru/*Mary Mellor* ✓ KAPİTALİZM, SOSYALİZM, EKOLOJİ-Yönelim Bozuklukları/ *Arayışlar/ André Gorz* ✓ AVRUPAMERKEZCİLİK-Bir İdeolojinin Eleştirisi/*Samir Amin* ✓ AHLAK VE MODERNLİK/ *Ross Poole* ✓ GÜNDELİK HAYAT KILAVUZU/*Susan Willis* ✓ SİVİL TOPLUM VE DEVLET- Avrupa'da Yeni Yaklaşımları/*Der: John Keane* ✓ TELEVİZYON: ÖLDÜREN EĞLENCE-Gösteri Çağında Kamusal Söylem/*Neil Postman* ✓ MODERNLİĞİN SONUÇLARI/*Anthony Giddens* ✓ DAHA AZ DEVLET/ DAHA ÇOK TOPLUM-Özgürlük/Ekoloji/Anarşizm/*Rolf Cantzen* ✓ GELECEĞE BAKMAK-21. Yüzyıl İçin Katılımcı Ekonomi/*Michael Albert - Robin Hahnel* ✓ MEDYA, DEVLET VE ULUS-Siyasal Şiddet ve Kolektif Kimlikler/ *Philip Schlesinger* ✓ MAHREMİYETİN DÖNÜŞÜMÜ-Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm /*Anthony Giddens* ✓ TARİH VE TİN-Özgürleşme Felsefesi Üzerine Bir İnceleme/*Joel Kovel* ✓ ÖZGÜRLÜĞÜN EKOLOJİSİ-Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü/*Murray Bookchin* ✓ DEMOKRASİ VE SİVİL TOPLUM-Avrupa Sosyalizminin Açmazları, Toplumsal ve Siyasal İktidarın Denetlenmesi Sorunu ve Demokrasi Beklentileri Üzerine/*John Keane* ✓ ŞU HAİN KALPLERİMİZ-Kadınlar Erkeklerle Neden Teslim Olurlar? /*Rosalind Coward* ✓ AKLA VEDA/*Paul Feyerabend* ✓ BEYİN İGFAL ŞEBEKESİ-Uluslararası Reklamcılık /*Armand Mattelart* ✓ İKTİSADİ AKLIN ELEŞTİRİSİ/*André Gorz* ✓ MODERNLİĞİN SIKINTILARI/*Charles Taylor* ✓ GÜÇLÜ DEMOKRASİ-Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset/*Benjamin Barber* ✓ ÇEKİRGE-Oyun Yaşam ve Ütopya/*Bernard Suits* ✓ KÖTÜLÜĞÜN ŞEFFAFLIĞI-Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme/*Jean Baudrillard*

H A Z İ R L A N A N K İ T A P L A R

TUHAF HAVA-Sınırlar Çağında Kültür, Bilim ve Teknoloji/*Andrew Ross* ✓ ENTELEKTÜEL-Sürgün, Marjinal, Yabancı/*Edward Said* ✓ SEVGİNİN BİLGELİĞİ/*Alain Finkielkraut* ✓ KİMLİK VE FARKLILIK-Siyasi Paradoksun Demokratik Uzlaşımları/*William Connolly* ✓ TAHAKKÜM VE DİRENİŞ SANATLARI/*J.C. Scott* ✓ OLUMSALLIK İRONİ DAYANIŞMA/*Richard Rorty* ✓ GÖSTERİ TOPLUMU VE YORUMLAR/*Guy Debord* ✓ KAMUSAL İNSANIN ÇÖKÜŞÜ-*Richard Sennett* ✓ YÖNTEME KARŞI/*Paul Feyerabend* ✓ POSTMODERNİZM VE TÜKETİM KÜLTÜRÜ/*Mike Featherstone* ✓ DEMOKRASİ VE KAPİTALİZM-Mülkiyet, Topluluk ve Modern Toplum Düşüncesinin Çelişkileri/*Samuel Bowles-Herbert Gintis* ✓ YENİ ZAMANLAR - 1990'larda Politikanın Değişen Çehresi/*S. Hall-M. Jacques* ✓ YENİ BİR SOL İÇİN TEZLER-Serbest Piyasacı Sağa Cevapları/*Hilary Wainwright* ✓ İMKANSIZIN POLİTİKASI-İsyanla İtaat Arasındaki Entelektüel/*J.M. Besnier* ✓ ÖPÜŞME, GİDİKLANMA VE SIKILMA ÜZERİNE/*Adam Phillips*

Since the world drives to a delirious state of things, we must drive to a delirious point of view.

Dünya çulğun bir seyir aldığına göre biz de dünyaya ilişkin çulğun bir bakış açısı edinmeliyiz.

Uçlardan yola çıkmaktansa aşırılıklarda telef olmak yeğdir.

İÇİNDEKİLER

— ORJİ SONRASI.....	9
— TRANS-ESTETİK.....	19
— TRANS-SEKSÜEL.....	24
— TRANS-EKONOMİK.....	29
— AŞIRIİLETKEN OLAYLAR.....	38
— İŞLEMSEL TEMİZLİK.....	45
— FOTOKOPİ VE SONSUZ.....	51
— KORUNMA VE ZEHİRLİLİK.....	59
— İTKİ VE TEPKİME.....	69
— TERÖRİZMİN AYNASI.....	73

— PEKİ O HALDE KÖTÜLÜK NEREYE GİTTİ?.....	79
— ÖLÜLER SERGİSİ	86
— ENERJİNİN YAZGISI.....	95
— LANETLİ YAN TEOREMİ.....	101

K Ö K T E N Ö T E K İ L İ K

— KENDİ CEHENNEMİ	109
— FARKLILIK MELODRAMİ.....	118
— UZLAŞMAZLIK.....	131
— KÖKTEN EGZOTİZM	137
— VENEDİK TAKİBİ.....	147
— VİRAL KONUKSEVERLİK	152
— İRADE SAPMASI.....	155
— TUHAF CAZİBE OLARAK NESNE.....	162

ORJİ SONRASI

İçinde bulunduğumuz güncel durumu nitelemek gerekseydi, bir orji sonrası hali derdim. Orji, tam da modernliğin patladığı andır; her alandaki özgürlüğün patladığı andır: Politik özgürleşme, cinsel özgürleşme, üretici güçlerin özgürleşmesi, yıkıcı güçlerin özgürleşmesi, kadının, çocuğun, bilinçdışı itkilerin özgürleşmesi, sanatın özgürleşmesi. Tüm temsil ve karşı-temsil modellerinin göklere çıkarılması. Bu tam bir orjidir; gerçeğin, ussalın, cinselin, eleştirel ve karşı-eleştirelin, büyümenin ve büyüme krizinin orjisidir. Nesne, gösterge, ileti, ideoloji ve zevklere ilişkin her türlü sanal* üretim ve aşırı-üretim yollarını geride bıraktık. Şimdi her

* Sanal (virtuel): Sözlük anlamı, "gerçekte yeri olmayıp zihinde tasarlanan, mefhum, farazi, tahmini" olan bu kelime; bilgi-işlem alanında, "kullanılan fiziksel ve mantıksal yapıdan bağımsız olarak, işlevsel açıdan kullanıcıya bağlı" anlamındadır. (ç.n.)

şey özgür, kartlar açıldı ve hep birlikte asıl sorunla karşı karşıyayız: ORJİ BİTTİ, ŞİMDİ NE YAPACAĞIZ?

Artık yalnızca orji ve özgürleşme simülasyonu* yapmak, hızlanarak aynı yönde gidiyormuş gibi görünmek geliyor elimizden; oysa gerçekte boşlukta hızlanıyoruz, çünkü özgürleşmenin tüm hedeflerini çoktan ardımızda bıraktık. Bugüne kadar yakamızı bırakmamış ve bizde saplantı haline gelmiş olan şey ise tüm bu sonuçların -peşine düştüğümüz tüm göstergelerin, tüm biçimlerin, tüm arzuların son derece kullanılabilir olmasının- önüne geçmekti. Ne yapmalı o halde? Simülasyon durumudur bu; bütün senaryolar gerçek ya da sanal olarak önceden vuku bulduklarından tüm bu senaryoları yeniden oynamaktan başka bir şey gelmez elimizden. Ütopya gerçekleşti; tüm ütopyalar gerçekleştiği halde, tuhaf bir şekilde, sanki gerçekleşmemişler gibi yaşamayı sürdürmek gerekiyor. Ama madem bu ütopyalar gerçekleşti ve bunları gerçekleştirme umudunu artık taşıyamayacaksak, yapabileceğimiz tek şey, bitip tükenmez simülasyonlar içinde onları hiper-gerçekleştirmektir. Çoktan arkamızda bıraktığımız, ama yine de bir tür kaçınılmaz umursamazlık içinde yeniden üretmemiz gereken ideal, düş, görüntü ve hayalleri sonsuz biçimde çoğaltarak yaşıyoruz.

Aslında devrim her yerde gerçekleşti, ama hiç beklendiği gibi değil. Özgürleştirilmiş olan şey, her yerde, katıksız dolaşıma geçmek ve yörüngeye oturmak için özgürleşmiş oldu. Biraz mesafeli bakarsak, her özgürleşmenin varacağı kaçınılmaz noktanın dolaşım ağlarını teşvik etmek ve beslemek olduğunu söyleyebiliriz. Özgür kalan şeyler sonu gelmez biçimde birbirinin yerine geçmeye ve böylelikle gitgide artan belirsizliğe ve şüphelilik ilkesine mahkûmdurlar.

* Simülasyon: Gerçekten ve fiili olarak var olmayan bir şeyi (durumu, vs.) bütün bileşenleriyle birlikte gerçekmiş ve fiilen varmış gibi gösterme durumu anlamına gelir. Baudrillard, bir başka kitabında, simülasyonun "kendini.....miş gibi göstermek" olmadığını belirttiikten sonra, bir sözlükten alıntı yapar: "Kendini hastaymış gibi gösteren kimse sadece yatağa girer ve hasta olduğuna inanır. Bir hastalık simülasyonu yapan kimse ise kendinde bazı belirtiler bulur." Yine metinde geçen "simülakr" deyimi de "imaj, idol" anlamına geldiği gibi, burada bir simülasyon olayının görünümüdür. (ç.n.)

Artık hiçbir şey (Tanrı bile) sona ererek ya da ölümlle yok olmuyor; hızla çoğalarak, sirayet ederek, doygunluk ve şeffaflık yoluyla, bitkinlik ve kökü kazınma yoluyla, simülasyon salgını ve ikincil varoluş olan simülasyona aktarılma yoluyla yok oluyor her şey. Artık ölümcül bir yok olma biçimi değil, fraktal* bir dağılma biçimi vardır.

Hiçbir şey gerçekten yansımıyor; ne aynada ne de (bilincin sonsuza değin bölünmesinden ibaret olan) başdöndürücü alanda gerçekten yansıyan bir şey yok artık. Dolaşım ağlarının viral** dağılımındaki mantık ne değer mantığıdır ne de eşdeğerliliğin mantığıdır. Artık değerler alanında devrim yok; değerler birbirine dolanıp kendi üzerlerine katlanıyor. Tüm sistemlerde hem merkezden kaynaklanan bir zorlanım hem de bir dışmerkezlilik var. Bu sistemleri katıksız ve gereksiz bir yineleme içinde değil, kendi varlıklarını riske atarcasına güçlerini arttırarak ve akıl almaz bir potansiyel güç haline gelerek kendi sınırlarından ötede patlamaya, kendi mantıklarını aşmaya götüren içsel bir metastaz***, hummalı bir kendini zehirleme görülüyor.

Tüm bunlar bizi değer yazgısıyla karşı karşıya getirir. Vaktiyle anlaşılması güç bir sınıflandırmaya niyet ederek bir değer üçlemesine başvurmuştum. Doğal bir evre (kullanım değeri), ticari bir evre (değişim değeri), yapısal bir evre (gösterge değeri). Dolayısıyla, değer bir doğal yasası, bir ticari yasası ve bir yapısal yasası vardır. Bu ayrımlar biçimsel elbette; ama yeni bir parçacık keşfeden fizikçilerde görülen ayrıma benziyor. Yeni parçacık öncekinin yerine geçmez: Varsayımsal bir dizi içinde art arda gelir ve birbirlerine eklenirler. Dolayısıyla burada ben simülakr mikrofiziğine yeni bir parçacık ekleyeceğim. Doğal evrenin, ticari evrenin ve yapısal evrenin ardından değer fraktal evresi geldi bile. Doğal evreye doğal bir gönderme uygun düşünüyordum ve değer de

* Fraktal: Sünger, kar tanesi gibi parçalandıkça benzer motifler sergileyen doğal nesnelere verilen ad. Aynı zamanda, kendine benzeme özelliği gösteren karmaşık geometrik şekillerin de ortak adıdır. (ç.n.)

** Viral: Virüse değgin; virüse bağlı, virüsten ileri gelen anlamında. (ç.n.)

*** Metastaz: Kanserli hücrelerin vücudun diğer bölgelerine sıçraması. (ç.n.)

dünyanın doğal bir kullanımına gönderme yaparak geliyordu. Ticari evreye genel bir eşdeğer uygun düşüyordu, değer de ticari bir mantığa gönderme yaparak geliyordu. Yapısal evreye bir kod uygun düşer ve burada değer, bir modeller kümesine gönderme yaparak yayılır. Dördüncü evre olan değerın fraktal –hatta viral; ışın gibi yayıldığı– evresinde artık kesinlikle hiçbir gönderme yoktur; değer her ne olursa hiçbir şeye göndermede bulunmadan katıksız yan yanalık yoluyla tüm yönlerde, tüm zaman aralıklarında ışıır. Bu fraktal evrede, ne doğal ne genel bir denge vardır, gerçek anlamda sözü edilebilecek bir değer yasası yoktur artık; bir tür *değer salgınından*, değerın genel metastazından, rastlantısal bir şekilde hızla çoğalma ve dağılmasından başka bir şey yoktur. Bu tür çoğalma ve zincirleme tepki her çeşit değerlendirmeyi olanaksız kıldığından değerden artık kesinlikle söz edemeyiz. Yine mikrofiziğe benzer bir durum bu: Güzel ya da çirkin, doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü terimleriyle değerlendirme yapmak, bir parçacığın hızını ve bulunduğu yeri aynı anda ölçmek kadar olanaksızdır. İyi, artık kötünün karşıtı değildir; hiçbir şey apsisler ve ordınatlar halinde düzenlenemez artık. Her tanecik kendi yö-rüngesini izler, her değer ya da değer parçası simülasyon göğünde bir an parlar, sonra diğer parçacıkların yoluyla ender olarak kesişen eğri bir çizgi boyunca boşlukta kaybolur. Fraktal değer şemasının ta kendisidir bu; kültürümüzün de güncel şemasıdır.

Şeyler, göstergeler ve eylemler düşüncelerinden, kavramlarından, özlerinden, değerlerinden, göndermelerinden, kökenlerinden ve amaçlarından kurtuldukları zaman sonsuza dek kendilerini üretirler. Düşünce çoktan yok olmuşken, şeyler işlemeyi sürdürür; hem de kendi içeriklerini hiç umursamadan işlemeyi sürdürürler. Bu koşullarda bu kadar iyi işliyor olmaları tuhaf bir durumdur.

Örneğin, ilerleme düşüncesi yok oldu, ama ilerleme sürüyor. Üretime temel teşkil eden zenginlik düşüncesi yok oldu, ama üretim güzelce sürüyor. Üretim, başlangıçtaki amaçları umursamadığı ölçüde hızlanıyor. Politika alanında da düşüncenin yok olduğu; ama politika oyununun, kendi hedefleri karşısında gizli bir umursamazlık içinde sürdüğü söylenebilir. Televizyon kendi

görüntüleri karşısında tam bir umursamazlık içinde işliyor (insan yok olsa bile böyle devam edebilir). Her sistemin ve bireyin içinde her yanda çoğalabilmek, her yöne yayılabilmek için kendi düşünce ve özünden kurtulma yönünde gizli bir itki var olabilir mi? Ama bu tür bir ayırışmanın sonuçları ölümcül olabilir ancak. Düşüncesini yitiren bir şey gölgesini yitirmiş adama benzer; bu şey, kendini kaybettiği bir çılgınlığın içine düşer.

Değerin genetik koduna bile boyun eğmeyen kanserli çoğalmanın, yan yanalık yoluyla artmanın metastaz düzeni (ya da düzensizliği) burada başlar. O zaman da –tekhücreliler gibi sadece Aynı'nın bölünmesi ve kod aktarımıyla üreyen ölümsüz ve cinsiyetsiz varlıkların yaşadığı geçmiş (?) evreye geri dönecek şekilde– cinselliğin, cinsiyetli varlıkların büyük serüveni her alanda canlılığını yitirir. Günümüzün teknolojik varlıkları, -makinelere, klonlar,* protezler- hepsi bu tip üreme biçimine yönelmekte, insanı ve cinsiyetli denem varlıkları da yavaş yavaş aynı sürece sürüklemektedirler. Sadece en son biyolojik araştırmalar değil; bütün araştırmalar, bu tür bir genetik ikameyi gerçekleştirmeye, cinsel ilişkiye girmeyen küçük aygıtların çizgisel parçalara ayrılarak üremesini, klon haline gelme ve döllenmesiz tohumculuklanmasını gerçekleştirmeye yöneliktir.

Cinsel özgürleşme döneminde parola, en az üreme ile en çok cinsel ilişki oldu. Bugün, klonik bir toplumun düşü daha çok bunun tersi olurdu: Olası en az cinsel ilişkiyle en çok üreme. Vaktiyle beden ruhun metaforuydu, ardından cinselliğin metaforu oldu, bugün artık kesinlikle hiçbir şeyin metaforu değil; beden metastaz yeridir, simgesel düzenlenme olmadan, aşkın bir hedef olmadan, iletişim ağlarının ve entegre devrelerin yan yanalığına benzer katıksız bir yan yanalık içinde, tüm bu süreçlerin sonsuza değin programlandığı ve mekanik biçimde birbirine eklendiği yerdir.

Metafor imkânı tüm alanlarda yitip gidiyor. Bu, cinselliğin oldukça ötesine yayılan genel trans-seksüelliğin bir yanısıdır; bilim kolları özgül niteliklerini yitirip, başımıza gelen en yeni olay olan viral bir belirsizlik sürecine, bir kargaşa ve bulaşma sürecine gir-

* Klon: Tek bir bireyden eşeysiz üreme yoluyla üretilmiş, genetik yapısı birininin tıpatıp aynı canlı topluluğu. (ç.n.)

dikleri ölçüde tüm bilim kollarına yayılır bu genel trans-seksüellik: Trans-ekonomi haline gelen ekonomi, trans-estetik olan estetik, trans-seksüellik olan cinsellik. Metaforun olabilmesi için ayrımsal alanların ve ayrı nesnelere varlığı gerektiğinden, tüm bunlar, artık hiçbir söylemin diğerinin metaforu olamayacağı, yatay ve evrensel bir süreç içinde birbirlerine benzerler. Bilim dalları arasındaki bulaşıcılık metaforu imkânına son verir. Tam bir *mecaz-ı mürsel*; tanım (ya da tanımsızlık) gereği viral. Viral benzeşim, biyoloji alanından yapılan bir aktarma *değildir*; çünkü her şey söz konusu virüsler tarafından, zincirleme tepkime, rastlantısal ve anlamsız çoğalma ve metastaz tarafından aynı anda ve aynı sıfatla etkilenir. Belki de bu yüzden hüznüyoruz; çünkü metafor yine de güzeldi, estetikti, farklılıktan ve farklılık yansımalarından iyi yararlanıyordu. Bugün, mecaz-ı mürsel (bütünün ve tek tek öğelerin birbirinin yerine geçmesi, terimlerin genel yer değiştirmesi) metaforun düş kırıklığı üzerine yerleşiyor.

Her bireysel kategoriye virüs bulaşabilir, her alanın yerine bir diğeri geçebilir: Türlerin karışması. Cinsellik artık yalnızca cinsellikte değil, başka her yerdedir. Politika politikada değildir artık, tüm alanlara mikrobunu saçmaktadır: Ekonomi, bilim, sanat, spor... Spor da sporda değildir artık; iş hayatında, cinsellikte, politikada, genel anlamda performansın üslubundadır. Mükemmelliğin, gücün, rekor kırmanın ve çocuksu bir kavram olan kendini aşmanın sportif ölçütünden her şey etkilenmiş durumdadır. Böylece her kategori bir geçiş evresi yaşıyor; ve her kategorinin özü, "suyun belleği" gibi saptanamaz bir iz bırakarak yok olup gidene dek eriyiğin bütününden önce son derece büyük, ardından sonsuz küçük dozlarda ayrışıyor.

AIDS, aşırı bir cinselliğin ve hazzın yansımaları değildir; cinselliğin yaşamın tüm alanlarına genel olarak sızmasıyla telafi ediciliğinin ortadan kalkmasına, cinsel göz boyamanın tüm bildik çeşitleri içindeki cinselliğin her yana dağılmasına denk düşer. Bağışıklık kaybı, cinsel ayırımın ve dolayısıyla da cinselliğin yok olmasını içerir. AIDS salgınının yarattığı temel karışıklık, cinsel

gerçeklik ilkesinin mikrobiyolojik ve insan doğasına aykırı ve fraktal düzeyde bölünmesidir.

Cinselliği belki hâlâ hatırlıyoruz; tıpkı suyun, çoktan erimiş moleküllerini “hatırlaması” gibi. Ama bu ancak moleküler bir anıdır, önceki bir yaşamın ufacık bir anıdır yalnızca; yoksa biçimlerin ya da özelliklerin (bir yüzün çizgileri, gözlerin rengi; su bunları güçlkle koruyabilir) anısı değil. Böylece politik, medyatik, iletişimsel bir kültür çorbası içinde son derece yok olmuş, kimliği belirsiz bir cinselliğin kalıntısını taşıırken bir de AIDS’in viral baskınına uğradık.

Türlerin karışımı yasası dayatılıyor bize. Her şey cinseldir; her şey politiktir; her şey estetikdir; hem de aynı zamanda. Her şey politik bir anlam kazandı, özellikle de 1968’den bu yana sadece gündelik yaşam değil; delilik, dil, medya ve hatta arzu bile politik bir anlam kazandı. Her şey özgürleşme ve kolektif kitlesel süreçler alanına girdiği ölçüde politikleşiyor. Aynı zamanda her şey cinsel hale geldi, her şey arzu nesnesidir: İktidar, bilgi, her şey fantasma ve bastırma terimleriyle yorumlanıyor, basmakalıp bir cinsellik her yere egemen durumda. Aynı zamanda her şey estetikleşiyor: Politika gösteri içinde, cinsellik reklamcılık ve pornoda, her tür etkinlik kültür olarak adlandırılan şeyin içinde estetik nitelik kazanıyor; her şeyi istila eden medyatik ve reklamcı göstergeleşme tarzı; kültürün fotokopileştiği nokta. Her kategori mümkün olduğunca genelleşir ve böylece tüm özgüllüğünü yitirir ve tüm diğer kategoriler tarafından emilir. Her şey politik olduğunda artık hiçbir şey politik değildir ve politika sözcüğünün anlamı kalmaz. Her şey cinsel olduğunda artık hiçbir şey cinsel değildir ve cinsellik tüm anlamını yitirir. Her şey estetik olduğunda artık güzel ya da çirkin olan bir şey kalmaz ve sanat da yok olur. Bir düşüncenin tamamen gerçekleşmesi ve modernlik eğiliminin kursesuz biçimde ortaya çıkması olduğu kadar, aynı zamanda da bu düşüncenin aşırılığı, kendi sınırlarının ötesine uzanarak yadsınması ve ortadan kalkması anlamına gelen şeylerin bu tuhaf durumunu tek bir simgede kavramak mümkündür: Trans-politik, trans-seksüel, trans-estetik.

Politika, cinsellik ve sanat alanında öngörüye sahip bir öncü yok artık; dolayısıyla arzu adına, devrim adına ya da biçimlerin özgürleşmesi adına köktenci bir eleştiri olasılığı da yok. Bu devrimci hareket günleri geride kaldı. Modernliğin görkemli ilerleyişi tüm değerlerde hayal ettiğiniz değişime yol açmadı; değerlerin birbirine dolanıp kendi üzerlerine katlanmasına yol açtı ki bunun sonucu bizim için tam bir kafa karışıklığı oldu. Cinsel, politik ya da estetik alanda belirleyici bir ilkeyi kavramamız artık olanaksızdır.

Proletarya proletarya olarak kendini yadsımayı başaramadı; Marx'tan bu yana bir buçuk yüzyıllık tarihin gerçekliği budur. Proletarya sınıf olarak kendini yadsımayı ve böylelikle sınıflı toplumu yıkmayı başaramadı. Bu başarısızlığın nedeni belki de iddia edildiği gibi, proletaryanın bir sınıf olmamasıdır; sadece burjuvazi hakiki bir sınıftı ve dolayısıyla yalnızca burjuvazi kendini yadsıyabiliyordu. Burjuvazi ve burjuvaziyle birlikte sermaye, sınıfsız bir toplum doğurdu; ama bunun proletaryanın kendini yadsımasıyla ve bir devrimin sonucunda ortaya çıkacak sınıfsız toplumla hiçbir ilişkisi yoktu. Proletarya ise yalnızca yok oldu. Sınıf çatışmasıyla aynı anda ortadan kayboldu. Hiç kuşku yok ki sermaye kendi çelişkili mantığı uyarınca gelişmiş olsaydı proletarya tarafından bozguna uğratılmış olurdu. Marx'ın analizi ideal anlamda eksiksiz olmayı sürdürüyor. Ama Marx, bu içkin tehdit karşısında sermayenin bir biçimde trans-politikleşme, yani üretim ilişkilerinin ve politik çelişkilerin ötesinde yörüngeye yerleşme, yüzergezer, esrik ve rastlantısal bir biçimde özerkleşme ve böylece dünyayı kendi görüntüsünde toplama olasılığını öngörmemişti. Sermaye (hâlâ sermaye denebilirse?) ekonomi politikliği ve değer yarasını çıkmaza soktu: Kendi sonundan kaçmayı da bu anlamda başardı. Bundan böyle kendi erekliliklerinin ötesinde ve tamamen göndermesiz bir biçimde işlemektedir. Bu değişimi başlatan olay, 1929 krizi oldu kuşkusuz; 1987'deki bunalım, aynı sürecin devamıdır olsa olsa.

Devrimci kuram, toplumsallık zafer kazanır ve şeffaflaşırken politikanın da politika olarak kendini yadsıyacağına ve devletin yok olacağına ilişkin yaşayan ütopyayı da kutsallaştırmıştı. Bunların hiçbiri olmadı. Politika yok oldu olmasına, ama toplumsallığın içinde kendini aşamadı, toplumsallığı kendi yok olu-

şuna sürükledi. Artık trans-politika evresindeyiz, yani politikanın üreme ve sonsuz simülasyon derecesi olan sıfır derecesindeyiz. Çünkü kendini aşmayan bir şey, ancak yok olmadan yaşamaya devam edebilir. Demek ki politika asla yok olmayacak ve yerine hiçbir şeyin çıkmasına da izin vermeyecektir. Politik histerezis* içindeyiz.

Sanat da modern zamanların estetik ütopyası uyarınca kendini aşıp, ideal yaşam biçimi haline gelmeyi başaramadı (önceleri kendini bir bütünselliğe doğru aşması gerekmiyordu, çünkü bütünsellik zaten vardı ve dinsel). Sanat kendini aşkın bir ideallik haline getiremedi ve gündelik yaşamın genel estetikleştirilmesi içinde dağıldı, görüntülerin katıksız dolaşımı uğruna sıradanlığın trans-estetigi içinde yok oldu. Sanat, sermayeden bile önce bu yola girmiştir. Politikada belirleyici dönem, kitlelerin trans-politika evresine sermaye tarafından sokulduğu 1929 stratejik kriziyse, sanatta belirleyici dönem sanatın kendi estetik oyun kurulumunu yadsıyarak görüntülerin sıradanlığının trans-estetik çağına açıldığı Dada ve Duchamp dönemi oldu kuşkusuz.

Cinsel ütopya da gerçekleşmedi. Bu ütopya, cinselliğin ayrı bir etkinlik olmasının yadsınması ve bütün bir yaşam olarak gerçekleşmesi anlamına gelirdi. Cinsel özgürlük yanlıları bunu hâlâ düşlemektedir: Arzunun, bütün insanlarda tam olarak gerçekleşmesi ve arzunun cinsiyet ayrımının ötesinde yüceltilmesi. Oysa cinsel özgürleşme içinde cinsellik, cinsel göstergelerin farksız bir dolaşımı halinde özerkleşmeyi başardı yalnızca. Trans-seksüel bir duruma doğru geçiş yolundaysak eğer, bu durumun cinsellik aracılığıyla yapılan bir yaşam devrimiyle değil; cinselliğin sanal farksızlığına yol açan kafa karışıklığı ve nahoş ilişkilerle kesin ilgisi vardır.

İletişim ve enformasyondaki başarı da aynı şekilde, yabancılaşmış ilişki olarak toplumsal ilişkinin kendi kendini aşmasının olanaksızlığından kaynaklanmıyor mu? Bu olanaksızlık yüzünden, toplumsal ilişki iletişim içinde kendini yinelemekte, iletişim ağlarının çokluğunda çoğalmakta ve ağlardaki farklılık yokluğuna düşmektedir. İletişim toplumsaldan da toplumsaldır,

* Fiziksel bir etkiye maruz kalan bir cismin tepki vermekte gecikmesi. (ç.n.)

hiper- ilişkiseldir, toplumsal yöntemlerle aşırı etkinleştirilmiş toplumsallıktır. Oysa toplumsallık, özünde bu değildir. Bir düşünce, bir söylem, bir ütopya, çatışmalı ve çelişkili bir biçim, şiddetli bir biçim, her halükârda rastlantısal ve istisnai bir olaydır toplumsallık. İletişim arayüzeyi sıradanlaştırarak toplumsal biçimi farksızlaştırır. Bir iletişim ütopyasının olmamasının nedeni budur. İletişim özellikle bir toplumun kendini diğer amaçlara doğru aşma yetersizliğinden doğduğuna göre iletişimsel bir toplum ütopyasının anlamı yoktur. Enformasyonun durumu da böyledir: Bilgi fazlası rastlantısal biçimde her yönde yüzeye dağılır, tek yaptığı yer değiştirmektir. Arayüzeyde, muhataplar bir fişle elektrik prizi gibi birbirine bağlanırlar. İletişim anlık bir devre aracılığıyla “meydana gelir” ve “iyi” bir iletişim olması için hızla iletmesi gerekir; sessizliğe zaman yok. Sessizlik ekranlardan, iletişimden kovulmuştur. Medyatik görüntüler (medyatik metinler de görüntüler gibidir) hiç susmazlar: Görüntü ve iletiler kesintiye uğramadan birbirlerini izlemelidir. Oysa sessizlik tam da örneğin televizyonda son derece anlamlı hale gelen, devredeki o senkop, o küçük felaket, o sürçmedir: Tüm bu iletişimin esas olarak zorunlu bir senaryo olduğunu; bizi boşluktan, hem ekranın boşluğundan hem de görüntülerini aynı büyülenmeyle ve sabırsızlıkla beklediğimiz zihin ekranımızdaki boşluktan uzak tutan kesintisiz bir kurgu olduğunu doğrulayan, sıkıntı ve neşeye yüklü kopukluk. Teknisyenler grev yaptığından, boş televizyon ekranını hayranlıkla izleyen adamın görüntüsü günün birinde XX. yüzyıl antropolojisinin en mükemmel görüntülerinden biri olarak değer taşıyacaktır.

TRANS-ESTETİK

Sanatın her yerde çoğaldığını görüyoruz. Sanat üzerine söylem ise daha da hızlı çoğalmaktadır. Ama sanatın ruhu yok oldu. Macera olarak sanat; yanılısama yaratma gücüne sahip sanat; şeylerin daha üstün bir oyunun kuralına boyun eğdiği, gerçekliğe karşıt bir “başka sahne” kuran sanat; bir tuvalin üstündeki çizgi ve renkler gibi, varlıkların anlamlarını yitirip kendi varlık nedenlerini aşarak bir baştan çıkarma süreci içinde (kendi yok oluşlarınının biçimi bile olsa) ideal biçimlerine ulaşabildikleri aşkın bir figür olarak sanat yok oldu. Kültür adıyla tanıdığımız estetik değerlerin düpedüz üretiminden –göstergelerin sonsuza değin hızla çoğalmından, geçmiş ve güncel biçimlerin yeniden kullanıma sokulmasından– sanatı ayıran simgesel uzlaşma niteliğiyle sanat

yok oldu. Ne temel kural ne yargı ne de zevk ölçütü var artık. Günümüzün estetik alanında, kendi kullarını tanıyacak Tanrı kalmadı; ya da başka bir metafor kullanırsak, estetik zevk ve yargıya ilişkin hassas terazisi yok artık. Sanatın durumu, tıpkı gerçek zenginlik ya da değere çevrilmesi imkânsız olduğundan artık değiş tokuş edilemeyen ve bundan böyle yalnızca dolaşan paralar gibidir.

Sanat son derece hızla dolaşmak zorundadır ve değişimi olanaksızdır. “Yapıtlar” ne kendi aralarında ne de gönderme değeri karşısında değiş tokuş edilebiliyor artık. Bir kültürün gücünü oluşturan o gizli suç ortaklıkları kalmadı. Yapıtları okumuyoruz artık, gittikçe daha çelişkili ölçütler uyarınca şifrelerini çözüyoruz.

Sanat alanındaki hiçbir şey bir diğerine karşıt değil. Yeni Geometricilik, Yeni Dışavurumculuk, Yeni Soyutlamacılık, Yeni Figürasyon; tüm bunlar tam bir farksızlık içinde bir arada bulunuyorlar. Bu eğilimlerde özgün bir yaratıcılık kalmadığından aynı kültür alanı içinde bir arada bulunabiliyorlar. Biz de bunları derin bir umursamazlık uyandırdıklarından aynı anda benimseyebiliyoruz.

Sanat dünyası garip bir görünüm sunuyor. Sanatta ve esinde bir birikme, akış güçlüğü (stasis) var gibi. Birkaç yüzyıl boyunca göz kamaştırıcı biçimde gelişmiş olan şeyler sanki kendi görüntü ve zenginlikleri karşısında taş kesilip aniden donup kalmışlar. Çağdaş sanatın tüm sarsıntılı deviniminin ardında bir tür durgunluk, artık kendini aşamayan ve giderek daha fazla tekrarlayarak, kendi üstüne kapanan bir şey var. Bir yanda güncel sanat biçimlerinde bir birikme ve diğer yanda hızla çoğalma, vahşi bir abartı, geçmiş biçimler üzerine sayısız çeşitleme (ölmüş olanın kendi içinde hareketli yaşamı) var. Tüm bunlar mantıklıdır: Nerede birikme (stasis) varsa orada metastaz (metastasis) vardır. Canlı bir biçimin düzensizleştiği yerde, genetik bir kuralın artık işlemediği bir yerde (kanserde olduğu gibi), hücreler düzensizlik içinde hızla çoğalmaya koyulurlar. Kimi biyolojik düzensizliklerin nedeninin gen kodundaki bir kopukluk olduğu keşfedilebileceği gibi, sanatın bugün içinde bulunduğu düzensizlik de aslında, gizli estetik kodundaki bir kopukluk olarak yorumlanabilir.

Bişimlerin, çizgilerin, renklerin ve estetik kavramların özgülüşmesiyle, tüm kültürlerin ve üslupların kaynaşmasıyla top-

lumumuz genel bir estetikleşmeye, karşı-kültür biçimleri dahil olmak üzere tüm kültür biçimlerinin terfi etmesine, tüm temsil ve karşı-temsil modellerinin göklere çıkarılmasına yol açtı. Sanat alanında yalnızca bir ütopya, yani asla gerçekleşmeyecek bir şeyse, bugün bu ütopya dolu dolu gerçekleşmiştir: Medyalar, bilgi-işlem ve video teknolojisi sayesinde herkes fiilen yaratıcı oldu. Sanatsal ütopyaların en köktencisi olan karşı-sanat bile, Duchamp'ın şişeliğini kurmasından ve Andy Warhol'un bir makineye dönüşme isteğinden bu yana gerçekleşmiş oldu. Dünyanın tüm sanayi makineleri estetikleşti, dünyanın tüm anlamsızlığı estetik tarafından güzelleştirildi.

Batı'nın yaptığı en büyük işin dünyanın ticarileştirilmesi, her şeyi ticaretin yazgısına bırakmış olması olduğu söyleniyor. Oysa en büyük iş, dünyanın estetikleşmesi, kozmopolit biçimde sahnelenmesi, görüntüye dönüştürülmesi, göstergebilimsel olarak düzenlenmesi olmalıdır. Bizim tanık olduğumuz şey, ticaretin maddi kurallarının ötesinde, reklamlar, medya ve görüntüler aracılığıyla her şeyin bir gösterge sanayisine dönüşmüş olmasıdır. En marjinal veya en sıradan veya en müstehcen şey bile estetikleşiyor, kültürelleşiyor, müzelik bir hal alıyor. Her şey söyleniyor, her şey ifade ediliyor, her şey bir gösterge gücüne ya da tavrına bürünüyor. Sistem, ticaretin artık-değerinden çok göstergenin estetik artık-değerine göre işliyor.

Minimal sanat, kavramsal sanat, geçici sanat ve karşı-sanat dolayısıyla tüm bir şeffaflık, yok olma ve cisimsizleşme estetiği içinde sanatın maddesizleştirilmesinden söz ediliyor. Oysa gerçekte, işlemsel biçim altında her yerde maddeleşmiş olan estetikdir. Zaten bunun için sanat minimal olmaya, kendi yok oluşunu kullanmaya zorlanmıştır. Sanat, oyunun tüm kuralları uyarınca, bir yüzyıldır bunu yapıyor. Yok olan tüm biçimler gibi simülasyon içinde kendini yinelemeyi deniyor, ama yakında yerini uçsuz bucaksız yapay bir müzeye ve zincirinden boşanmış reklamcılığa bırakarak tamamen silinip gidecektir.

Biçimlerin eklektik baş döndürücülüğü, zevklerin eklektik baş döndürücülüğü: Barokun simgesi de buydu. Ama Barokta yapaylığın yarattığı baş dönmesi tensel bir baş dönmesidir. Barok sanatçılar gibi biz de dizginsiz görüntü yaratıcılarıyız, ama giz-

liden gizliye putkırıcıyız. Görüntüleri yok edenlerden değil, *gö-
rülecek hiçbir şeyin olmadığı* bir görüntü bolluğu üretenlerdeniz. Çağdaş görüntülerin büyük çoğunluğu -video, resim, plastik sanatlar, görsel-işitsel ve sentez görüntüler- *gö-
rülecek hiçbir şeyin olmadığı* düz anlamda görüntüler; izsiz, gölgesiz, sonuçsuz görüntülerdir. Tek hissedilen her birinin ardında bir şeyin yok olmuş olduğudur. Üstelik bundan ibarettirler: Yok olmuş bir şeyin izi. Tek renk bir tabloda bizi büyüleyen şey, her tür biçimin o muhteşem yokluğudur. Trans-seksüelde bizi büyüleyen şeyin –yine gösteri halindeki– cinsiyet farkının silinişi olması gibi, bu da –henüz sanat halindeki– her tür estetik sözdiziminin silinişidir. Bu görüntüler hiçbir şeyi gizlemez, hiçbir şeyi ortaya çıkarmaz, bir tür olumsuz yoğunlukları vardır. Andy Warhol’un Campbell çorbası kutularından oluşan resminin tek yararı (ve bu, çok büyük bir yararadır), tıpkı Bizans ikonlarının Tanrı’nın varlığı sorusunun –Tanrı’ya inanmaya devam ederek– artık sorulmamasına olanak tanımaları gibi, güzel mi çirkin mi, gerçek mi gerçekdışı mı, aşkın mı içkin mi sorusunun sorulmasına da artık gerek bırakmamasıdır.

Mucize buradadır. Bizim görüntülerimiz ikonlar gibidir: Sanatın varoluşu sorusunu es geçerek sanata inanmayı sürdürmemizi sağlıyorlar. Böylece belki de tüm çağdaş sanatımızı, antropolojik işlevinden başka bir düşünce taşımadan ve hiçbir estetik yargıya göndermede bulunmadan, ayinsi bir kullanımı olan ayinsi bir bütün olarak benimsememiz gerekiyor. Böylelikle ilkel toplumların kültür evresine geri dönmüş olurduk (sanat pazarındaki spekülatif fetişizm de sanatın şeffaflığı ayininin bir parçasıdır).

Estetiğin ya ötesindeyiz ya da aşağısında. Sanatımıza estetik bir yazgı ya da tutarlılık aramak gereksiz. Göğün mavisinin kızılaltında ya da morötesinde aranması gibi bir şey olur bu.

Bu anlamda artık güzel ya da çirkinine ulaşamadığımızdan ve değer yargısında bulunmamız olanaksız olduğundan içinde olduğumuz bu noktada umursamazlığa mahkûmuz. Ama bu umursamazlığın ötesinde, estetik zevkin yerini alan başka bir büyülenme doğuyor. Güzel ve çirkin karşılıklı çelişkilerinden bir kez kurtuldular mı bir biçimde çoğalırlar: Güzeller güzeli ya da çirkinin çirkinini ortaya çıkar. Örneğin, günümüzde resim tam olarak çirkinliği değil (çirkinlik hâlâ estetik bir değerdir), çirkinin

çirkinini (“bad”, “worse”, kitsch); karşıtıyla ilişkisinden kurtulmuş olduğu için çirkinliğin karesini geliştiriyor. “Hakiki” Mondrian’dan bir kez kurtulunca, “Mondrian’dan daha Mondrian” olmakta özgürsünüz. Hakiki naiflerden kurtulunca, “naiflerden daha naif” olabilirsiniz. Gerçeklikten kurtulunca, gerçeklikten daha gerçek olabilirsiniz; hiper-gerçekçilik. Her şey hiper-gerçekçilik ve pop sanat ile başladı; gündelik yaşam fotoğrafik gerçekçiliğin ironik gücüne bu şekilde yükseldi. Bugün bu tırmanış, trans-estetik simülasyon alanına giren tüm sanat biçimlerini ve tüm üslupları ayırmsız kucaklıyor.

Sanat pazarının içinde de bu tırmanışın bir benzeri vardır. Burada da her tür ticari değer yasına son verilmiş olduğu için, her şey “pahalının pahalısı”, pahalının karesi haline gelir: Fiyatlar pek aşırılaşır, arttırma çılgın bir hal alır. Estetik oyununun kuralı kalmadığında bu oyun nasıl her yana saçılıyorsa, değişim yasına her tür gönderme ortadan kalktığında, pazar da aynı biçimde dizginsiz bir spekülasyon içine düşer.

Aynı zıvanadan çıkış, aynı delilik, aynı aşırılık. Sanatın reklamcılıktaki parlaması her tür estetik değerlendirmenin olanaksızlığıyla doğrudan ilişki içindedir. Değer yargısı yokluğunda değer alevler içinde yok olur. Değerin vecd halidir bu.

Günümüzde, böyle iki sanat pazarı vardır. Biri, değerler çoktan spekülatif olsa da hâlâ değerler hiyerarşisine göre düzenlenmektedir. Diğeri finans pazarında dalgalanan ve denetlenemeyen sermayelere benzer: Özellikle değer yasına meydan okumaktan başka görünür nedeni olmayan katıksız bir spekülasyon, sadece bir harekettir bu. Bu sanat pazarı, daha çok kumarı *andırır* ya da *potlatch*’a** benzer; bu pazar, değerın hiper-uzamındaki bir uzay operasıdır. Bu duruma kızacak mıyız? Hayır. Ahlâkdışı hiçbir şey yok burada. Günün sanatı nasıl güzelin ve çirkinin ötesinde ise pazar da iyinin ve kötünün ötesindedir.

* Bad, worse, kitsch: (İng.) Kötü, daha kötü, niteliksiz sanat. (ç.n.)

** İlkel kabileler arasında görülen ve birbirine daha fazla armağan vermeye veya kendi malını daha fazla tahrip etmeye dayanan bağış türü. (ç.n.)

TRANS-SEKSÜEL

Cinsel beden, günümüzde bir tür yapay yazgıya mahkûm edilmiştir. Bu yapay yazgı da trans-seksüelliktir. Anatomik anlamda değil de daha geniş travestilik anlamında trans-seksüellik; yani cinsiyet göstergelerinin yer değiştirmesi üzerine kurulu oyun ve (bir önceki cinsel farklılık oyununun tersine) *cinsel farksızlık oyunu*, cinsel kutupların farksızlaşması ve haz olarak cinselliği umursamama anlamında trans-seksüellik. Cinsellik hazza yöneltilmiştir (bu, özgürleşmenin nakaratıdır), trans-seksüel olan ise -ister cinsiyet değiştirme biçiminde olsun, isterse de eşcinsellerin giyimle, morfolojik davranışlarla veya karakteristik göstergelerle oynamaları biçiminde olsun- yapaylığa yöneltilmiştir. Her halükârda, söz konusu işlem ister cerrahi isterse de göstergesel

olsun, ister göstergeleri isterse de organları içersin, protezlerle karşı karşıyayız; ve bedenın yazgısının protez haline gelmek olduğu günümüzde, cinsellik modelimizin trans-seksüellik olması ve trans-seksüelliğin her yerde baştan çıkarmanın odağı haline gelmesi mantıklıdır.

Hepimiz trans-seksüeliz; çünkü potansiyel olarak değişebilir biyolojik yaratıklarız. Bununla birlikte, biyolojik bir süreç de değil bu: Hepimiz *simgesel olarak* trans-seksüeliz.

Cicciolina'ya bakın. Cinselliğin, cinsellikteki pornografik masumiyetin daha harika bir cisimleşmesi olabilir mi? Cicciolina, aerobiğin ve donmuş bir estetiğin kızoğlankız meyvesi, her tür çekicilik ve şehvetten arınmış kaslı android olan ve tam da bu nedenle bir sentez idol haline getirilen Madonna'nın karşıtı olarak öne sürüldü. Peki, ama Cicciolina'nın kendisi de bir trans-seksüel değil mi? Platin rengi uzun saçlar, kalıplanmış göğüsler, bir şişme bebeğin ideal biçimleri, çizgi roman ya da bilim kurguya özgü konsantre erotizm, özellikle de (hiçbir zaman sapkın, hiçbir zaman çapkınca olmayan) cinsel söylemin abartılması, tam bir günahkârlık ve yapaylık. Etobur cinsellik imleriyle, abartılı imlerle yaşamalarına izin verilmiş olan trans-seksüeller ve travestiler hariç, günümüzde hiçbir kadının hazmedemeyeceği etobur bir erotik ideolojinin ve pembe telefonların ideal kadınıdır Cicciolina. Tensel dış plazma olan Cicciolina, Madonna'nın sahte nitrogliserinine ya da Michael Jackson'un erdişi ve Frankeştainvari cazibesine ulaşıyor burada. Hepsi de erotik görünüşleriyle cinsiyetlerine ilişkin belirsizliklerini gizleyen, değişebilir yaratıklar, eşcinseller, genetik olarak barok varlıklardır. Hepsi de "gender-benders", dönmedirler.

Michael Jackson'a bakın. Michael Jackson değişen ve yalnız bir yaratık; evrensel olduğu için kusursuz bir melezliğin öncüsü, ırklar sonrasının yeni ırkıdır. Bugünün çocukları melezleşmiş bir toplum karşısında şaşırıyorlar: Bu, onların evreni ve Michael Jackson bu çocukların ideal bir gelecek için düşledikleri şeyin habercisidir. Michael Jackson'ın yüzüne estetik yaptırdığı, saçlarının düzleştirildiği, derisinin renginin açıldığı, kısacası kendini

titizlikle yeniden oluşturduğu da eklenmeli buna: Onu masum ve saf bir çocuk, yani dünyayı İsa'dan daha iyi yönetebilen ve uzlaşma sağlayabilen biri ve bir çocuk-tanrıdan daha iyi kılan, dolayısıyla masalın yapay erdişi yapan da budur: Bir protez-çocuk, bizi ırktan ve cinsiyetten kurtaracak değişimin düşünmüş tüm biçimlerindeki bir embriyon.

Simgesel figürü Andy Warhol olan estetiğin travestilerinden de söz edilebilir. Michael Jackson gibi Andy Warhol da değişmekte olan yalnız bir yaratıktır; kusursuz ve evrensel bir sanat çiftleşmesinin, tüm estetiklerin ardından gelen yeni bir estetiğin öncüsüdür. Jackson gibi tamamen yapay biridir; o da masum ve saftır, yeni nesilden bir erdişi, kusursuzluğuyla bizi hem seksten hem estetikten kurtaran mistik bir protez ve yapay makine türüdür. Warhol, "Tüm yapıtlar güzel, seçim yapmama gerek yok, tüm çağdaş yapıtlar birbirine denk," dediğinde, "Sanat her yerdedir, dolayısıyla artık yoktur, herkes bir dâhi, dünya mevcut haliyle, hatta sıradanlığıyla bile harikadır," dediğinde kimseler buna inanamaz. Ama o bununla modern estetiğin dış görünüşünü, kökten bir bilinemezciğin dış görünüşünü betimler.

Hepimiz bilinemezciyiz ya da sanatın veya cinselliğin travestileriyiz. Ne estetik ne de cinsel bir inancımız var, ama hâlâ bunlara sahip olmayı öğretiliyoruz.

Cinsel özgürleşme söylencesi gerçekliğin içinde çeşitli biçimlerde hâlâ canlıdır; ama imgelemde, erdişi varyasyonlarıyla trans-seksüel söylence hüküm sürmektedir. Orjiden sonra travestilik. Arzudan sonra, tüm erotik simülakrların darmadağınık parıltısı ve tüm görkemi içinde trans-seksüel kitsch. Cinselliğin, kendi anlaşıl-mazlığının teatral aşırılığında yitip gittiği postmodern pornografi de diyebiliriz buna. Cinsellik ve politikanın aynı yıkıcı tasarının parçası olmalarından bu yana olaylar oldukça değişti: Cicciolina bugün İtalyan Parlamentosu'nda milletvekili seçilebiliyorsa bu, tam da trans-seksüelle trans-politiğin aynı ironik farksızlık içinde buluşmaları anlamına gelir. Birkaç yıl önce akla bile getirilemeyen bu başarı, yalnızca cinsel kültürün değil; tüm politik kültürün de travestinin tarafına geçmiş olduğuna tanıklık eder.

Bu, cinsiyet göstergeleri sayesinde bedenden kurtulma ve arzunun sahnelenmesindeki abartı sayesinde arzudan kurtulma stratejisi, eskiden işe yarayan yasaklama yoluyla bastırma stratejisinden daha fazla etkilidir. Ancak bastırma stratejisinin tersine, bunun kime yaradığı artık hiç belli değil; çünkü istisnasız herkes bu yeni stratejiye maruz kalıyor. Travestilik kuralı, kimlik ve fark arayışımıza dek, bütün davranışlarımızın temeli haline geldi. Kendimize arşivlerde, bir anıda, bir tasarı ya da gelecekte kimlik arayacak zamanımız yok artık. Bize şipşak bir bellek, doğrudan bir bağlantı, anında doğrulanabilecek bir tür reklam kimliği gerekiyor. Böylece, bugün aranan şey, organik bir denge durumu olan sağlık değil pek; bedenin geçici, hijyenik ve reklamlardaki gibi parıldaması; ideal bir durumdan çok bir performans. Moda ve görünüş terimleriyle söylenirse, aranan şey güzellik ya da cazibe değil artık; görüntü.

Her kişi kendi görüntüsünü arıyor. Kendi varoluşunu ileri sürmek artık olanaklı olmadığından, ne var olmayı ne de bakılıyor olmayı dert etmeksizin boy göstermekten başka yapılacak bir şey kalmıyor geriye. Varım, buradayım değil; görülüyorum, bir imajım; bak bana, bak! Narsisizm bile değil bu; sığ bir dışadönüklük, herkesin kendi görünüşünün menajeri haline geldiği bir tür reklamcı saflığı.

MacLuhan'ın deyişiyle, hâlâ bakışı ve hayranlığı üzerine çekebilen modanın tam tersine, "görüntü", özel anlam taşımayan, ayrık bir etki yaratan video görüntüsü gibi, dokunmatik ekran görüntüsü gibi bir tür asgari, en az tanımlı imajdır. Görüntü, şimdiden moda olmaktan çıkmış, modayı aşmış bir biçimdir. Artık bir fark mantığı bile değildir bu, bir farklılıklar oyunu değildir, farklılığa inanmaksızın farklılık süsü verir. Farksızlıktır bu. Kendi olmak, geçici ve yarını olmayan bir başarıdır, yapmacıksız bir dünyada tadı kaçmış bir yapmacıklık haline gelmiştir.

Geriye dönüp bakıldığında trans-seksüelin ve travestinin bu zaferi, önceki kuşakların cinsel özgürleşmesine garip bir açıklık kazandırıyor. Bu özgürleşme, kendi söylemi uyarınca, dişiliğin ve hazzın ayrıcalıklı biçimde göklere çıkarıldığı, beden azami ero-

tik değerinin yüceltildiği bir evre olmaktan uzak, olsa olsa cinslerin birbirine karışmasına doğru giden bir ara evre olabilir. Cinsel devrim olsa olsa trans-sekselliğe doğru bir aşamadır. Temelde, bu, her devrimin sorunlu yazgısıdır.

Sibernetik devrim, beyinle kompüterin denkliği karşısında, insanı şu temel soruya yöneltir: "Bir insan mıyım ben, bir makine mi?" Gelmekte olan genetik devrim şu soruyla karşı karşıya bırakır: "Bir insan mıyım ben, sanal bir klon mu?" Cinsel devrim, tüm arzu potansiyelini serbest bırakarak bizi şu temel soruya yöneltir: "Erkek miyim ben, kadın mıyım?" (Psikanaliz hiç yoksa bu cinsel belirsizlik ilkesine katkıda bulunmuştur.) Tüm diğer devrimlerin prototipi olan siyasal ve toplumsal devrime gelince, bu devrim, insana kendi özgürlük ve irade kullanımını vererek insanı, acımasız bir mantık uyarınca, kendi iradesinin nerede olduğunu, temelde neyi istediğini ve kendisinden neyi beklemenin hakkı olduğunu kendine sormaya -zmsz sorun- yöneltmiştir. Her devrimin tuhaf sonucudur bu: Belirsizlik, sıkıntı ve bulanıklık devrimle başlar. Orji bir kez bitmeyegrsn, özgürleşme, herkesi kendi cinsiyetinin ve cinsel kimliğinin arayışıyla baş başa bırakır; göstergelerin dolaşımı ve hazların çeşitliliğinden dolayı bu arayışa bulunacak cevap ihtimali giderek azalmaktadır. Bu yüzden trans-seksüel olduk. Tıpkı trans-politik oluşumuz gibi; yani politik açıdan farksız ve farklılaşmamış varlıklar, erdişiler, en çelişkili ideolojilere yatırımda bulunup bunları hazmetmiş ve kusmuş, artık yalnızca maske taşıyan ve belki de farkında olmadan, zihinsel olarak politikanın travestileri olmamız gibi.

TRANS-EKONOMİK

1987'deki Wall Street iflasında ilginç olan şey, felaketin belirsizliğidir. Hakiki bir felaket oldu mu, yoksa gelecekte mi olacak? Yanıt: Gerçek bir felaket olmayacak, çünkü *sanal* felaket koşullarında yaşıyoruz.

Bu vesileyle, saymaca ekonomiyle gerçek ekonomi arasındaki uyumsuzluk çarpıcı biçimde ortaya çıktı; üretime dayalı ekonomilerin gerçek felaketinden bizi koruyan da bu uyumsuzluktur.

Bu iyi bir şey midir, kötü bir şey mi? Uydu savaşları ile yerel savaşlar arasındaki uyumsuzluk ile aynı şeydir bu. Yerel savaşlar her yerde birbirini izliyor, ama nükleer savaş çıkmıyor. İkisi arasında bağlantısızlık olmasaydı, nükleer patlama çok zaman önce olurdu. Uluslararası borsa ve finans iflası, nükleer patlama, Üçün-

cü Dünya'nın borç patlaması, nüfus bombası: Patlamayan bombaların ve sanal felaketlerin egemenliği altındayız. Önümüzdeki elli yıl içinde Kaliforniya topraklarının Pasifik'e kayacağı kehaneti gibi tüm bunların da bir gün kaçınılmaz olarak patlayacağı söylenebilir elbette. Ama olanlar ortada: Patlak vermeyen bir durumu yaşıyoruz. Yegâne gerçeklik (gerçek ekonomiyle saymaca ekonomi arasındaki bağlantısızlığın bu boyutta olmadığı 1929 krizinin tersine), çöktüğü zaman gerçek ekonomilerde önemli bir dengesizliğe yol açmayan sermayelerin oluşturduğu yörüngedeki o dizginsiz kasırgadır. Yüzergezer ve spekülatif sermayeler alanı o denli özerkleştirmiştir ki geçirdiği sarsıntıların izi bile kalmaz kuşkusuz.

Yine de öldürücü bir izin kaldığı yer, kendi çalışma alanındaki bu ayrışma karşısında tamamen silahsız olan ekonomi kuramıdır. Savaş kuramcıları da aynı ölçüde silahsızdılar. Çünkü savaşta da bomba patlamıyor. İki farklı şeydir artık savaş; bir yanda, yörüngedeki, topyekûn ama sanal bir savaş ve diğer yanda, yer-yüzündeki çok sayıda gerçek savaş. Sanal ekonomiyle gerçek ekonomide olduğu gibi bu iki savaş da ne aynı boyutlara ne de aynı kurallara sahiptir. Bu bölünmeye, uyumsuzluğun egemen olduğu bu dünyaya kendimizi alıştırmamız gerekiyor. Kuşkusuz 1929'da bir kriz ve Hiroşima'da da bir patlama oldu, yani hakiki bir iflas ve patlama anı yaşandı; ama ne sermaye (Marx'ın istediği gibi) giderek daha vahim krizlere girdi ne de savaş bir patlamadan diğerine sıçradı. Olay bir kere yaşandı, nokta, hepsi bu. Sonrası hep aynı: Büyük finans sermayesinin hiper-gerçekleşmesi imha araçlarının da hiper-gerçekleşmesidir; her ikisi de tepemizde, bizden kaçan, ama ayrıfı nedenle gerçeklikten de kaçan bir akış içinde yörüngeye oturmuşlardır: Hiper-gerçekleşmiş olan savaş ve hiper-gerçekleşmiş olan para, erişilmez; ama böyle olduğu için de dünyayı olduğu gibi bırakan bir uzamda dolaşmaktadırlar. Sonuç olarak, ekonomiler üretime devam ediyor, oysa ki saymaca ekonomideki çalkantıların en ufak mantiki sonucu, bu ekonomileri ortadan kaldırmaya çoktan yeterli olurdu (ticari değişim hacminin bugün sermayelerin devinim hacminden kırk beş kez önemsiz olduğunu unutmayalım). Kullanılabilir nükleer gücün binde biri dünyayı ortadan kaldırmaya yeterliyken dünya var olmayı sür-

dürüyor. Borcun temizlenmesi konusundaki en ufak kararsızlık tüm değişimi durdurmaya yeterliyken, Üçüncü Dünya da, diğer dünya da yaşamayı sürdürüyor. Zaten borç çoktan yörüngeye yerleşti; borç da bu borcu tekrar satın alan bir bankadan diğerine, bir ülkeden diğerine dolaşmaya başladı; böylelikle sonunda atom artıkları ve daha bir sürü şey gibi yörüngede unutulup gidecek. Bu dönüp duran borç, dolaşan bu namevcut sermayeler, kuşkusuz bir gün borsa tarafından rayici belirlenecek olan bu eksi zenginlik, ne muhteşem bir şey!

Borç fazlasıyla can sıkıcı hale geldiğinde sanal bir uzama dışlanır ve orada kendi yörüngesine yapışıp kalmış bir felaket görünümü sunar. Milyarlarca dolarlık yüzergezer sermayelerin bıkıp usanmadan etrafımızda dönen bir uydu yığını haline gelmesi gibi, savaş gibi borç da yeryüzünün bir uydusu haline gelir. Hem böylesi daha iyi kuşkusuz. Onlar döndüğü sürece, uzayda patlasalar bile (1987 iflasındaki “kayıp” milyarlar gibi), dünya değişmez; umut edilebilecek en iyi şey de budur. Çünkü saymaca ekonomiyle gerçek ekonomiyi uzlaştırma umudu ütöpik bir umuttur: Gezinen bu milyarlarca dolar gerçek ekonomiye aktarılamaz; neyse ki aktarılamıyor, çünkü bu dolarlar mucize eseri üretim ekonomilerine tekrar sokulabilseydi, bu kez gerçek bir felaket olurdu. Aynı biçimde, sanal savaşı da bırakalım yörünge üzerinde kalsın, çünkü o da bizi orada kalarak koruyor: Aşırı soyutluğu ve hunhar dışmerkezliliğiyle nükleer güç, bizi en iyi koruyan şeydir. Yörünge bombası, mali spekülasyon, dünya çapındaki borç, aşırı nüfus fazlası (bunun için yörüngesel bir çözüm bulunamadı henüz, ama umut kesilmez): Bu urların gölgesinde yaşamaya da alışalım. Bunlar, varoluşlarıyla, aşırılıkları, hatta hiper-gerçeklikleriyle kendi cinlerinden kurtuluyorlar ve dünyayı bir anlamda ikizinden kurtulmuş, el değmemiş bırakıyorlar.

Segalen, dünyanın bir küre olduğunu gerçekten anladığımız andan itibaren yolculuk diye bir şey kalmadığını söylüyordu; çünkü bir kürenin üzerindeki bir noktadan uzaklaşmak bu noktaya yaklaşılmaya başlamak demektir. Bir kürenin üstünde, doğrusallık garip bir eğrilik kazanır; tekdüzeliğin eğriliğini. Astronotlar yeryüzü-

nün çevresinde dönmeye koyuldukları andan itibaren, herkes gizliden gizliye kendi etrafında dönmeye başladı. Yörüngesel çağ başladı; uzay bu çağın bir parçasıdır, ama asıl televizyon ve hücrelerimiz en gizli yerindeki DNA sarmallarının ve moleküllerin dansının da içinde yer aldığı daha bir sürü şey de bunun parçasıdır. Yörünge alanındaki ilk uzay uçuşlarıyla birlikte dünyasallaşma sona erdi, ama ilerlemenin kendisi de değirmi hale geldi ve insanların evreni de yörüngedeki dev bir aygıtı indirgendi. Segalen'in dediği gibi, "turizm" başlıyor. Daha doğrusu, yolculuk etmeyip, sınırları çizilmiş toprakları içinde daireler çizerek dönen insanların sonu gelmez turizmi başlıyor. Egzotizm öldü.

Ancak Segalen'in önermesi daha geniş bir anlam kazanıyor. Salt dolaşımın yararına varlığına son veren şey yalnızca yolculuk, yani yeryüzünün düşselliği, aşmanın ve keşfin fiziği ve metafiziği değildir; aşkınlığı, yüceliği, sonsuzluğu hedefleyen her şey, yörüngeye yerleşmek için kurnazca eğilip bükülerek kendi varlığına son vermektedir. Bilgi, teknikler ve anlama yetisi de yüce tasarılarına son vererek, sonu gelmez bir yörünge örmeye koyulmaktadır. Aynı biçimde enformasyon da yörüngeseldir: Enformasyon bilgisi bir daha asla kendini aşmayacak, aşkınlıştırmayacak ve sonsuza dek kendini düşünmeyecek olmasına rağmen, yeryüzüne de değmeyen, hakiki bir dayanağı ve göndermesi olmayan bir bilgidir. Enformasyon dolaşır, döner, kimi zaman tamamen gereksiz olan (ama gereklilik sorusu da sorulamıyor artık) dolaşımını tamamlar ve her sarmalda ya da her devrimde daha da artar. Televizyon, artık hayal kurmayan, düşlemeyen ve gerçekle de hiç ilgisi olmayan bir görüntüdür. Yörüngesel bir devredir. Uydulaştırılmış olsun olmasın, nükleer bomba da yörüngeseldir. Nükleer bombanın yörüngesi, etrafında dönüp durduğu yeryüzünü meşgul etmeye devam eder, ama yere düşeceği de yoktur: Sonlu bir bomba değildir, kendini bitirecek de değildir (en azından öyle umuluyor); orada, yörüngede durmaktadır ve korku saçmaya ya da en azından caydırmaya yetiyor. Düşlerimize korku bile saçmıyor artık, yıkım hayal edilemez. Bomba orada, yörüngededir, kararsızlık içinde ve sürekli dönmektedir. Euro-dolarlar ve yüzergezer para kitlesi için de aynı şey söylenebilir... Her şey uydulaşıyor, beynimizin bile artık bizde olmadığı, sayısız Hertz'lik

dalga birimleri ve devreler halinde etrafımızda dalgalandığı söylenebilir.

Bu bir bilimkurgu değildir; McLuhan'ın "insanın uzanımları" kuramının genelleştirilmesidir yalnızca. İnsan varlığına ait her şey, biyolojik bedeni, zihni, kas ve beyin yapısı insanın etrafında mekanik ya da bilgi-işlemsel protezler halinde dönmektedir. Yalnızca, McLuhan'da tüm bunlar olumlu bir genişleme olarak, insanın medyatik uzanımları aracılığıyla evrenselleşmesi olarak tasarlanmıştır. Oldukça iyimser bir düşüncedir bu. Gerçekte, insan bedeninin tüm işlevleri insanın etrafında *eşmerkezli* bir düzenle dönmek yerine, *dışmerkezli* bir düzenle uydulaştılar; kendi hesaplarına yörüngeye yerleştiler. O anda, insan kendi işlevlerinin, kendi teknolojilerinin bu yörüngesel dışadönüklüğü karşısında kendini yörüngesinden çıkmış ve merkezinden uzaklaşmış buldu. İnsan, Dünya gezegeniyle, toprağıyla ve bedeniyle, günümüzde, kendi yarattığı ve yörüngeye yerleştirdiği uyduları karşısında uydulaşmış durumdadır. İnsan, bir zamanlar aşkıandı, şimdi yörüngesinden çıktı.

İşlevleri uydulaşırken insanı da uydulaştıran tek şey insan bedeni değil. Toplumlarımızın tüm işlevleri, özellikle de kopup yörüngeye geçen üst işlevler insanı uydulaştırıyor. Savaş, mali değişim, teknik-alan ve iletişim, geride kalan şeyleri yıkıma terk ederek erişilmez bir uzamda uydulaşıyorlar. Yörüngesel güce erişmeyen her şey, artık herhangi bir aşkınlıktan yardım istenemeyeceğine göre bundan böyle kesin bir yüzüstü bırakılmışlığa mahkûmdur.

Ağırlıktan kurtulma çağındayız. Modelimiz, kinetik enerjisi yeryüzünün enerjisini boşaltan uzay boşluğu modelidir. Birçok teknolojinin merkezkaç enerjisi bizi her tür ağırlıktan kurtarıyor ve gereksiz bir devinim özgürlüğü içine sokuyor. Her tür yoğunluk ve ağırlıktan kurtulmuş olarak, sürekli olma tehlikesi taşıyan yörüngesel bir devinime sürükleniyoruz.

Artık büyümüyor, ur halini alıyoruz. Hızlı çoğalma toplumundayız; hiçbir belirgin hedefe göre kendini düzenlemeden büyümeyi sürdüren bir toplumdayız. Urlaşan bir toplum, kendi ta-

nımına aldırmadan, kontrolsüz biçimde gelişen ve nedenlerin yitimiyle birlikte sonuçların yığıldığı bir toplumdur. Hiperteli* yoluyla, aşırı işlevsellik ve doyma yoluyla düzensizleşmeye, sistemlerde olağanüstü bir tırmanışa yol açan bir şeydir bu. Bu durumu en iyi kıyaslayabileceğimiz şey, kanserli metastazlar sürecidir. Bir beden, organik kurallar karşısında yenilmesidir bu; ve bu tür bir hücre kümesinin uygunsuz ve öldürücü canlılığını açığa çıkarabilmesine ve genetik buyruklara uymayarak sonsuza değin hızla çoğalabilmesine yol açar.

Bu kritik bir süreç değildir artık: Kriz hep bir nedensellikler ve nedenlerle sonuçlar arasındaki dengesizlik meselesidir; çözümünü nedenlerin yeniden düzenlenmesinde bulur ya da bulmaz. Bizi ilgilendiren duruma gelince, süreçlerin boşlukta yoğunlaşmasına yol açarak silinen ve anlaşılmaz hale gelen şey nedenlerdir.

Bir sistemin içinde işleyiş bozukluğu ve bilinen işleyiş kurallarına uymama olduğu sürece, sorunu aşarak çözme imkânı hep vardır. Bu çözüm krize değil, felakete bağlıdır; yani sistemin kendinden öteye geçtiği, kendi amaçlarını aştığı ve böylelikle sisteme artık hiçbir çare bulunmadığı koşullara bağlıdır. Yoksunluk hiçbir zaman feci değildir, öldürücü olan doygunluktur. Doygunluk, aynı zamanda bir tetanos durumu ve durgunluk durumu yaratır.

Çarpıcı olan şey, günümüzdeki tüm sistemlerin aşırı şişmanlığıdır; haberleşme, iletişim, bellek, depolama, üretim ve yok olma düzeneklerimizdeki –Susan Sontag’ın kanser için söylediği gibi– o “cehennemi gebelik”tir; bu sistemler öyle dolmuştur ki artık işe yaramayacakları çoktan bellidir. Kullanım değerine son veren biz değiliz, sistemin kendisi aşırı-üretim yoluyla bunu ortadan kaldırdı. Öyle çok şey üretilip yığıldı ki bunları kullanacak zaman artık asla olmayacak (nükleer silahlar konusunda bu son derece sevindiricidir). Öylesine çok ileti ve sinyal üretilip dağıtıldı ki bunları okumaya artık asla zamanımız olmayacak. Ne mutlu bize! Çünkü içimize aldığımız ufacak kısım bile bizi sürekli olarak elektrikli sandalyede tutmaya yetiyor.

Bu muhteşem gereksizlikte bulantı verici özel bir şey var: Hızla çoğalan, aşırı şişen; ama doğuramayan bir dünyanın bu-

* Hiperteli: Morfolojik bir özelliğin, anatomik bir yapının bir rahatsızlık oluşturuncaya kadar abartılı gelişimi. (ç.n.)

lantısı. Bir düşünce doğurmayı başaramayan tüm bu bellekler, arşivler, belgeler; bir olay doğurmayı başaramayan tüm bu planlar, programlar, kararlar; bir savaş doğurmayı başaramayan tüm bu yüksek teknoloji ürünü silahlar!

Bu doygunluk, Bataille'ın sözünü ettiği, bütün toplumların gereksiz ve aşırı harcama gösterileri yoluna giderek yok etmeyi bildiği fazlalık sınırını aşmaktadır. Her hızlandırıcı etken durgunluk etkisi yaparak, bizi durgunluk noktasına yaklaştırdığından, tüm bu birikimden bize kalan şey, olanaklı bir harcama biçimi değil, yavaş ya da ani bir telafi edememe durumudur. Kriz dediğimiz şey, bu durgunluk noktasına ilişkin önsezidir.

Bu tetanos durumu ve durgunluk, boşluk içinde hızlanma, toplumsal ereklilik ve kazanç yokluğunda üretim vaadi şeklindeki çifte süreç, krize atfedilmesi uygun düşen çifte görünümü yansıtır: Enflasyon ve işsizlik.

Enflasyon ve işsizlik, geleneksel olarak, büyüme denklemindeki değişkenlerdir: Bu düzeyde kriz kesinlikle yoktur; bunlar kuraldışı süreçlerdir ve kuraldışılık, organik dayanışmanın gölgesidir. Gerçekten kaygılandırıcı olan anormalliktir. Anormallik açık bir belirti değil, oyunun gizli ya da en azından bizim bilmediğimiz bir kuralında kusur ve ihlal olduğuna ilişkin garip bir göstergedir. Belki de bir ereklilik fazlasıdır; bu konuda bir şey bilmiyoruz. Bizden kaçan bir şey var ve biz de geri dönüşsüz bir sürecin parçası olarak kendimizden kaçıyoruz, kendimizi kaybediyoruz; dönüşü olmayan bir noktadan, şeylerin çelişkilerinin sona erdiği bir noktadan geçtik ve süreçlerin tersine çevrilemediği ve anlam da taşımadığı bir çelişkisizlik, zıvanadan çıkma, kendinden geçme ve şaşkınlık evrenine sağsalim girdik.

Enflasyondan çok daha şaşkınlık verici bir şey var: Yörünge-
sindeki dansıyla yeryüzünü kuşatan yüzergezer para kitlesi. Tek gerçek yapay uydu paradır: Şaşkınlık verici bir devingenliktedir ve anında değiştirilebilir niteliktedir. Para, gerçek yerini sonunda buldu; borsadan daha olağanüstü bir yer bu: Yapay bir güneş gibi doğup battığı yörünge. İnsan ürünü katıksız bir yapay madde haline geldi para.

İşsizlik de anlam değiştirdi. Bir sermaye stratejisi (yedek ordu) olmaktan çıktı; toplumsal ilişkiler oyununun kritik bir unsuru

değil artık; öyle olsaydı, tehlike noktası çoktan aşılmış olduğundan duyulmadık kargaşalara yol açmış olurdu. İşsizlik nedir günümüzde? İşsizlik de bir tür yapay uydudur; bir durgunluk uydusu, negatif bile olmayan elektrikle, statik elektrikle yüklü bir kitle, donmuş toplumun giderek büyüyen bir kesimidir. Dolaşım devrelerindeki ve değişimdeki hızlanmanın ardında, devinim artışının ardında, bizdeki, her birimizin içindeki bir şey dolaşımdan çekilecek kadar yavaşlıyor. Bütün toplum da bu durgunluk noktasının etrafında dönmeye koyuluyor. Dünyamızın kutupları yakınlaşıyor sanki; bu tür bir kısa devre hem taşkın sonuçlara hem de potansiyel enerjilerde bir bitkinliğe yol açıyor. Bir kriz değil artık burada söz konusu olan; öldürücü bir olay, yavaşlatılmış bir felaket yaşıyoruz.

Bu anlamda, ekonominin tekrar görkemli biçimde gündeme geldiğini görmek oldukça tuhaf bir şeydir. “Ekonomi”den söz edilebilir mi hâlâ? Bu aşikâr güncel durum klasik ya da Marksist çözümlenedeki anlamını taşıyor artık. Çünkü ekonominin günümüzdeki itici gücü, ne maddi üretimden oluşan altyapı ne de üst yapı artık. Ekonominin devindiricisi istikrarsızlaşmasıdır; ideolojilerden, sosyal bilimlerden, tarihten kurtulmuş bir ekonominin, ekonomiden kurtulmuş ve kendini katıksız spekülasyona teslim etmiş bir ekonominin, gerçek ekonomilerden bağımsızlaşmış (gerçek anlamda değil elbette; sanal olarak, ama zaten günümüzde iktidarı elinde bulunduran gerçeklik değil, sanallıktır) sanal ekonominin, böylelikle tüm diğer viral süreçlerle buluşan, viral bir ekonominin zaferidir. Ekonominin yeniden günün örnek olayı haline gelişi, akıldışı bir oyunun özel etkilerinin ve öngörülemeyen gelişmelerinin görüldüğü yer olmasındandır.

Ekonomi politiğın sonunu, Marks’la birlikte, sermayenin kaçınılmaz krizi mantığı uyarınca, sınıfların yok olması ve toplumsalın şeffaflığıyla birlikte hayal ettik. Ardından ekonomi politiğın sonunu ekonominin postulatlarının ve bu vesileyle,

Marksist eleştirinin inkârında düşledik: Belirleyicilik bu kez ne ekonomiye ne politikaya verildi; kendi simülakrları ve üst bir mantık tarafından yenilgiye uğratılmış gölge-olay olarak ekonomi basitçe ortadan kalktı.

Hayal etmek bile gerekmiyor bugün: Ekonomi politik, kendi mantığıyla (değer yasası, pazar yasaları, üretim, artıkdeğer, klasik sermaye mantığıyla) alay eden ve böylece de ne ekonomik ne de politik bir yanı kalan bir spekülasyon trans-ekonomisine kendiliğinden dönüşerek gözümüzün önünde son buluyor. Yüzergezer ve keyfi kuralları olan katıksız bir oyun, bir felaket oyunu bu.

Ekonomi politik böylece son bulmuş olacak, ama hiç beklediği gibi değil. Parodiye varıncaya dek şiddetlenerek son bulacak. Spekülasyon artık-değer değildir; ne üretime ne de gerçek koşullara gönderme yapan değer in vecd halidir. Artık yalnızca kendi devinimini (kendi yörüngesel dolaşımını) söz konusu eden değer in katıksız ve boş, temizlenmiş biçimidir bu. Ekonomi politiğ in her seçeneğe son vermesi, ironik biçimde, kendini aşırı derecede istikrarsızlaştırmasıyla olur. Ekonomi politiğ in estetik ve sayıklamalı bir evreye geçmesini sağlayan kumar, potlatch ve “lanetli yan” enerjisini kendi tarzınca ele geçiren bu tür bir çılgınlığın karşısına ne çıkabilir? Bu beklenmedik son, bu geçiş evresi, bu vahşi borsa pazarı temelde tüm eski politik ütopyaları-mızdan daha özgündür.

AŞIRI İLETKEN OLAYLAR

Trans-politik biçim olarak terörizmin, patolojik biçim olarak AIDS ve kanser, genel anlamda cinsellik ve estetik biçimi olarak trans-seksüelliğin ve travestiliğin aynı zamanda ortaya çıktığının farkındayız. Günümüzde sadece bu biçimler büyüleyicidir. Cinsel özgürleşme, politik tartışma, organik hastalıklar ve hatta konvansiyonel savaş artık kimsenin ilgisini çekmiyor (savaş konusunda sevindirici bu: Kimseyi ilgilendirmeyeceği için birçok savaş da gerçekleşmiş olmayacak). Hakiki fanteziler başka yerde. Bunlar, temeldeki bir işleyiş bozukluğundan ve bu bozukluğun sonucundan kaynaklanan üç biçimin içindeler: Terörizm, kanser, travestilik. Bunların her biri politik, cinsel ya da genetik oyundaki bir şiddetlenmeye, aynı zamanda da sırasıyla politika, cinsellik ve gen kodlarındaki bir yetersizlik ve çöküntüye denk düşmektedir.

Bunların hepsi viral, büyüleyici, farksız ve görüntülerin zehirleyici gücüyle çoğalmış biçimlerdir; çünkü günümüzde medyanın viral bir gücü vardır ve zehirleyicilikleri de bulaşıcıdır. Bedenlerin ve zihinlerin sinyal ve görüntülerle yayıldığı bir kültürün içindeyiz; ve bu kültürün en güzel sonuçları yaratmış olması gibi en öldürücü virüsleri de yaratmasına niçin şaşıralım? Bedenlerin nükleerleştirilmesi Hiroşima'da başladı, ama kitle iletişim araçlarının, görüntülerin, göstergelerin, programların ve iletişim ağlarının yayılmasıyla belli bir çevrede bedenler sürekli ve ardı arkası kesilmez biçimde nükleerleştirilmektedir. Bu tür vakitsiz ve kıtalararası "aşırıiletken" olaylar bombardımanının artık devletleri, bireyleri ve kurumları değil; cinsellik, para, haberleşme ve iletişim gibi bütünlüklü yatay yapıları ilgilendirmesi açısından şanslıyız aslında.

AIDS, iflas, elektronik virüsler ve terörizm birbirlerinin yerine geçebilir şeyler değildir; ama bir tür aile oluştururlar. AIDS, bir anlamda cinsel değerlerin iflasıdır, tıpkı Wall Street iflasında bilgisayarların "zehirleyici" bir rol oynaması gibi. Ama bilgisayarlara da mikrop bulaştığından bilgi-işlemsel değerlerin iflasının da eli kulağındadır. Salgın yalnızca her bir sistemin içinde etkin olmakla kalmayıp bir sistemden diğerine de etkili olur. Bütün bu eğilimler, bir felaket senaryosu etrafında dönmektedir. Bu düzensizleşmenin işaretleri uzun zamandır ortadaydı elbette: Belli bir çevrede sürekli var olan AIDS, geçmişte kalmış 1929 örneğiyle ve hep mevcut tehlikesiyle iflas, şimdiden yirmi yıllık tarihe sahip elektronik korsanlıklar ve kazalar. Ama belli bir çevrede sürekli var olan tüm bu biçimlerin birbirine bağlanması ve çok hızla gelişen bir anormallik haline neredeyse eşsüremliler geçişleri, ilginç bir durum yaratıyor. Ama halkın bilinci üzerindeki etkilerinin kaçınılmaz biçimde aynı olduğu söylenemez: AIDS gerçek bir felaket olarak yaşanabiliyor, oysa iflas daha çok bir felaket oyunu gibi görünüyor; elektronik virüse gelince, bunun feci sonuçları olabilir; ama gülünüp geçilen ironik bir hali de yok değil ve bilgisayarların üstüne çullanan ani salgın, sıradan ve anlaşılır bir tepkiye (profesyoneller hariç) yol açabiliyor.

Diğer etkenler de aynı sonuca katkıda bulunuyor. Sanat, her yerde sahteye, kopyaya, simülasyona ve aynı anda da mangır kar-

şısında ışılan bir beden hakiki metastazı olan sanat pazarındaki çılğın açık arttırmaya maruz kalıyor. Terörizmi ele alalım. İçinde bulunduğumuz ışılan (Neyle? Mutluluğun, güvenliğin, enformasyon ve iletişimin iç içe girmesiyle mi? Simgesel çekirdeklerin, temel kuralların, toplumsal antlaşmaların parçalanması yoluyla mı? Kimse bilmiyor.) toplumlarda terörizmin zincirleme tepkisine AIDS'in, mali yağmacıların, bilgisayar korsanlarının zincirleme tepkisinden daha fazla benzeyen hiçbir şey yoktur artık. Terörizmin bulaşıcılığı ve büyüleyiciliği de tüm bu olayları kadar anlaşılmazdır. Bir bilgisayar program yapıcısı programa bir "soft bomba" yerleştirerek programı yok etmeyi baskı aracı olarak kullandığında, yaptığı şey, programı ve programın tüm işlemlerini rehin almaktan başka nedir? Yağmacılar, şirketlerin borsada batmaları ya da çıkmaları üzerine spekülasyon yaparlarken, şirketleri rehin almaktan başka ne yapmaktadırlar? Bütün bu uygulamalar terörizm modeline göre faaliyet göstermektedir (hisse senetleri ve tablolar gibi rehlinin de rayici belirlenmiş bir değeri vardır); ancak terörizmi pekâlâ AIDS, elektronik virüs ya da borsadaki halka açık satın alma teklifleri modeline göre de yorumlayabilirdik: Birinin diğeri üzerinde bir ayrıcalığı yoktur, hepsi aynı türden olaylardır (Kısa süre önce yapılan bir açıklama: AIDS hakkında bilgiler içeren bir disket piyasaya sürülür ve disket de bilgisayarları tahrip eden bir virüs taşımaktadır).

Bu bir bilimkurgu mu? Neredeyse öyle. Enformasyon ve iletişimde iletinin değeri, ileti görüntüden görüntüye ve ekrandan ekrana geçtiğinden, katıksız dolaşımın değeridir. Gösteriye benzeyen bu yeni merkezkaç değerden (borsa, sanat pazarı, yağmacılar) hepimiz zevk alıyoruz. Sanki bu, sermayenin bir an için parlak bir şekilde düzelmeymiş, sermayenin estetik çılğınlığıymış gibi zevk alıyoruz hepimiz. Bu sistemin gizli patolojisinden, o güzelim makinelere girip bunları bozan virüslerden de zevk alıyoruz. Oysa gerçekte virüsler sistemlerimizdeki aşırı mantık tutarlılığının bir parçasıdır; bu mantığın tüm yollarından geçiyor ve hatta yeni yollar açıyorlar (elektronik virüsler, elektronik ağların bile öngörmediği köşe bucakları keşfediyorlar). Elektronik virüsler dünya çapında enformasyonun ölümcül şef-

faflığının ifadesidir. AIDS bütün insan grupları ölçeğinde cinselliğin ölümcül şeffaflığının, üretimin ve değışimin özgürleşmesinin de temeli olan değerlerin başdöndürücü dolaşımının ifadesidir. Bir kez “özgürleşen” tüm süreçler, bu süreçlerin prototipi olan nükleer aşırı-kaynaşma benzeri bir aşırı-kaynaşmaya girerler. Olaylar zincirinin bu aşırı-kaynaşması, çağımızın hoşluklarından değildir.

Olayların art arda gelişi insana hoş gelse de bunları öngörememiş olmamız hiç hoş değildir. Her halükârda, herhangi bir öngörü insana yalanlama isteği verir. Olaylar, bazen bu yalanlama işini üstlenir. Örneğin, fazlasıyla öngörülmüş kimi olaylar vardır ki bunlar olmayabilir; bu olaylar habersiz ortaya çıkanların tersidir. Beklenmedik gelişmeler üzerine, konjonktürel sürprizler üzerine bahse girebilirsiniz, *olayların insanı yalancı çıkarması* üzerine bahse girebilirsiniz. Kaybetseniz bile en azından bu nesnel olasılıklar budalalığına meydan okumuş olma zevkini tatmış olursunuz. Ortak kalıtımsal mirasın parçası olan yaşamsal işlemdir bu. Hem zaten yegâne gerçek zihinsel işlemdir; çelişki, alay, tersini söyleme, eksikliğin keşfi ve tersine çevrilebilirlikle ilgili olan, yasa ve gerçekliğe her zaman karşı çıkacak işlemdir bu. Bugün entelektüellerin söyleyecek hiçbir sözü olmaması da bu ironik işlev onların kontrolünde olmadığı içindir; çünkü entelektüeller kendilerini ahlâki, politik ya da felsefi bilinç alanıyla sınırlı tutuyorlar, oysa ki oyunun kuralı değışti ve tüm ironi, tüm kökten eleştiri rastlantasalın, zehirliliğin, felaketin, kazara ya da sistemli ani dönüşün tarafına geçti; oyunun yeni kuralı, bugün her şeye egemen olan ve yoğun bir entelektüel zevkin (kuşkusuz *manevi* bir zevkin de) kaynağı olan şüphelilik ilkesidir. Örneğin bilgisayarlardaki virüs etkisi: Bu tür bir olay karşısında içimizin sevinçten titremesi felaketten alınan sapkın zevk ya da kötülüşe olan eğilimimiz yüzünden değildir; ortaya çıkışı insanda daima bir coşku duygusuna yol açan mukadderat burada yüzeye çıktığı için sevinç duyarız.

Mukadderat, bir şeyin ortaya çıkışının ve yok oluşunun gerisinde aynı belirtinin var olmasıdır, umut saçan bir yıldızın uğur-

suzluğun peşine takıldığı andır veya bilgisayar virüsleri örneğinde olduğu gibi bir sistemin genişleme mantığının o sistemin tahrip edilmesini buyurmasıdır. Mukadderat, kazanın tersidir. Kaza sistemin kenarındadır, mukadderat ise sistemin can damarındadır (ama mukadderat her zaman felaket değildir, öngörülemeyen şeye sevinilebilir de). Oysa, bu şeytanca ilkeyi istatistiki evrenimizi değiştiren küçük anormalliklerde ve hatta küçük düzensizliklerde, çok küçük dozlarda bile olsa buluyor olmamız gözardı edilmemelidir.

Olayların bizi şaşırtmasını her defasında tahmin edebilir miyiz? Tabii ki hayır. Ama, gerçeklik asla kesin değildir. Karşı çıkılamaz olması nedeniyle hakikat bile inanırlılığını yitirir, bilim dayanaksız kalır. Yani istatistiksel hakikatin her zaman yalanlanabilir olduğunu ileri sürmek akademik bir varsayım değildir. Toplumun muzip dehasının en nadide kısmından kaynaklanan bir umuttur bu.

Eskiden kitlelerin sessizliğinden söz ediliyordu. Bu sessizlik, geçmiş kuşakların uğraştıkları olaydı. Günümüzde kitleleri harekete geçiren şey, kopma değil, bulaşmadır. Kitleler karmakarışık fantezileriyle kamuoyu yoklamalarına ve tahminlere mikrop bulaştırıyor. Çekimsellikleri ya da sessizlikleri (Bu yine de nihilist bir evreydi) artık hiçbir şeyi belirlemiyor; şimdi önemli olan, belirsizlik çarklarını kullanmalarıdır. Geçmişte kitlelerin gönüllü köleliklerinden mükemmel biçimde yararlanılırken, bundan böyle gönülsüz belirsizliklerinden yararlanılıyor. Bu şu demektir; kitlelerle ilgilenen uzmanların ve onları etkilediklerini sanan hilebazların haberi olmadan, kitleler politikanın sanal olarak öldüğünü, ama oynasınlar diye kendilerine verilen yeni oyunun, borsa dalgalanmaları kadar heyecan verici olduğunu biliyorlar. Bu oyunda kitleler izleyicilerle, karizma ve saygınlık oranlarıyla, görününtülerin rayiciyle dama taşıyla oynar gibi katlanılmaz bir hafiflikle oynarlar. Kitleleri olasılıklar hesabına canlı canlı kurban etmek için kasıtlı olarak moralleri bozuldu, ideolojisizleştirildiler; ama günümüzde tüm görüntüleri istikrarsızlaştıranlar ve politikanın hakikatiyle alay edenler kitlelerdir. Kendilerine ne öğretildiyse ona oynuyorlar; istatistik ve görüntü borsasına spekülasyon yaparak tıpkı bir spekülasyoncu ahlâksızlığıyla oyun

oyunuyorlar. Aptalca kesinlik ve rakamların acımasız bayağılığı karşısında, kitleler, sosyoloji alanındaki belirsizlik ilkesinin canlı örneği olarak bir köşede duruyorlar. İktidar sistemi, istatistiki düzeni elinden geldiğince örgütlerken (ve günümüzde toplumsal düzen istatistiki bir düzendir), kitleler görüntüye, gayri meşru bir moda, istatistiki düzensizliğin çıkarlarına mahkûm oluyorlar.

Bu viral, cehennemi, ironik ve tersine çevrilebilir düzenlemeden olmadık bir sonuç, bir olay, bir şaka beklenebilir.

Bu toplum bundan böyle yalnızca kesin olmayan, aydınlatılması mümkün olmayan olaylar yaratmaktadır. Eskiden bir olay gerçekleşmek için vardı, günümüzde ise gerçekleştirilmesi tasarlanan şeydir. Yani olay artık medyatik biçimlerin travestisi gibi sanal bir yapay ürün olarak ortaya çıkıyor.

Amerika'nın bütün bilimsel ve askeri bilgisayar ağımı beş saat boyu kırıp geçiren bilgisayar virüsü *belki de* yalnızca bir sınamaydı (Virilio), bizzat Amerikan gizli askeri servislerinin bir deneyiydi. Üretilmiş ve simüle edilmiş bir olay. Yani ya virüslerin yadsınamaz zehirliliğini kanıtlayan gerçek bir kazadır ya da günümüzde en iyi stratejinin hesaplı istikrarsızlık ve aldatmaca olduğunu kanıtlayan tam bir simülasyon. Meselenin özü ne? Deneysel bir simülasyon varsayımı doğru olsa bile, bu durum, sürecin denetim altında olduğunu asla garanti etmez. Test-virüsü katil bir virüse dönüşebilir. Zincirleme tepkileri kimse denetleyemiyor. Dolayısıyla, simüle edilmiş bir kazayla değil de bir simülasyon kazasıyla karşı karşıyayız. Ayrıca herhangi bir kaza ya da doğal felaket terörist eylem olarak üstlenilebileceği gibi böyle bir eylem de kaza ya da doğal felaket olarak kabul edilebilir. Varsayımların sonu yok.

Bu nedenle tüm sistem toptan teröristtir. Çünkü asıl terör, şiddet ya da kaza terörü değil, belirsizlik ve caydırma terörüdür. Vaktiyle bir soygun simülasyonu yapmış olan bir grup, gerçek silahlı soygun yapandan daha ağır bir cezaya çarptırılmıştı: Gerçeklik ilkesinin ihlali gerçek saldırıdan daha ciddi bir saldırıdır.

Geriye kalan şey dev bir belirsizliktir; işlemsel canlanmanın merkezindeki dev bir belirsizliktir. Bu tür bir panik durumunu ilk tanımlayan bilim oldu: Deneysel arayüzey içinde öznenin ve nesnenin karşılıklı konumlarını yitirmeleri, nesnenin ve bilginin nesnel gerçekliği karşısındaki bu kesin belirsizlik durumunu yaratır. Bilimin kendisi de garip çekim güçlerinin etkisi altına gir-mişe benziyor. Ama ekonominin durumu da böyledir; ekonominin canlanması bu alanda hüküm süren mutlak öngörülemezliğe bağlıdır. Enformasyon tekniklerinin ani gelişmesi de böyledir; enformasyon, bu alanda dolaşan bilgi konusunda karar verilemesine bağlıdır.

Tüm bu tekniklerin gerçek dünyanın aktif bir parçası olup olmadığı son derece kuşkuludur. Tekniğin ve bilimin amacı, bizi her tür hakikat ve gerçeklik ilkesinin ötesindeki, mutlak olarak gerçektışı bir dünyayla yüz yüze getirmektir daha çok. Çağdaş devrim, belirsizliğin devrimidir.

Bunu kabullenmeye yanaşmıyoruz. İşin tuhaf yanı, daha fazla enformasyon ve daha fazla iletişimle bu belirsizlikten kurtulacağımızı umuyoruz, oysa böyle yapmakla belirsizlik ilkesini daha vahim hale getiriyoruz. Heyecan verici bir ileri kaçış: Tekniklerin ve sapkın etkilerinin, insanın ve klonlarının Möbius şeridi biçimindeki koşusu daha yeni başlıyor.

İŞLEMSEL TEMİZLİK

Bu belirsizlik, tuhaf biçimde, bir olumluluk fazlasından, olumsuzluk oranındaki kaçınılmaz bir düşüşten ileri gelmektedir. Toplumlarımızı bir tür lösemi zaptetti, serumla verilen keyifli olumsuzluğun bir tür çözülmesi zaptetti. Ne Fransız Devrimi ne Aydınlanma felsefesi ne eleştirel ütopya çelişkileri aşarak gerçekleşmeyi başardı; eğer sorunlar çözülmüşse bu, olumsuzluğun taşmasıyla, olumluluk ve suniliğe tamamen mahkûm bir simülasyon boyunca lanetli enerjilerin dağılması ve kesin bir şeffaflığın yerleşmesiyle oldu. Durumumuz biraz gölgesini yitirmiş adama benzer: Üstüne düşen ışık karşısında şeffaflaşmıştır ya da her yandan aydınlatılmış olarak, korunmasız biçimde tüm ışık kaynaklarından aşırı ışık almıştır. Teknikler, görüntüler ve en-

formasyon da bizim her tarafımızı aydınlatmaktadır; bu ışığı kırıp geri yansıtıyoruz ve temizlenmiş bir etkinliğe, temizlenmiş bir toplumsallığa, para, beyin ve bellek gibi, bedenlerin de temizlenmesine, tam bir asepsiye (mikropsuzlaşmaya) mahkûmuz. Sonunda şiddetin ve olumsuzluğun yasak edildiği bir toplum ve bu toplumu oluşturan bireylerden başka kimsenin kalmadığı dev bir estetik cerrahi girişimiyle şiddet ve tarih temizleniyor. Oysa kendini mevcut haliyle yadsıyamayan her şey kökten belirsizliğe ve bitmeyen bir simülasyona mahkûmdur.

Şeyleri olumsuz yanlarından budayıp sentetik olarak ideal biçimleri içinde yeniden oluşturmayı hedefleyen tam bir cerrahi zorlama altındayız. Estetik cerrahi: Bir yüzdeki terslik, bu yüzün güzelliği ya da çirkinliği, olumsuz çizgileri; tüm bunları düzeltmek ve ortaya güzeller güzeli bir şey –ideal bir yüz, cerrahi bir yüz– çıkarmak gerekecek. Astrolojik burcunuz, doğumunuzdaki bir işaret bile sizin için yeniden yapılacak, yıldız falınız ile yaşam biçiminiz uyumlu kılınacak (Bkz. birkaç uygun elçabukluğuyla, size seçtiğiniz burcun verileceği Burçlar Cerrahi Enstitüsü'nün şimdiye dek ütöpic olmakla birlikte gelecek vaat eden tasarısı).

Cinsiyetimiz; elimizde kalan bu küçük yazgı parçası, bu en küçük mukadderat ve ötekilik de kişinin fantezisine göre değişebilecektir. Yeşil alanlara, doğaya, genlere, olaylara ve tarihe yapılan estetik cerrahiye (Gözden geçirilip düzeltilen, insan hakları yönünde imajı tazelenmiş Fransız Devrimi) saymıyoruz. Her şey en yüksek uygunluk ve bağdaşma ölçütlerine göre üst-eşleştirmeye tabi tutulmalıdır. Yüz, söz, cinsiyet, beden, irade ve kamuoyu her yerde insanlıkdışı biçimde yeniden oluşturuluyor. Dev bir plastik cerrahi girişiminin amacına ulaşması için bir kadvramın gülümseyişine benzeyen bir şey adına ve göstergelerin genel kurtuluşu adına her tür yazgı ve olumsuzluk kırıntısının kovulmuş olması gerekiyor.

Her şey şeylerin işlemsel biçimde yaratılmasına adanmış olmalıdır. Artık üreten toprak değil, zenginliği yaratan da iş (Top-

rak ile işin dillere destan düğünü) değildir; toprağı ve işi *ürettiren* şey, sermayedir. İş, artık eylem değil, bir işlemdir. Tüketim artık sadece mallardan bir haz alma değil; bir haz aldırma, göstergenesnelerin diferansiyel diziliş model alınarak belirlenmiş endeksli bir işlemdir.

İletişim konuşmak değil, konuşurmak; enformasyon bilmek değil, bildirmektir. “Yaptırmak” yardımcı fiili bir eylemin değil, bir işlemin söz konusu olduğunu belirtir. Reklamlarda, propagandada inanmak değil; inandırmak söz konusudur. Katılım, etkin ve kendiliğinden bir toplumsal biçim değildir, her zaman bir çeşit makinenin ya da makineleşmenin sonucudur; animasyon ve diğer benzeri şeyler gibi bir hareket ettirme biçimidir.

Günümüzde istek bile ikna ve caydırmadan oluşan irade modelleri ve istetme eylemi tarafından dolayımli kılınmıştır. Tüm bu kategorilerin hâlâ isteme eylemi, yapabilmek, inanmak, bilmek, eyleme geçmek, arzulamak ve zevk almak anlamları olsun diye tek bir “yapmak” yardımcı kipliği ile deyim yerindeyse inceltmişlerdir. Etkin fiil her yerde yerini edilgen fiile bıraktı; eylemden çok, eylemin üretilmiş, teşvik edilmiş, istenmiş, medyatik dolayımı uğratılmış, teknik hale getirilmiş olması daha önemlidir.

Bildirmekten başka bir bilme olmamalıdır. Konuşurmaktan, yani iletişim eyleminden kaynaklananın dışında bir konuşmak olmamalıdır. İnteraktif* dışında bir eylem olmamalıdır bundan böyle; en fazla bir monitör ve bellek olmalıdır. Çünkü, eylemin tersine, işlemleri tam olarak niteleyen şey, kendi akışı içinde zorunlu olarak düzenlemiş olmasıdır; yoksa iletmez. Konuşur, ama iletmez. İletişim ya işlemseldir ya da iletişim değildir. Haber ya işlemseldir ya da haber değildir.

Bütün kategorilerimiz artık yapaylık dönemine girmiştir; burada artık istemek değil istetmek, yapmak değil yaptırmak, değerli olmak değil değer vermek (genel olarak reklamcılık), bilmek değil bildirmek ve nihayet -hiç de önemsiz değildir- zevk almaktan çok zevk aldırma önemlidir. Günümüzün büyük sorunu budur: Cinsel zevk almak bir işe yaramaz, kendine ve ötekilere zevk aldırma gerekir. Zevk almak bir iletişim eylemine dö-

* Ekran aracılığıyla bir bilgi-işlem sistemini kullanan kişi ile makine arasındaki diyalog faaliyeti ve bununla ilgili olan şeyler. (ç.n.)

nüşüyor; sen beni kabul ediyorsun, ben seni kabul ediyorum, zevk bir interaktif performansı gibi değiş tokuş ediliyor. İletmeksizin zevk aldığını ileri sürecek biri aptalın tekidir. İletişim aygıtları orgazm mı oluyor? Bu ayrı mesele; ama zevk alma makineleri düşünülüyorsa eğer, bu makineler ancak iletişim makineleri model alınarak yapılabilir. Zaten var bu makineler: Bu makineler, zevk almaya itilen kendi bedenlerimizdir; en incelikli kozmetik ve neşe verici tekniklerle zevk aldırılan bedenlerimizdir.

Jogging de edimselliğe bağlıdır. Jogging yapmak koşmak değil, birinin bedenini koşturmaadır. Jogging, bedenini, aynı anda hem temizlemeye hem yok etmeye çalıştığı kurallara bağlı olmayan performansına dayalı bir oyundur. Jogging'ın "ikincil durumu" tamamıyla bu ikincil işleme, bu aygıtsal kopmaya denk düşer. Buradaki zevk ya da acı ne sportif ne tenseldir; katıksız bir bedensel harcamanın zevki ya da acısı değildir, sonsuz işleyişin ve maddesizleştirmenin zevki ya da acısıdır (Koşucunun bedeni Tinguely'nin bir makinesine* benzer), edimselliğin çilesi ve esrikliğidir bu. Zaten koşturmak, kendini-koşmaya-bırakmakla kısa sürede ikiye katlanır; beden, uyrgezer ve eşi olmayan bir makine gibi (Başka bir benzer makine: Ölülerin tek başlarına pedal çevirmeyi sürdürdükleri Jarry'nin deküpleti**) kendi performansına hipnotize olmuştur ve öznenin yokluğunda tek başına koşmaktadır. Psikanaliz gibi joggingın de sonu gelmez yanı, bu erekliliği olmayan, amaçsız, yanılısamaz performans niteliğine dayanır. Sonu olmayan şeyin durmak için nedeni de olmaz.

Burada amacın, altmışlı ve yetmişli yılların ideali olan "form" olduğu söylenemez artık. Çünkü form henüz işlevseldi: Bedenin ticari değerini ya da gösterge değerini, üretkenliğini ya da prestijini hedefliyordu. Performans ise işlemseldir ve artık bedeninin formunu değil; *formülünü*, denklemini, işlem zemini olarak sanal varlığını hedefler; herhangi bir makine çalışsın dedi diye, herhangi bir sinyal başlatılmasını istedi diye işletilen herhangi bir

* Jean Tinguely; işletildiklerinde kendi kendilerini yok eden, makine benzeri kinetik heykelleriyle tanınan İsveçli heykeltci ve deneysel sanatçı. (ç.n.)

** Alfred Jarry; uyumsuzluk tiyatrosunun habercisi sayılan Fransız yazar. (ç.n.)

şeyi hedefler. Bu kadar basittir. Eylemin içeriğindeki derin boşluk da buradan kaynaklanır. Hiçbir şeyin, koşma yetisini durmadan uygulamak için koşmaktan daha boş olmadığı söylenebilir. Ama yine de herkes koşuyor...

İçerik karşısındaki aynı aldırışsızlık, aynı saplantılı ve işlemsel, edimsel ve sonu gelmez görünüm günümüzde bilgisayar kullanımını da niteleyen şeydir: Jogging yaparken aslında koşmadığı gibi bilgisayar karşısında da düşünmez insan; beynini, bedenini koşturduğu gibi işletir. Burada da işlem sanal olarak sonsuzdur: Bilgisayarla baş başa kalmak koşunun gerektirdiği bedensel enerjinin sonuna gelmekten daha mantıklı değildir.

Koşma durumunda bedensel enerjinin, diğer durumda beyinsel enerjinin, esrik bir biçimde emilip dağılmasının zevkli ve hipnotize edici zevk türü tamamen aynıdır. Bir yanda deri ve kaslardaki durağan elektrik, diğer yanda ekrandaki durağan elektrik.

Zevk aldırın, düşleten, hissettiren bir şey olan bütün uyuşturucular, genel performansın akışına dosdoğru dahil olduğundan, joggingin ve bilgisayarla uğraşmanın aynı ölçüde aptallaştırıcı ve uyuşturucu olduğu söylenebilir. Uyuşturucu, bedenin doğal durumunun karşıtı olarak ikincil durumu anlamında yapay değildir; kimyasal bir protez, zihinsel performans cerrahisi, plastik algılama cerrahisi olduğundan yapaydır.

Günümüzde sistemli doping şüphesinin spor performansına bağlanması rastlantı değildir. Farklı türde performanslar kendi aralarında iyi anlaşır. Yalnızca kaslar ve sinirler değil, nöronlar ve hücreler de edimsel hale getirilmelidir (Bakteriler bile işlemsel hale geleceklerdir). Bundan böyle fırlatmak, koşmak, yüzmek, atlamak değil; beden diye adlandırılan bir uyduyu yapay yörengesine yerleştirmek söz konusudur: Sporcunun bedeni, fırlatıcı ve uydu haline geliyor ve bu beden küçük bir iç bilgisayar tarafından (çabasını “aşma” terimleriyle düzenleyen bir iradeye göre değil) hesap terimlerine göre düzenlenir.

Bu işlemsel zorlanımdan işlemsel tuhafılık doğar: Burada önemli olan yalnızca değer verdirmek değildir, daha iyi değer verdirmek için hiçbir değer olmaması en iyisidir; daha iyi öğretmek için hiçbir şey bilmemek; daha iyi üretmek için hiçbir şey üretmemek; daha iyi iletmek için söyleyecek hiçbir sözü olmamak en iyisidir. Tüm bunlar mantıklıdır: Güldürmek için gülünç olmamanın daha iyi olduğu bilinir. İletişim ve enformasyon için sonuç acımasızdır: En iyi biçimde ve en hızlı transit geçiş için içeriğin şeffaflık ve anlamsızlık sınırında olması gerekir. Telefon konuşmasında ve medyatik yayınlarda olduğu gibi daha önemli şeylerde de saptanabilen bir şeydir bu. *İyi* iletişim, yani günümüzde *iyi* bir toplumu oluşturan şey, içeriğin yok olmasından geçer (Toplum teriminin bile anlamı kalmadı artık; çünkü var olan tek toplumsallık, toplumsallık adına ne üretiliyorsa odur. François George'un “cinsellik” terimi için dediği gibi cerrahi bir işlem havası taşıyan bu ürkünç takma adlar –“toplumsallık”, “topluluk”– söylemek istediklerini iyi ifade ediyorlar). İyi haber, bilginin dijital şeffaflığından geçer. İyi reklam hiçlikten geçer, en azından ürünün etkisizleştirilmesinden geçer; moda da kadının ve kadın bedeninin şeffaflığından geçer; iktidar da bu iktidarı uygulayan kişinin anlamsızlığından geçer.

Peki ya tüm reklamlar, bir ürünün değil de reklamın kendisine övgüyse? Enformasyon, bir olaya değil de enformasyonun kendisinin olay olmaya terfi etmesine göndermeyle? İletişim artık bir iletiye değil de iletişimin kendisinin söylence olmaya terfi etmesine göndermeyle?

FOTOKOPİ VE SONSUZ

İnsanlar akıllı makineler yaratıyor ya da düşlüyorlarsa gizliden gizliye kendi akıllarından umut kestiklerinden ya da dehşet verici ve gereksiz bir aklın ağırlığı altında ezildiklerindedir: O zaman bu akıllı kullanabilmek ve onunla eğlenebilmek için akıllı makinelere hapsederler. İktidarı politikacılara bırakmanın bize her tür iktidar isteğine gülme olanağı tanınması gibi bu akıllı makinelere emanet etmek de bizi her tür bilme iddiasından kurtarır.

İnsanlar özgün ve dâhi makineler düşlüyorlarsa, kendi özgünlüklerinden umut kestikleri ya da bundan vazgeçip üçüncü şahıs olan makineler aracılığıyla bu özgünlükten yararlanmayı yeğledikleri içindir. Çünkü bu makinelerin sunduğu şey düşüncenin gösterisidir; insanlar da makineleri kullanarak kendilerini düşüncenin kendisinden çok düşüncenin gösterisine verirler.

Makinelere sanal denmesi boşuna değildir; düşünceyi eksiksiz bir bilginin ortaya çıkmasına bağlı belirsiz bir kararsızlık içinde tutarlar. Burada düşünce eylemi, sürekli olarak ertelenir. Hatta artık düşüncenin lafı bile geçmez; tıpkı gelecek nesiller için özgürlük lafının geçmeyeceği gibi: Bu nesiller, boşluktalmış gibi kendilerini koltuklarına bağlayarak yaşayıp gideceklerdir. Aynı şekilde Yapay Akıl İnsanları da kendi zihin alanlarından, bilgisayarları karşısında oturarak geçeceklerdir. Bilgisayarı önünde kımıldamadan duran Sanal İnsan ekran aracılığıyla sevişir, derslerini de telekonferansla yapar. O, sakat bir motor haline gelmiştir; kuşkusuz zihinsel olarak da sakattır. İnsanın işlemsel hale gelmesinin bedeli budur. Gözlüklerin ve kontakt lenslerin, görmeyen bir türün ayrılmaz protezine dönüşeceğini ileri sürebiliriz; tıpkı bunun gibi yapay aklın ve bu aklın teknik dayanaklarının da artık düşünceye sahip olmayan bir türün protezi olmasından endişe duyabiliriz.

Yapay akıl akılsızdır, çünkü yapaylığı yoktur. Hakiki yapaylık tutkudaki acının, baştan çıkarmadaki göstergenin, jestlerdeki anlam belirsizliğinin, dil sürçmesinin, yüzdeki maskenin, anlamı başkalaştıran çizginin yapaylığıdır; böyle olması nedeniyle de bu yapaylığa zihin belirtisi denir. Bu akıllı makineler, en acınacak yapaylıktadır; dil, cinsellik ve bilgi işlemlerini en yalın öğelerine ayırıştırmak, modeller uyarınca yeni bir sentez haline getirmek için dijitalleştirmek zorunda olduklarından yapaydırlar. Bir programın ya da potansiyel bir nesnenin tüm olasılıklarını fiilen üretebilirler. Oysa yapaylığın, gerçekliği *üreten* şeyle hiçbir ilgisi yoktur; gerçekliği *başkalaştıran* şeyle ilgisi vardır. Yapaylık, yarınsamanın gücüdür. Bu makinelerde hesabın basitliği vardır ve sundukları oyunlar ise komütasyon ve kombinasyon oyunlarıdır yalnızca. Bu nedenle sanal olarak var olmakla kalmazlar, erdemlidirler de. Çünkü kendi konuları bile onları yenemez, kendi bilgileri bile onları baştan çıkaramaz. Erdemlerini meydana getiren şey, şeffaflıkları, işlevsellikleri, tutku ve yapaylıktan yoksun olmalarıdır. Yapay akıl, cinselliği olmayan bir makinedir.

İnsanın işleyişini makinelerinkinden, en akıllı makinelerinkinden bile her zaman ayıracak olan şey iş görme sarhoşluğudur, zevktir. Zevk sahibi makineler üretmek; neyse ki bu hâlâ insan gücünün ötesinde olan bir şey! Her tür protez insanın zevk almasına yardımcı olabilir; ama insan, kendi yerine zevk alacak bir protez icat edemez. İnsan kendinden daha iyi çalışan, “düşünen” ya da yer değiştiren protezler icat edebilse de insanın aldığı zevkin, insan olma zevkinin teknik ya da medyatik bir protezi yoktur. Böyle bir şeyin olması için makinelerin insan hakkında bir fikirleri olması, insanı icat edebilmeleri gerekirdi; ama makinelerin artık yapabileceği bir şey yok, onları icat eden insandır. Bu yüzden, makineler makineliklerini hiçbir zaman aşamayacakken insan mevcut durumunu aşabilir. Makinelerin her zaman karanlık bir arzusu olduğunu düşündürtebilecek kaza ya da yok olma durumu hariç, en akıllı makineler kendilerinden başka bir şey değildir. İnsanları kendilerinden uzaklaştırarak sonlarına yakınlaştıran zevki ya da acıyı meydana getiren işleyişteki o ironik fazlalık, o aşırı işleyiş makinelerde yoktur. Ne yazık ki bir makine asla kendi işlemini aşamaz; bilgisayarların derin hüznünü açıklayan budur belki... Tüm makineler yalnızdır!

(Bununla birlikte bu yakınlarda görülen elektronik virüs akını dikkate değer bir anormallik arz ediyor: Makineler sapkın etkiler, ironik ve heyecan verici türden beklenmedik olaylar yaratmaktan muzip bir zevk alıyorlar sanki. Yapay akıl bu viral patoloji içinde kendisiyle dalga geçiyor ve böylece de bir tür hakiki aklın ilk adımını atıyor olabilir.)

Makinenin yalnızlığı, Tele-kompüter İnsan'ın yalnızlığını beraberinde getirir. İnsanın, bilgisayarın ya da wordprocessor'ının önünde beyninin ve aklının gösterisini kendi kendine sunması gibi pembe Miniteli* önünde de kendine fantezilerinin ve potansiyel bir hazzın gösterisini sunar. Haz ya da akıl; her iki durumda da Tele-kompüter İnsan bunları makinesiyle arayüzeye kovar. Öteki, muhatap asla yoktur: Ekran, ayna gibidir; hedeflenen şey, ara-

* Fransa'da bilgisayar aracılığıyla evlere kadar uzanan iletişim ağı. (ç.n.)

yüzey olarak ekranın kendisidir. İnteraktif ekran ilişki sürecini aynı olanlar arasındaki yer değiştirme sürecine dönüştürür. Arayüzey'in sırrı Öteki'nin potansiyel olarak aynı olmasıdır; ötekiliğe makine tarafından gizlice el konulmuştur. Böylelikle, gerçeğe en yakın iletişim senaryosu, Minitel kullanıcılarının ekran karşısından telefon konuşmasına geçmeleri ve sonra da yüz yüze gelmeleridir; peki sonra ne yapılır? Eh, “telefonlaşılır” tabii ve ardından tekrar Minitel'in başına geçilir; nihayetinde Minitel çok daha erotiktir, çünkü hem gizemli hem şeffaftır; yaşamın arka planındaki ekranın ve elektronik bir metnin sevimsiz yakınlığı dışında başka bir yakınlık olmadığından katıksız bir iletişim biçimidir bu, tensel zevk gölgelerinin gezindiğini görebileceğimiz yeni Platon mağarasıdır. İletişim kurmak bu kadar kolayken biriyle konuşmak niye?

Eskiden aynanın, ikiye bölünmenin ve sahnenin, ötekiliğin ve yabancılaşmanın düşselliğinde yaşıyorduk. Bugün ekranın, arayüzeyin ve iki katına çıkmanın, benzerliğin ve bir iletişim ağı oluşturma düşselliğinde yaşıyoruz. Tüm makinelerimiz ekran haline geldi ve insanların interaktivitesi de ekranların interaktivitesi haline geldi. Ekranda yazılan şeylerin hiçbiri derinlemesine çözülmek için değildir; anlam aniden tepki gösterdiğinde, temsil kuptuları kısa devre yaptığında, anında incelenmek içindir bunlar.

Bir ekranı okumak görerek okumaktan tamamen farklıdır. Gözün kesintisiz bir kırık çizgi uyarınca dolaştığı dijital bir keşiftir bu. İletişimde muhatap olunan kişiyle, enformasyonda bilgiyle kurulan ilişki aynı niteliktedir: Dokunmatik ve keşfettirici. Yeni bilgisayarlardaki ya da hatta telefondaki ses, dokunmatik, boş ve işlevsel bir sestir. Bu tam olarak bir ses değildir artık; tıpkı ekran için bakışın söz konusu olmaması gibi. Tüm duyarlılık paradigması değişti. Bu dokunsallık, dokunmanın organik anlamı değildir; gözle görüntünün yüzeydeki bitişikliğini, bakıştaki estetik mesafenin sonunu belirtir yalnızca. Ekranın yüzeyine sonsuzca yaklaşıyoruz, gözlerimiz görüntülerin içine serpiştirilmiş

gibi. Seyirciyle sahne arasında mesafe kalmadı, bütün teatral uzlaşmalar yok oldu. Bu düşsel ekran komasına böyle kolay giriyorsak eğer, ekran, doldurmamız istenen sürekli bir boşluk halinde belirdiğindedir: Görüntülerin yakınlığı, görüntülerin izdihamı, görüntülerin dokunsal pornografisi. Buna karşın bu görüntü hep ışıklı uzaktadır. Hep bir tele-görüntüdür. Çok özel bir mesafeye yerleştirilmiştir; bu yüzden *bedenin aşamayacağı mesafe* olarak tanımlanabilir ancak. Dilin, sahnenin ve aynanın mesafesi beden tarafından aşılabilir niteliktedir; böyle olduğundan bu mesafe insani kalır ve değişime olanak tanır. Ekran ise sanaldır; yani aşmaz. Yalnızca bu soyut, kesinlikle soyut bir biçim olan iletişime olanak tanınmasının nedeni budur.

İletişim alanı içinde sözcükler, jestler ve bakışlar sürekli yan yana olmalarına karşın birbirlerine asla değmezler. Çünkü ne bu mesafe ne de bu yakınlık, bedenin etrafını çevreleyen şeye olan mesafe ve yakınlığın aynısıdır. Görüntülerimizin ekranı, interaktif ekran ve telematik ekran hem çok yakın hem çok uzaktır: Hakiki olmak için (Bir sahnenin heyecan verici yoğunluğuna sahip olmak için) çok yakın, sahte olmak için (Yapayın suç ortağı olacak bir mesafeye sahip olmak için) çok uzaktır. Bu ekranlar, bu biçimde, artık tam anlamıyla insani olmayan bir boyut, uzanın kutsuzlaşmasına ve beden şekillerinin birbirinden farksızlaşmasına uygun düşen dışmerkezli bir boyut yaratırlar.

Bilgisayarlarımızın ekranıyla beynimizin zihinsel ekranının iç içe geçtiği, yakınlıkla uzağın, içle dışın, nesneyle öznenin aynı sarmal içindeki bu bitişikliğini belirtmek için Möbius topolojisinden daha iyisi yoktur. Enformasyon ve iletişim de enestvari bir hal-kalanma içinde; özneye nesnenin, içle dışın, soruyla yanıtın, olayla görüntünün vb. yüzeysel ayrımsızlığı içinde, bu Möbius modeline göre, birbirleri etrafında sürekli dönerler. Bu biçim, matematikteki sonsuz işaretinin dögüsel taklididir.

“Sanal” makinelerimizle ilişkimiz için de aynı şey geçerlidir. Nasıl ki aygıt Tele-kompüter İnsan’a tahsis edilmişse, insan da aygıt tahsis edilmiştir; her ikisi de birbirine dolanır ve birbiri tarafından kırılmaya uğratılır. Makine, insan ne istiyorsa onu yapar;

ama buna karşılık insan, makinenin yapmaya programlandığı şeyi gerçekleştirir yalnızca. İnsan sanallık işlemcisidir ve izlediği yol da görünürde bilgilenme ya da iletmedir; nasıl ki oyuncu oyunun tüm imkânlarını tüketmeyi hedefler ise insan da gerçekte bir programın tüm imkânlarını araştırır. Örneğin fotoğraf makinesi kullanımında bu imkânlar, dünyayı kendi görüşüne göre “düşünen” öznenin imkânları değil, objektifin imkânlarını kullanan nesnenin imkânlarıdır. Bu açıdan fotoğraf makinesi her isteği başkalaştıran, her niyeti silen ve yalnızca fotoğraf çekmeye ilişkin katıksız refleksin hafifçe belli olmasına olanak veren bir makinedir. Bakışın kendisi bile ortadan kaybolmuştur; çünkü nesnenin ve dolayısıyla görüşteki ani değişimin suç ortağı olan objektif, bakışın yerine geçmiştir. Büyülü olan şey, öznenin kara kutuya kapanması ve öznenin bakışının yerine makinenin kişisiz bakışının geçmesidir. Aynada kendi düşselliğiyle oynayan öznedir. Objektifte ve genel olarak ekranlarda ise tüm medyatik ve tele-kompüter tekniklerin lehine kendini “fiilen” teslim eden şey nesnedir.

Günümüzde tüm görüntülerin olanaklı olmasının nedeni budur. Her bireyin genetik formülü uyarınca değişebilmesi gibi (Tek hedef bu genetik kodun tüm sanallıklarının tüketilmesine yöneliktir; bu da yapay aklın temel özelliklerinden biri olacaktır) her şeyin bilgi-işlem haline getirilebilmesinin, dijital işlem içinde yer değiştirebilir olmasının nedeni budur. Daha somut olarak bu, bundan böyle teknik bir görüntü içinde ya da bir ekran üzerinde yansıyıp kırılmayan hiçbir eylem ve olay; fotoğraflanmış, filme alınmış, kaydedilmiş olmayı *arzular* olmayan, bu bellekte toplanmayı ve burada sonsuza dek çoğaltılabilir olmayı istemeyen hiçbir eylem olmadığı anlamına gelir. Ölümden sonraki kalıcı sonsuzlukta değil; yapay belleklerde dal budak salmanın geçici sonsuzluğunda, sanal bir sonsuzlukta kendini aşmayı istemeyen bir hareket yoktur artık. Sanal zorlanım, tüm ekranlarda ve tüm programların göbeğinde fiilen var olma zorlanımıdır ve bu, büyülü bir zorunluluğa dönüşmektedir. Kara kutu sarhoşluğu budur.

Tüm bunların içinde özgürlük nerede? Özgürlük hiçbir yerdedir. Seçim yok, nihai karar yok. Bilgisayar ağları, ekran, enformasyon ve iletişim alanındaki her karar seri, kısmi, parçalı ve fraktaldır.

Fotoğrafçının, Tele-kompüter İnsan'ın ya da en sıradan televizyon seyirciliğimizin tarzını meydana getiren şey, yalnızca kısmi kararların art arda gelişi, kısmi nesnelere ve sekansların oluştuğu mikroskobik seridir. Tüm bu davranışların yapısı niceliklidir; tek tek kararlardan oluşan rastlantısal bir bütündür. Tüm bunların yarattığı hayranlık da o kara kutunun verdiği sarhoşluktan, özgürlüğümüze son veren o belirsizlikten gelir.

İnsan mıyım, makine mi? Bu antropolojik sorunun yanıtı yok artık. Bu bir anlamda, en yeni teknolojilerin ve makinelerin gizlice ele geçirdiği antropolojinin sonudur. Makine ağlarının kusursuzluğundan doğmuş olan belirsizlik; tıpkı cinsel belirsizliğin (Erkek miyim, kadın mı, cinsiyet ayrımı nerede?) bilinçdışı ve beden tekniklerinin çok gelişmesinden doğmuş olması gibi; tıpkı nesnenin durumu konusundaki bilimsel belirsizliğin, mikro-bilimlerdeki analizin çok gelişmesinden doğmuş olması gibi.

İnsan mıyım, makine mi? Geleneksel makinelerle ilişkide anlaşılabilir bir şey yoktur. İşçi bir biçimde makineye hep yabancıdır, yani makine tarafından yabancılaştırılmıştır. Yabancılaşmış insan olmanın getirdiği önemli niteliğini korur. Oysa ki yeni teknolojiler, yeni makineler, yeni görüntüler, interaktif ekranlar beni hiç yabancılaştırmıyor. Bunlar benimle birlikte entegre bir devre oluşturuyor. Video, televizyon, kompüter, Minitel; bunlar kontakt lensler gibi, bedene, âdeta genetik parçası olacak kadar entegre olmuş şeffaf protezlerdir; P. K. Dick'in, bedene doğuştan yerleştirilen ve biyolojik alarm sinyali olarak işgören küçük bir reklam aleti olan ünlü "papula"sı ya da kalp pilleri gibidir bunlar. Bilgisayar ağı ve ekranlarla, gönüllü olsun olmasın, tüm ilişkilerimiz aynı niteliktedir: Köleleştirilmiş (yabancılaştırılmış değil) bir yapının, entegre bir devrenin ilişkisidir. Burada insan ya da makine olma niteliğine ilişkin karar verilemez.

Yapay aklın olağanüstü başarısı bizi gerçek akıldan kurtarıyor olmasından, düşüncenin işlemsel sürecini aşırı büyüterek bizi düşüncenin belirsizliğinden ve dünyayla arasındaki çözümsüz bilmedenden kurtarıyor olmasından gelmiyor mu? Tüm bu teknolojilerin başarısı, kurtarıcı işlevlerinden ve ezeli özgürlük

sorununun artık ortaya bile atılamaz olmasından kaynaklanmıyor mu? Ne rahatlık! Sanal makineler geldi, sorun bitti! Artık siz ne öznesiniz ne nesne, ne özgürsünüz ne yabancılaşmış, ne o ne bu: Birbirinizin yerine geçmenin verdiği hayranlık içinde aynısınız. Ötekiliğin cehenneminden aynılığın esrikliğine, ötekiliğin arafından özdeşliğin yapay cennetine geçildi. Kimileri bunun daha beter bir kölelik olduğunu söyleyecek, ama Tele-kompüter İnsan kendi iradesi olmadığından köle olmayı bilmeyecek. İnsanın insanı yabancılaştırması yok artık, insanın makine tarafından homeostazı* var bundan böyle.

* Homeostaz: Biyolojik sistemlerin, yaşam için en uygun koşullara uyum sağlarken dengelerini korumalarını sağlayan kendi kendini düzenleme süreci. (ç.n.)

KORUNMA VE ZEHİRLİLİK

Makinelerin entelektüel düzeylerindeki artışın normal olarak bedenlerin teknolojik arınmasına yol açması gerekir. Bedenler kendi antikolarına giderek daha az güvенеbileceklerinden dışarıdan korunmaları gerekmektedir. Tüm ortamların yapay olarak arıtılması, yok olan iç bağışıklık sisteminin yerini tutmalıdır. Genellikle ilerleme diye adlandırılan tersine çevrilemez bir akım, insanın zihnini ve bedenini, yapay teknik ürünlere teslim etmek için önlem ve savunma sistemlerini terk etmeye teşvik ettiğinden iç bağışıklık sistemleri yok olur. Savunması elinden alınmış insan, bilim ve teknik karşısında büyük ölçüde dayanıksız hale gelir; tıpkı tutkuları elinden alındığında psikoloji ve bunu izleyen terapiler karşısında büyük ölçüde dayanıksız hale gelmesi, tıpkı has-

talığa yol açan etkilerden ve hastalıklarından kurtulduğunda tıp karşısında büyük ölçüde dayanıksız hale gelmesi gibi.

NASA'nın sunduğu korunma imkânları içinde, yapay bağışıklık alanı tarafından her tür hastalık bulaşmasından korunmuş olan ve annesinin cam çeperlerin ardından okşadığı ve dünyadışı atmosferi içinde bilimin gözetiminde gülüp büyüyen "bağışıklık sistemi bozuk çocuk" (kurt çocuğun; bakımını kurtların üstlendiği vahşi çocuğun deneysel kardeşidir bu); bu çocuğun bakımını günümüzde bilgisayar üstlenmektedir.

Bağışıklık sistemi bozuk bu çocuk şeffaflığın biyolojik biçimi olan tümenden mikropsuzlaştırmanın, mikropların tümenden defedilişinin, geleceğin önbelirtisidir. Plaklar gibi havasız ortamda preslenecek, donmuş yiyecekler gibi havasız ortamda korunacak ve tıbbi tedaviye aşırı düşkünlüğün kurbanları gibi havasız ortamda öleceğiz. Tıpkı yapay akıl gibi havasız ortamda düşünüp kafa yoracağız.

İnsanın yok edilişinin, tohumlarının yok edilişiyle başladığını varsaymak saçma olmaz. Çünkü mevcut haliyle mizaçları, tutkuları, gülüşü, cinselliği ve salgıları ile insanın kendisi de pis bir küçük tohumdan, şeffaflık evrenini bulandıran akıldışı bir virüsten başka şey değildir. İnsan arıtılmış olduğunda, her şey arıtılmış ve her tür toplumsallık ve hastalık bulaşmasına son verilmiş olduğunda, ölümcül biçimde temiz ve ölümcül biçimde mükemmel bir dünyada, geriye yalnızca hüznün virüsü kalacaktır.

Kendince bir antikor ve doğal bağışıklık içeren bir savunma ağı olan düşünce de çok büyük tehdit altındadır. Her tür hayvani ve metafizik refleksten arıtılmış beyin-omursal bir elektronik bellek lehine, düşünce kendi yerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bağışıklık sistemi bozuk çocukla ilgili teknolojileri kullanmasak da biz şimdiden bir küvez içinde yaşıyoruz; Jérôme Bosch'un kimi insanlarını saran kristal kürenin içindeyiz; hem yoksun hem aşırı korunmuş, yapay bağışıklığa ve sürekli aktarıma mahkûm, dünyayla en ufak temasta ölmeye mahkûm olarak içine sığındığımız şeffaf kılıfın içinde yaşıyoruz.

Hepimiz böylece savunma kaybı halindeyiz, hepimizin bağışıklık sistemi sanal olarak yetersizdir.

Tüm entegre ve hiper-entegre sistemler, teknik sistemler, top-

lumsal sistem ve yapay akıl ile türevleri içindeki düşüncenin kendisi de bu bağıklık yetersizliği sınırına yönelmektedir. Bu sistemler, her tür dış saldırıyı ortadan kaldırmayı hedefleyecek kendi iç zehirlerini, kötücül geçişliliklerini salgılamaktadırlar. Bu, birinden diğerine geçiş ve başkalaştırma işlevini, istemeden, belli bir doyma noktasında üstleniyor ve bizzat kendilerini yok etmeye yöneliyorlar. Bizzat kendi şeffaflıkları bu sistemleri tehdit ediyor ve kristal kendi kendinden intikam alıyor.

Aşırı korunmuş bir alan içinde beden tüm savunma sistemini yitirir. Ameliyat salonları öyle korunur ki hiçbir mikrop, hiçbir bakteri hayatta kalamaz. Oysa gizemli, anormal viral hastalıkların burada doğduğu görülür. Çünkü virüsler, boş yer buldukları anda hızla çoğalırlar. Eski enfeksiyonlardan arıtılmış bir dünyada, “ideal” bir klinik dünyada, mikropların öldürülmesinden doğan, ele gelmez, amansız bir patoloji yerleşir.

Üçüncü tip patolojidir bu. İçinde bulunduğumuz toplumlarda müsamahakâr ve yatıştırılmış bir toplum paradoksundan doğan yeni bir şiddetle başetmemiz gerektiği gibi yapay, tıbbi ya da bilgi-işlemsel kalkanın aşırı biçimde koruduğu bedenlere ait yeni hastalıklarla da başetmemiz gerekmektedir. Tüm virüsler karşısında, en “sapkın” ve en beklenmedik zincirleme tepkiler karşısında dayanıksızız. Bu patoloji, artık kazadan ya da kural ihlalinden değil, *anormallikten* doğmaktadır. Tıpkı aynı nedenlerin, hücrelerin genetik düzensizliğiyle bir tutulabilecek aynı sapkın sonuçlara, aynı öngörülemeyen işleyiş bozukluklarına yol açtığı toplumsal beden için olduğu gibi burada da aşırı koruma, aşırı kodlama, aşırı sınırlandırma nedeniyle doğmaktadır bu patoloji. Biyolojik beden gibi toplumsal sistem de protezleri geliştirdiği ölçüde doğal savunmalarını yitiriyor. Bu yepyeni patolojiyi önlemek için de tıp oldukça zorluk çekecektir; çünkü bizzat bu patoloji aşırı koruyucu sistemin, bedeni korumak ve himaye etmek için gözü dönmüş bu sistemin bir parçasıdır. Nasıl ki terörizm sorununun görünürde politik çözümü yoksa, günümüzde de AIDS ve kanser sorununun biyolojik bir çözümü var gibi görünmüyor; neden aynı: Çünkü bunlar sistemin derininden gelen ve toplumsal bedenin politik olarak aşırı sınırlandırılmasına ya da kısaca bedenin biyolojik olarak sınırlandırılmasına tepkisel bir zehir saçarak karşı duran anormal belirtilerdir.

İlk aşamada bu muzip ötekilik dehası bir kaza, arıza, çöküntü biçimini alır. Sonraki bir evrede viral bir biçime, salgın halindeki bir biçime, tüm sistemin içinden geçen bir zehirliliğe denk düşer ve bu zehirlilik karşısında sistem savunmasızdır; çünkü sistemin bütünlüğü bile bu bozulmaya neden olur.

Bir sistem tüm olumsuz öğelerini dışladığında ve bir yalın öğeler kombinasyonuna dönüştüğünde zehirlilik bu sistemi, bedeni ya da bilgisayar ağını ele geçirir. Çünkü devreler ve ağlar virüslerin serbest kaldığı bedensiz şeylere, sanal varlıklara dönüşmüşlerdir ve bu “maddesiz” makineler de geleneksel mekanik aletlerden daha dayanıksızdır. Sanallık ve viral durum atbaşı gider. Bedenin kendisi bir bedensizliğe, sanal bir makineye dönüştüğü için virüsler onu ele geçirir.

AIDS’in (ve kanserin) modern patolojimizin ve her tür öldürücü virallığın prototiplerine dönüşmüş olması mantıklıdır. Beden, hem genetik fantezilere hem de protezlere teslim edildiğinde savunma sistemlerinin düzeni bozulur. Kendi dışsal işlevlerinin artmasına mahkûm olan bu fraktal beden, aynı zamanda kendi hücrelerinin artmasına da mahkûmdur. Beden metastaza girer: İç ve biyolojik metastazlar, protezlerden, ağlardan ve bağlantılardan oluşan dış metastazların simetrisidir.

Viral boyutu ile sizi yok eden kendi antikorlarınızdır. Varlığın lösemisi kendi savunmalarını yutar, çünkü artık tehdit ve tahliisizlik yoktur. Mutlak korunma öldürücüdür. Kanseri ve AIDS’i klasik hastalıklar gibi ele alan tıbbın anlamadığı budur; oysa bunlar, korunma ve tıbbın zaferinden doğmuş, hastalıkların yok oluşundan, hastalığa yol açan biçimlerin tasfiyesinden doğmuş hastalıklardır. Geçmiş dönemin (görünür nedenler ve mekanik sonuçlar döneminin) eczacılığının ulaşamayacağı üçüncü tip patolojiyle karşı karşıyayız. Birdenbire tüm hastalıklar bağışıklık noksanlığından kaynaklanıyor gibi gelir (tüm şiddetlerin terörist kaynaklı görülmesi gibi). Viral strateji ve saldırı, bilinçdışının işini devraldı âdeta.

Dijital makine olarak tasarlanmış insan varlığı nasıl viral hastalıkların tercih ettiği bir alana dönüşüyorsa bilgisayar ağları da

elektronik virüslerin tercih alanına dönüşür. Burada da önleyici tedbirler ya da etkili bir tedavi yoktur; metastazlar tüm ağı istila eder, simgesizleştirilmiş makine dilleri virüsler karşısında, simgesizleştirilmiş bedenlerden daha dirençli değillerdir. Alışılmış mekanik kaza ve arızalar eski safdil bir tamir tıbbının yetki alanına giriyordu. Ani zayıflıklar, ani anormallikler, antikorların ani “ihametleri” ise devasızdır. Biçimle ilgili hastalıkları iyileştirmeyi biliyorduk, formül patolojileri karşısında ise savunmasızız. Kod ile formülün yapay birliktelikleri uğruna biçimlerin doğal dengesini her yerde feda ederek, çok daha ciddi bir düzensizliği ve görülmemiş bir istikrarsızlık tehlikesini göze aldık. Bedeni ve dili, yapay akla mahkûm yapay sistemler haline getirmiş olmak için bunları yalnızca yapay aptallığa değil, bu çaresiz yapaylıktan doğan tüm viral sapmalara da mahkûm kıldık.

Virallik kapalı devrelerin, entegre devrelerin, yan yanalığın ve zincirleme tepkinin patolojisidir. Geniş ve metaforik bir anlamda ele alındığında bu bir ensest patolojisidir. Benzeri ile yaşayanın ölümü benzerinden olur. Ötekiliğin yokluğu, bu diğer kavranılamaz ötekiliği, virüsün bu mutlak ötekiliğini yaratır.

AIDS’in önce eşcinsel ya da uyuşturucu bağımlısı ortamlara zarar vermiş olması, kapalı devre faaliyet gösteren gruplara özgü ensestlikten ileri gelir. Zaten hemofili hastalığı akraba evliliklerinden doğanlarda, topluluk içi evliliğin yüksek olduğu soy-larda ortaya çıkıyordu. Uzun süre servi ağaçlarını etkileyen garip hastalık da sonunda kışlarla yazlar arasındaki çok düşük ısı farkına, mevsimlerin iç içeliğine mal edilen bir tür virüstü. Aynılık hortlağı bir kez daha darbe vurdu. Her tür benzerlik zorlanımında, farklılıklardan vazgeçmede, şeylerin kendi görüntüleriyle her tür aynılığında, varlıkların kendi kodlarıyla her tür karışımında ensestli bir zehirlilik tehdidi, bu güzelim makineleri gelip bozan şeytanca bir ötekilik vardır. Kötülük ilkesi ötekinin biçimleri altında yeniden ortaya çıkar. Ne ahlâk, ne suçluluk vardır bunda: Kötülük ilkesi bir şeyin geriye dönüşü ilkesiyle, talihsizlik ilkesiyle eşanlamlıdır; hepsi bu. Toptan olumsuzluk, dolayısıyla simgesizleştirilme yolundaki sistemlerde her türden kötülük, temel bir ilke olan dönüşlülük kuralıyla eşanlamlıdır.

Buna karşın bu zehirlilik bile bir muamma gibidir. AIDS, artık ahlâksal değil de işlevsel olan yeni bir cinsel yasağın bahanesidir; cinselliğin serbest dolaşımı hedeflenmiştir. Temas kesilir, akışlar durdurulur. Oysa bu, seksin, paranın ve bilginin serbestçe dolaşmasını, her şeyin akışkan, hızlanmanın da sonsuz olmasını bu yuran modernlikle çelişkilidir. Viral tehlike bahanesiyle cinselliğin yürürlükten kaldırılması, spekülasyonu ya da doların yükselişini besledikleri bahanesiyle uluslararası değişimin durdurulması kadar saçmadır. İnanılmaz bir şey! Derken, birdenbire seks durdurulur. Sistemin çelişkisi mi bu?

Bu erteleyişin muamma bir erekliliği mi var, yoksa bu ereklilik yine muamma bir cinsel özgürleşmenin erekliliğine mi bağlı? Hayatta kalmak amacıyla kendi kazalarını, kendi fren düzenlerini üreten sistemlerin kendi kendine düzenlendiği biliniyor. Hiçbir topluluk kendi değer sistemine karşı çıkmadan yaşamaz; topluluğun bir değer sistemi olması gerekir, ama kendini buna karşı belirlemesi de bir zorunluluktur. Oysa biz en azından iki ilkeye göre yaşıyoruz: Cinsel özgürleşme ilkesi ile iletişim ve haberleşme ilkesi. Her şey öyle cereyan eder ki sanki insan soyu kendi cinsel özgürleşme ilkesine AIDS tehdidi yoluyla bizzat bir panzehir yaratmıştır; genetik koddaki bir düzensizlik olan kanser aracılığıyla sibernetik denetimin her şeye kadir ilkesine bir direniş yaratmıştır; ve sanki tüm virüsler aracılığıyla da evrensel iletişim ilkesine sabotaj yapılmıştır.

Peki ya tüm bunlar spermin, cinselliğin, gösterge ve sözün zorunlu akışını ret anlamına; zorlama iletişimin, programlanmış enformasyonun, nahoş cinsel yakınlıkların reddi anlamına mı geliyor? Burada akışların, devre ve ağların yayılmasına yaşamsal bir direniş mi var? Bu direnişin bedeli, ölümcül ama sonuçta bizi daha vahim bir şeyden koruyacak yeni bir patoloji midir? AIDS ve kanserle kendi sistemimizin bedelini ödüyoruz: Sistemin sıradan zehirliliğini meş'um bir biçimde defediyoruz. Bu defetmenin ne kadar etkili olduğunu kimse önceden kestiremez, ama şu sorunun sorulması gerekiyor: Kanser neye direniyor, daha beter hangi olasılığa (genetik kodun tam hâkimiyetine mi?) direniyor? AIDS neye direniyor, daha beter hangi olasılığı (bir cinsel salgına, nahoş cinsel yakınlıkların mutlak egemenliğine mi?) di-

reniyor? Uyuşturucu için de aynı soru geçerli: Her tür melodram bir yana, uyuşturucu bizi neye karşı koruyor? Daha beter bir kötülük önündeki (Ussal sersemleme, kuralcı toplumsallaşma, evrensel programlanma) hangi kaçış hattını oluşturuyor? Terörizm için de aynı şey söz konusu: Bu ikincil, tepkisel şiddet bizi bir anlaşma salgınından, büyüyen bir politik lösemi ve yozlaşmadan ve devletin görülmez şeffaflığından korumuyor mu? Her şey anlaşılmaz ve tersine çevrilebilir bir haldedir. Bütün bunlar bir yana insan delilikten en iyi nevrozla korunur. Bu anlamda AIDS gökten inme bir ceza değildir, tam tersine, bilgisayar ağlarının hızla çoğalması ve sürat kazanması içinde tam bir kimlik kaybı tehlikesine karşı, toptan bir cinsel nahoşluk tehlikesine karşı türün koruyucu nitelikte ani tepkisi olması mümkündür.

AIDS, terörizm, iflas ve elektronik virüslerin tüm popüler düşlemi büyük ölçüde harekete geçirmeleri akıldışı bir dünyanın anekdotvari olgularının ötesinde bir şey oldukları içindir. Bunlar, gözalcı olayları oldukları sistemimizin tüm mantığına sahiplerdir. Hepsi de aynı zehirlilik ve ışınım gündemine boyun eğerler; imgelem üzerindeki iktidar bile viraldir. En küçük terörist eylem bile tüm politikanın terörist damgası altında yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılar; istatistiki olarak zayıf bile olsa, AIDS'in ortaya çıkışı bütün hastalıklar tayfını bağışıklık noksanlığı bakış açısıyla yeniden gözden geçirmeye zorlar; Pentagon'un belleğini altüst eden ya da yeni yıl dileği ağlarını kaplayan en küçük virüs, haberleşme sistemlerinin tüm verilerini potansiyel olarak istikrarsızlaştırmaya yeter.

Aşırı fenomenlerin ve şeylerin anormal seyri anlamına gelen genel felaketin ayrıcalığı budur. Felaketin gizli düzeni, tüm bu süreçlerin kendi aralarında yakınlığı ve sistemin bütünü ile türdeşliklerinde yatar. Düzensizlik içinde düzen budur: Tüm aşırı fenomenler kendi aralarında tutarlı oldukları gibi bütün ile de tutarlıdır. Sistemin urlarına karşı sistemin akılcılığına başvurmanın gereksizliği anlamına gelir bu. Aşırı fenomenleri ortadan kaldırma yanılması bütünseldir. Sistemlerimiz geliştikleri ölçüde bu fenomenler daha da aşırılaşacaktır. Neyse ki böyle;

çünkü bu fenomenler, sistemi tedavi edecek en yeni şeydir. Şeffaf, homeostatik ya da homeoflüid sistemler içinde kötülüğe karşı iyilik stratejisi artık yoktur, bundan böyle yalnızca kötülüğe karşı kötülük stratejisi vardır; en kötü stratejisi. Tercih durumunda bile değiliz, homeopatik* zehirliliğin gözümüzün önünde geliştirdiğini görüyoruz. AIDS, iflas ve bilgisayar virüsü felaketin yüzeye çıkan kısmıdır yalnızca; felaketin onda dokuzluk bölümü sanallığa gömülüdür. Gerçek felaket, mutlak felaket tüm ağların her yerde hazır ve nazır bulunmasıyla, bilginin mutlak şeffaflığıyla ortaya çıkar; neyse ki bilgisayar virüsü bizi bundan korumaktadır. Bu virüs sayesinde enformasyon ve iletişimin doğrudan sonuna gitmiyoruz; gitseydik ölüm olurdu bu. Bu öldürücü şeffaflığın yüzeye çıkışı alarm sinyali olarak da işe yarar. Bu bir akışkanın hızlanması gibidir biraz: Hızlanma, akışkanın akışını durduran ya da dağıtan burgaçlar ve anormallikler üretir. Kaos, kaos olmasaydı mutlak boşlukta yitip gidecek olan şeyin sınırını oluşturur. Böylece gizli düzensizlikleri içindeki aşırı fenomenler, düzenin ve şeffaflığın uç noktalarına doğru bir tırmanışa karşı kaos yoluyla korunmaya hizmet ederler. Zaten şimdiden, aşırı fenomenlere karşın, belli bir düşünce sürecinin sonunun başlangıcındayız. Cinsel özgürleşmenin durumu da aynıdır: Zaten belli bir haz sürecinin sonunun başlangıcındayız. Ama eğer nahoş cinsel ilişkiler tam olarak gerçekleşseydi, cinsellik cinsiyetsiz kudurganlığında kendini yok ederdi. Ekonomik değişimlerin durumu da böyledir. Bir taşkınlık olarak spekülasyon gerçek değişimin tam yayılımını olanaksız kılmaktadır. Spekülasyon, değer anlık dolaşımını kışkırtarak, ekonomik modeli elektrikli sandalyede infaz ederek, tüm değişimlerin serbestçe birbirlerinin yerine geçebilmesi anlamına gelen felakette de kısa devre yapar; bu tam özgürleşme, değer hakiki felaketi olur.

Tam bir ağırlıktan kurtulma, varoluşun dayanılmaz hafifliği, evrensel anlamdaki nahoş yakınlık ve süreçlerin bizi boşluğa sürükleyecek doğrusallığı tehlikesi karşısında, felaket adını verdiğimiz bu ani kasırgalar bizi felaketten koruyan şeylerdir. Bu

* Homeopati, "benzerin benzeri iyileştirdiği" ilkesinden yola çıkarak, sağlıklı bireylerde belirli hastalıklara yol açan ilaçların o hastalıkların belirtilerine karşı kullanılmasına dayanır. (ç.n.)

anormallikler ve bu acayıplıklar, dağılma karşısında, yerçekimi ve yoğunluk kuşaklarını yeniden oluşturmaktadır. Bu noktada, nüfus fazlasını Okyanusya'ya özgü bir intihar –bütünün homeostatik dengesini korumak amacıyla birkaç kişinin homeopatik intiharı– yoluyla temizleyen kabileler gibi toplumlarımızın da kendi lanetli yanlarını yarattıkları düşünülebilir.

Böylece felaket, türün oldukça ılımlı bir stratejisi olarak görülebilir; ya da daha doğrusu, hayli gerçek ama belirli yerlerle sınırlı virüslerimiz ve aşırı fenomenlerimiz, politikada olduğu gibi ekonomideki, tarihte olduğu gibi sanattaki tüm süreçlerimizin motoru olan *sanal* felaket enerjisinin eldeğmemiş olarak korunmasına olanak tanır.

En iyiyi de en kötüyü de salgına, bulaşmaya, zincirleme tepkiye ve hızla çoğalmaya borçluyuz. En kötü olan şey kanserde metastaz, politikada fanatizm, biyoloji alanında zehirlik ve enformasyon alanında dedikodudur. Ama aslında tüm bunlar en iyinin de parçasıdır; çünkü zincirleme tepki süreci ahlâkdışı, iyiyile kötünün ötesinde ve tersine çevrilebilir bir süreçtir. En kötüyü de en iyiyi de aynı büyülenme ile karşıyoruz zaten.

Ekonomik, politik, dilbilimsel, kültürel, cinsel, hatta kuramsal ve bilimsel kimi süreçler için, şeylerin aşkınlık ya da göndermelerine ilişkin yasalara göre değil; birbirleri karşısındaki katıksız içkinlik yasaları uyarınca, anlam sınırlarını aşma ve ani bulaşma yoluyla hareket etme olanağı, hem sağduyu için bir bilmece hem de düşlem için harika bir seçenek oluşturur.

Modanın etkisine bakmak yeterlidir. Bu etki hiçbir zaman açıklığa kavuşturulmadı. Moda, sosyolojinin ve estetiğin düş kırıklığıdır. Moda, biçimlerin mucizevi salgınıdır ve zincirleme tepki virüsü modanın bu etkisini farklılık mantığının elinden almıştır. Moda zevki kuşkusuz kültürel, ama göstergeler oyunundaki o çok hızlı ve ani anlaşmaya borçlu değil midir daha çok? Düşlem çöktüğünde ve virüs yorgun düştüğünde modalar da salgınlar gibi söner zaten. Ödenecek bedel hep aynıdır: Son derece aşırı! Ama herkes buna rıza gösteriyor. O eşsiz toplumsallığımız, gösterge dolaşımının bu aşırı hızlı alanının toplumsallığıdır (anlamın aşırı yavaş dolaşım alanı değildir). Hiç düşünmeden, hemen etkilenmiş olmayı çok severiz. Bu ze-

hirlenme veba kadar zararlıdır, ancak hiçbir ahlâki toplumbilim, hiçbir felsefi akıl bunu altemeyecektir. Moda ortadan kaldırılamaz bir fenomendir; çünkü o anlamsız, viral, ani ve anlamın aracılığından geçmediği için bu kadar hızlı dolaşan iletişim biçimi ile benzerlik taşır.

Aracılıktan tasarruf yapan her şey zevk kaynağıdır. Baştan çıkarma, kendi'nin aracılığı olmadan birinden ötekine yönelen harekettir (Klon haline gelme durumunda bunun tersi geçerlidir: Öteki'nin aracılığı olmadan kendi'nden kendi'ye gidilir; ama klon haline gelme durumu karşısında da büyüleniyoruz.) Değişimde, anlamın aracılığı olmadan bir biçimden diğerine gidilir. Şiirde göndermeye başvurmadan bir göstergeden diğerine gidilir. Mesafelerin ve aracı uzamların ortadan kalkması bir tür başdönmesine yol açar her zaman. Hız, zamanın aracılığı olmadan bir noktadan diğerine gitmekten, sürenin ve devinimin aracılığı olmadan bir andan diğerine gitmekten başka nedir ki? Hız eşsizdir; usandırıcı olan tek şey zamandır.

İTKİ VE TEPKİME

İdeal bir sentez ve protez evreni içinde devrelerin homojenleştirilmesi, olumlu, anlaşılabilir, eşzamanlı ve başarılı sonuçlar veren bir evren; tüm bunlar kabul edilemez bir dünya oluşturmaktadır. Her tür nakil ve yapay yenileme biçimine yalnızca beden isyan etmez, yalnızca hayvani zihinler başkaldırılmaz, zihin de kendine dayatılan organlararası işbirliğine sayısız *alerjiyle* başkaldırır. Ani tepki, ret ve alerji özel bir enerji biçimidir. Olumsuzluğun ve eleştirel başkaldırının yerini almış olan bu bilinçdışı enerjiden zamanımızın en benzersiz olayları doğuyor: Virüs patolojileri, terörizm, uyuşturucu, suç, hatta herhangi bir şey yaratma itkisinden ziyade bir şeyden kurtulma zorlanımına bağlı olan performans kültürü ve toplu üretim histerisi gibi olumlu diye ün yapmış et-

kinlikler. Bugün gerçek anlamda itkiye değil, daha ziyade dışarı atma ve tepkimeye doğru ilerliyoruz. Doğal felaketler de bir alerjiye, insanın işlemsel nüfuzunun doğa tarafından reddi biçimine benziyor. Nerede olumsuzluk can çekişiyorsa orada doğal felaketler altedilemez bir şiddet göstergesi, değerli ve doğaüstü bir yadsıma göstergesi oluşturur. Zehirlilikleri de zaten genellikle bulaşma yoluyla toplumsal düzensizliğe yol açar.

Olumlu, seçmeli ve çekici büyük itki ya da dürtüler yok oldu. Artık yalnızca belli belirsiz arzuluyoruz, beğenilerimiz giderek daha az belirli. Beğeni ve istek takımyıldızları da iradeninki gibi bozguna uğratıldı; ama hangi gizemli etkiyle, meçhul. Yeni bir enerji, ters bir enerji, isteğimizin yerine geçen bir güç, dünyamızın, bedenimizin ve cinselliğimizin yerine geçen şeye dair yaşamsal ve ani tepki buradan geliyor sanki. Günümüzde yalnızca tiksinti belirli, beğeniler değil. Yalnızca reddedişler şiddetli, tasarılar değil. Eylemlerimizde, girişimlerimizde, hastalıklarımızda giderek daha az “nesnel” güdülenim var; bunlar çoğunlukla kendimize duyduğumuz gizli bir tiksintiden, bizi enerjimizden herhangi bir biçimde kurtulmaya iten gizli bir mirasçısız kalma halinden, yani bir eylem niyeti biçiminden ziyade bir defetme biçiminden kaynaklanıyorlar. Burada kötülük ilkesinin, bilindiği gibi hareket merkezi tam da cin kovmak olan büyüye yakın yeni bir biçimi mi söz konusu yoksa?

Simmel, “Olumsuzlama dünyanın en iyi şeyidir. Bu yüzden, kişileri bir hedefte anlaşılamayan büyük kitleler burada buluşurlar,” diyordu. Kitleleri olumlu görüş ya da eleştirel niyetleri içinde kışkırtmak gereksizdir; çünkü kitlelerin bu tür görüş ya da niyetleri yoktur: Değişime uğramamış bir güçleri vardır yalnızca, bir reddetme güçleri. Yalnızca dışladıklarıyla, yadsıdıklarıyla güçlüler ve öncelikle kendilerini aşan her tür tasarımı, kendilerinden üstün olan her tür sınıf ya da zekâyı dışlayarak güçlüler. Burada, en yırtıcı deneyimden, hayvanların ve köylülerin deneyiminden çıkma kurnaz bir felsefeden bir şeyler vardır: “Bu bir daha başımıza gelmeyecek, bize ne özveri ne de güzel yarınlar yutturulacak bir daha”. Politik düzenden aşırı tikslenme,

filanca politik görüşle rahatlıkla bir arada bulunabilir. İktidarın kendini beğenmişliğinden ve aşkınlığından, politikanın kaçınılmazlığından ve iğrençliğinden tikslenme. Geçmişte politik tutkular vardı, günümüzde her tür politikadan tamamen tiksilmeye özgü bir şiddet vardır.

İktidar da büyük ölçüde tiksinti üzerine kuruludur. Tüm reklamlar ve politik söylem, akla ve mantığa açıkça hakarettir, ama bu hakareten kazançlı çıkan biziz; iğrenç bir sessiz etkileşim girişimidir bu hakaret: Örtbas etme teknikleri sona erdi, günümüzde açık şantajlarla yönetiliyoruz. Bunun prototipi, “beni paranız ilgilendiriyor,” diyen vampir suratlı ünlü bankacıdır. On yıl oldu bile: Müstehcenlik, yönetim stratejisi olarak geleneklere girdi. Şöyle dendi: İşte, saldırgan boşboğazlığıyla oldukça kötü bir reklam. Ama tersine, tam da tiksintiye, dünyevi isteklere ve tecavüze yöneldiği için toplumsal ilişkilerin tüm geleceğini üstlenmiş, kâhince bir reklamdı bu. Pornografik reklamlar ya da yiyecek reklamları da böyledir: Bir tecavüz ve huzursuzluk stratejisi uyarınca utanmazlığa ve şehvetperestliğe yönelirler. Günümüzde bir kadına, “amınız ilgimi çekiyor” diyerek onu baştan çıkarabilirsiniz. Bu iffetsiz biçim sanatta da galip geliyor: Sanatta karşılaşılan kabalıklar yığını şu tip bir açıklamayla aynı değerdedir: “Geri zekâlılığınız, zevksizliğiniz ilgimi çekiyor.” Ve bu toplu şantaja, bu kurnazca kötü niyet şırıngalanmasına teslim oluyoruz.

Artık hiçbir şeyin bizi hakikaten tiksindirmediği de doğru. Tüm diğer kültürlerin bozulmasıyla ve üşüşmesiyle örtüşen eklektik kültürümüzde kabul edilemeyecek hiçbir şey yok, tiksinti bunun için büyüyor; bu izdihamı, en boktan şey karşısındaki bu umursamazlığı, karşıtların bu yapışkanlığını ksuma arzusu bu yüzden var. Her şeyi toptan reddetmenin alerjik çekiciliği, yavaşça zehirleme, yavaşça aşırı besleme, hoşgörü, güçbirliği ve anlaşma şantajı.

Bağışıklık, antikor, nakil ve reddin bu kadar söz konusu olması bir rastlantı değildir. Kıtık evresinde yutma ve sindirmeyle uğraşılır. Bolluk evresinde sorun, atmak ve kovmaktır. Genelleşmiş

iletişim ve enformasyon fazlası insanın tüm savunmalarını tehdit ediyor. Simgesel alanı, zihnin muhakeme alanını koruyan hiçbir Şey yok artık. Neyin güzel neyin çirkin olduğuna, neyin orijinal neyinse orijinal olmadığına ben karar veremediğim gibi biyolojik organizma da kendisi için neyin iyi neyin kötü olduğuna karar veremiyor artık. Bu durumda her Şey kötü nesne olur ve yegâne savunma, ani tepki veya reddetmedir.

Gülmek de sıklıkla, bir i ie girme ya da canavarca izdiham durumunun bizde uyandırdığı tiksintiye yönelik yaşamsal ve ani tepkidir. Farksızlığı kusuyoruz, ama aynı zamanda farksızlık bizi büyülüyor. Her Şeyi birbirine katmayı seviyoruz, ama aynı zamanda da bizi iğrendiriyor bu. Organizmanın, yaşamı pahasına da olsa simgesel bütünlüğünü koruduğu yaşamsal tepki (kalp naklinin reddi). Bedenler, organların ve hücrelerin rastgele değiş tokuşuna neden direnmesin? Peki bu organ ve hücreler kanserin kendilerine yüklediği işlevi neden reddediyorlar?

TERÖRİZMİN AYNASI

Peki, niçin var terörizm? Toplumsal alanda şiddete dayalı ani bir tepki değil mi, terörizm?

1985'te Brüksel'de Heysel Stadyumu'ndaki olayda düşündürücü olan şey, yalnızca şiddet değildir; şiddetin, televizyon tarafından dünya çapında bir hal almasının sağlanması ve böylelikle de kılık değiştirmesidir.

“XX. yüzyılın sonunda böyle bir barbarlık nasıl mümkündür” sorusu yanlıştır. Geçmişten gelen bir şiddetin dirilmesi değildir bu. İlkel şiddet hem daha vecd hali içindedir hem de daha çok kurban etmeyle ilgilidir. Bizim şiddetimiz, aşırı-modernliğimizin ürettiği şiddet, terördür. Simülakr bir şiddettir bu: Tutkudan çok ekrandan doğar, görüntülerin doğasıyla aynı yapıdadır. Şiddet, ek-

ranın zihinsel evrende açtığı oyuk aracılığıyla, fiilen ekranın boşluğundadır. Öyle ki televizyonun varlığından kaynaklanacak şiddetli bir eylemin yüksek olasılığı göz önüne alınarak, televizyonun seyredildiği halka açık bir yerde bulunmamak yeğdir. Medya her zaman terörist şiddetin ön saflarındadır. Terörist şiddeti özellikle modern bir biçim haline getiren budur; bu şiddete yüklenmek istenen politik, sosyolojik, psikolojik “nesnel” nedenlerden çok daha modern bir biçime dönüştüren de budur; bu nedenlerden hiçbiri terörist şiddete denk değildir.

Böyle bir olayda dikkat çeken şey, bir anlamda olayın bekleniyor olmasıdır. Olay gerçekleştiğinde heyecanlı ya da alt üst olsak da meş’um bir senaryo bekleyişinde hepimiz suç ortağıyız. Şiddet patlamasını önlemek için polisin hiçbir şey yapmadığı söyleniyor; ama hiçbir polis, bu başdönmesi ve terörist modeli bu topluca isteme tarzı karşısında önlem alamaz.

Bu tür bir olay, örtük şiddetin aniden açık seçik bir hal almasına bağlıdır. Bu, düşman güçlerin bir çatışması ya da karşıt coşkuların vuruşması değildir; (ölü gibi donup kalmış televizyon seyircilerinin de parçası olduğu) atıl ve farksız güçlerin ürünüdür. Hooliganların*, yalnızca farksızlığın öldürücü bir açık seçiklik kazanmasına dayandığı için böylesine yanksız kalan şiddeti, farksızlığın doruk noktasındaki bir biçimidir. Bu şiddet bir olay olmaktan çok, aslında terörizm gibi olay yokluğunun aldığı patlayıcı biçimdir. Ya da daha çok içte patlayan bir biçimdir: (Şu ya da bu grubun hincından çok) politik boşluktur bu, tarihin suskunluğudur (bireylerin ruhsal doyumsuzlukları değil). Bu olayda içte patlayan şey herkesin farksızlığı ve suskunluğudur. Öyleyse toplumsal yaşamımızın akıl almaz bir olayı değildir bu: Yaşamın boşlukta hızlanmış mantığına tamamen uygundur.

Bu şiddet, rollerin ters yüz edildiği başka bir mantığa da bağlıdır: Seyirciler (İngiliz taraftarlar) oyuncu olurlar. Kahramanların (futbolcuların) yerine geçip medyanın gözü önünde kendi gösterilerini (itiraf edelim ki bu öbüründen daha büyüleyicidir) yaratırlar. Modern seyirciden beklenen de bu değil midir? Ondan oyuncu olması, seyirci durağanlığını bırakması ve gösteriye mü-

* Hooliganlar: Başlangıçta İngiltere’de görülen, sonra birçok ülkeye yayılan futbol maçları sırasındaki şiddet olaylarını yaratan çetelere verilen ad. (ç.n.)

dahale etmesi istenmiyor mu? Tüm katılım kültürünün nakaratı bu değil mi? Tuhaf bir biçimde, katılımcı tipteki modern hiper-toplumsallık, kendine karşın da olsa, bu tür olaylar içinde somutlanmış bulunuyor. Ne kadar üzülmüş gibi yapılsa da bir rock konserinde kırılan iki yüz koltuk başarı işaretidir. Katılım nerede bitiyor, katılım aşırılığı nerede başlıyor? Gerçekte, katılım söyleminde itiraf edilmemiş olan şey, *iyi* katılımın katılım *göstergelerinin* başladığı yerde durmasıdır. Ama olaylar her zaman böyle gelişmiyor.

Romalılar, hayvanlar ve gladyatörlerle, doğrudan sahne üzerinde bu tür gösteriler sunma açık yürekliliğine sahiplerdi; biz bu tür olayları kendimize yalnızca kulislerde, kazara, yasadışı şekilde, bir yandan da ahlâk adına kınayarak sunuyoruz (Ama televizyonda bunları bütün dünyaya yem olarak gösteriyoruz: Heysel Stadyumu'ndan yapılan birkaç dakikalık televizyon yayını yılın en iyi görüntüleri arasında yer aldı.) 1984 Los Angeles Olimpiyatları bile, 1936'da Berlin'de olduğu gibi terörist bir güç gösterisi altındaki dev boyutlu bir törene, dünya çapında bir şova dönüştürüldü; dünya çapındaki spor gösterisinin soğuk savaş stratejisi haline getirilmesi, olimpiyat ilkesinin tam bir kötüye kullanımı. Spor, ilkesinden bir kez saptırıldı mı, her tür amaçla kullanılabilir. Prestij gösterisi ya da şiddet gösterisi, (Caillois'nın sınıflandırmalarını sürdürürsek) yarışma ve temsil oyunundan sirk gösterisine geçer. Temsil sistemlerinden simülasyon ve başdönmesi sistemlerine geçiş: Toplumumuzun genel eğilimidir bu. Politika da bu eğilimden kaçamaz.

Heysel trajedisinin ardında devlet terörizminin bir biçimi var zaten. Devlet terörizmi kendini yalnızca programlı eylemlerde (CIA, İsrail, İran) açığa vurmakla kalmaz. Kimi modern devletlerin izlediği politikanın parçası olan bir "canavar yaratma" politikası, kendi yurttaşlarını provoke etme politikasını sürdürmenin, nüfusun bütün kategorilerini neredeyse intiharın eşiğindeki bir duruma itecek kadar umutsuzluğa düşürmenin bir yolu vardır. Örneğin, Bayan Thatcher bir "canavar yaratma" stratejisiyle, madencileri tasfiye etmeyi başardı: Grevciler sonunda toplumun gözünde saygınlıklarını yitirdiler. İşsiz hooliganlara karşı da aynı strateji uygulanır. Sanki onlar, Thatcher'ın yurtdışına gönderdiği

komandolardır; elbette onları kınamaktadır, ama hooligonların sergilediği kabalık Thatcher'ın iktidar uygularken sergilediğinin aynısıdır. Kriz kandırmacasının ardına sığınarak tüm modern devletler tarafından az ya da çok sert biçimde sürdürülen bu tasfiye stratejisi, ancak bu tür aşırılıklara yol açabilir ki bu aşırılıklar *devletin hiç de düşman olmadığı* bir terörizmin dolaylı sonuçlarıdır.

Devletler, birbirlerine saldıramadıkları ya da birbirlerini yok edemedikleri anda, devletin kendi doğal göndermesine karşı savaşı olan bir tür sivil savaş, iç savaş içinde, neredeyse otomatik olarak kendi halklarına ya da kendi topraklarına yönelirler (Anlam taşıyan ve temsil eden her göstergenin, her makamın yazgısı kendi doğal göndermesini ortadan kaldırmak değil midir?)

Bu, her halükârda politikanın iç yazgısıdır; ve temsil edenler gibi temsil edilenler de bunu, örtük biçimde olsa da çok iyi bilirler. Hepimiz farkında olmadan Makyavelciyiz; çünkü temsilin diyalektik bir kurgu olduğuna dair belirsiz bir bilince sahibiz; ve bu diyalektik kurgu, muhtemel ifadesini insanın gönüllü kölelik içinde kendini yitirmesinde bulan Öteki'nin kaybı istenci ile güç istenci arasındaki bir ölüm kalım düellosunu gizler: Her iktidar, Prens'in Hâkimiyeti ve Halkın Kurban Edilişi'ne dayanır.

Dolayısıyla artık ne temsil edilen halk vardır ne de yasal hükümler. Bu politik görünüm yerini bundan böyle toplumsal anlaşmanın söz konusu olmadığı bir düelloya, totaliter biçimde kendine göndermede bulunmayı amaçlayan bir makam ile ironik ya da boyun eğmeyen, bilinemezci ve çocuksu (Artık konuşmuyor, ama gevezelik ediyor) bir kitle arasındaki trans-politik bir düelloya bırakıyor. Kendi organlarını yutan bedeninin hastalık hastası durumudur bu. İktidarların, devletlerin kendi kentlerini, kendi manzaralarını yok etmeye, kendi özlerini hatta kendi kendilerini yok etmeye harcadıkları öfke, eskiden düşmana ait olan şeyleri yok etmeye harcadıkları öfkeyle kıyaslanır ancak.

Özgün bir politik strateji yokluğunda (belki artık mümkün değil bu), akılcı bir toplum yönetiminin olanaksızlığı karşısında, devlet

toplumsallığı ortadan kaldırıyor. Artık politik iradeye göre değil; şantaja, caydırmaya, simülasyona, kışkırtmaya ya da göstermelik isteğe göre işliyor devlet. Devlet, bir sevgisizlik ve umursamazlık politikası keşfediyor. Her tür resmi politikanın arkasındaki trans-politikanın gerçekliği budur; toplumsallığın yok olması karşısındaki hayasız taraftarlık. Hooliganların yaptığı, bu trans-politik durumu uç noktaya taşımaktır: Katılımı trajik sınırına dek itiyor ve aynı zamanda da şiddet ve tasfiyeyle şantaj yapıyorlar. Teröristlerin tüm yaptığı budur. Her tür ahlâki tepkiye karşın bu işlemde bizi büyüleyen de bu modelin son derece güncel olmasıdır; bu olayların, politik toplum olarak yok oluşumuzun aynası oldukları gerçeğidir; sözde “politik” olaylar bu yok oluşu umutsuzca kamufle etmeye çalışırlar.

Bir başka vaka Heysel'deki olayın devamıdır: Eylül 1987'de Madrid'de Real Madrid-Napoli Avrupa kupası maçı, uluslararası federasyonun önceki bir maç sırasında Madrid halkının aşırılıklarına karşı aldığı bir disiplin önlemi uyarınca, gece, hiçbir seyircinin olmadığı boş bir statta yapılır. Binlerce taraftar stad-yumu kuşatır, ama içeri giremez. Maç baştan sona televizyondan yayımlanmıştır.

Bu tür bir yasaklama şoven futbol tutkusunu hiçbir zaman yok etmeyecektir; ama buna karşın bu yasaklama, bağlamından koparılmış “gerçek” olayın boşlukta gerçekleştiği ve yalnızca uzaktan, televizyon görüntüsü olarak görülür olduğu dünyamızın terörist hiper-gerçekçiliğini çok iyi gösteriyor. Gelecekteki olaylarımızı cerrahi olarak önceden bildirme türü: Hiç çıkmayabilecek denli küçük bir olayın ekran üzerinde azami büyütülmesi. Olayın küçük ayrıntılarını kimse yaşamış olmayacak, ama herkes görüntüsünü elde etmiş olacak. Bu, katıksız bir olay haline gelmiştir; her tür doğal göndermenin dışındadır ve ancak sentez görüntüler buna denk görülebilir.

Bu hayalet maç, Heysel maçına elbette bağlanabilir; orada da gerçek futbol olayı dramatik bir şiddet biçimiyle gölgelenmiştir. Seyircinin kurban ya da canı olmak için seyirci olmayı bıraktığı, sporun terörist eyleme dönüşmek için spor olmayı bıraktığı bu her zaman olası anlam kaymasından kurtulmak için, bundan böyle televizyon görüntüsündeki bir olaydan başka şeyle uğraşılma-

yacağından emin olmak için, işi fazla uzatmadan seyirci ortadan kaldırılır. Olayın televizyonun zihinsel ekranı üzerinde kabul edilebilir olması için her tür gönderme ortadan kaybolmalıdır.

Politika işleri de bir anlamda boş bir stadyumda cereyan eder, gerçek seyirci bu stadyumdan kovulmuştur; çünkü aşırı coşkulara kapılmaya elverişlidir. Bundan böyle yalnızca televizyon görüntülerinin bir kopyası (imajlar, istatistikler, kamuoyu yoklamaları) yayılır. Politika hâlâ faaliyette, hatta bizi kendine çekmeyi de sürdürüyor, ama incelikli bir şekilde; sanki bir Uluslararası Politika Federasyonu belirsiz bir süre için halkı askıya almış ve maçın nesnel akışını garanti etmek için bu seyirciyi bütün stadyumlardan kovmuş gibidir. Trans-politika sahnemiz budur: Oyuncuların geri çekilmiş olduğu halka açık bir alanın o şeffaf biçimi, coşkuların geri çekilmiş olduğu bir olayın o katıksız biçimi.

PEKİ O HALDE KÖTÜLÜK NEREYE GİTTİ?

Bütün biçimleriyle terörizm, kötülüğün trans-politik aynasıdır. Çünkü asıl sorun, tek sorun şudur: O halde kötülük nereye gitti? Cevap: Her yere; çünkü çağdaş kötülük biçimlerinin anamorfozu* sonsuzdur. Korunma sayesinde, doğal göndermeleri öldürme sayesinde, şiddetin temizlenmesi sayesinde, tohumları ve tüm lanetli yanları yok etme sayesinde ve olumsuz estetik cerrahi yaparak bundan böyle yalnızca hesaplı yönetim ve iyilik söylemiyle uğraşmak isteyen bir toplumda, kötülükten söz etme olanağının

* Görsel sanatlarda bir perspektif tekniği. Bu teknikle yapılmış resimlere alışılmış görüş açısından bakıldığında, figürler çarpıtılmış olarak görülür. Ancak özel bir açıdan bakılırsa ya da resim eğik yüzeyli bir aynaya tutulursa çarpıklık ortadan kalkar ve normal görüntü elde edilir. (ç.n.)

kalmadığı bir toplumda, kötülük yakamızı bırakmayan bütün viral ve terörist biçimlere bürünür.

Aforoz etme gücünü, kötülükten söz etme gücünü yitirdik. Ancak bu güç başka bir yerde yeniden doğuyor. Örneğin Rushdie olayında Humeyni -rehini Batı'nın korumak zorunda kalması ve bir anlamda Batı'yı toptan rehin durumuna düşürme numarası dışında- hitabetin simgesel gücü aracılığıyla tüm güç ilişkilerini tersine çevirme olanağını şaşırtıcı biçimde kanıtlamıştır.

Tamamen olumsuz politik, askeri ve ekonomik koşullar içinde, Humeyni'nin bütün dünyaya karşı maddi gerçekliği olmayan, ama mutlak silah olmaya aday tek bir silahı vardır: Kötülük ilkesi. İlerleme, akılcılık, politik ahlâk, demokrasi vs. gibi Batılı değerleri yadsıma. Bütün bu "iyi şeyler" üzerindeki evrensel anlaşmayı yadsımak Humeyni'ye kötülüğün enerjisini, dışlanmış olanın şeytani enerjisini, lanetli yanın görkemini veriyor. Bugün tek o söz sahibi, çünkü herkese karşı Makyavelci kötülük ilkesini tek o üstleniyor, kötülükten söz etmeyi ve defetmeyi tek o üstleniyor, terör yoluyla kötülüğü temsil etmeyi tek o kabul ediyor. Onu azmettiren şeyi biz anlayamayız. Buna karşın hiçbir yerde kötülükten söz etme olanağının bulunmadığı, en ufak olumsuzluğun sanal anlaşma tarafından boğulmuş olduğu Batı karşısında bunun Humeyni'ye verdiği üstünlüğü gözlemleyebiliriz. Politik iktidarlarımız bile, işlevlerinin gölgesinden başka bir şey değil artık. Çünkü iktidar ötekini, düşmanı, kozu, tehdidi, kötülüğü belirtmenin simgesel gücüyle var olur yalnızca. Bugün artık iktidar buna sahip değil ve karşısında iktidarı kötülük olarak belirtebilecek ya da belirtmek isteyen bir muhalefet de yok artık. Şeytani, ironik, kavgacı ve çatışmacı enerji açısından çok güçsüz hale geldik; bağınazca cansız ya da cansızca bağınaz topluluklara dönüştük. Lanetli yanı kendimizde arayıp yalnızca olumlu değerlerin yayılmasına izin vere vere en ufak virüs saldırısı karşısında ve -kuşku yok ki bağışıklık yetersizliği durumunda olmayan- Humeyni'nin saldırısı karşısında acınacak biçimde dayanıksız hale geldik. Humeyni'ye karşı ileri sürmek üzere elimizde yalnızca, zayıf bir çare olan ve her halükârda politik bağışıklık yetersizliğinin parçası olan İnsan Hakları var. Üstelik de İnsan Hakları adına Humeyni'ye "mutlak kötü" muamelesi yap-

makla (Mitterrand) için içinden çıktık; yani açıklığa kavuşturulmuş bir söylemin kurallarıyla çelişerek kendimizi Humeyni'nin bedduasına uyarlamakla için içinden çıktık (Bugün bir deliye “deli” muamelesi yapılıyor mu? Artık bir özürliye bile “özürlü” muamelesi yapılmıyor; kötülükten böylesine korkuyoruz, Öteki'ni, mutsuzu, indirgenemezi belirtmekten kaçınmak için böylesine örtmecelere boğuyoruz kendimizi). Kötülüğün dilini tam anlamıyla parlak biçimde konuşabilen birinin, aydınların dilekçelerine rağmen, zayıf Batı kültürlerinde böyle bir gedik açmasına şaşırılmayalım. Bu, yasallığın, vicdani rahatlığın, hatta aklın bile bedduayla suç ortaklığı etmesindedir. Bu kavramlar, tüm aforoz çarelerini seferber etmekten başka bir şey yapamayacağından özünde bulaşıcı olan kötülük ilkesinin tuzağına düşerler. Kim kazandı? Humeyni tabii ki. Onu yok etme gücüne hâlâ sahibiz kuşkusuz, ama simgesel olarak kazanan odur ve simgesel güç silahların ve paranın gücünden daima üstündür. Bir anlamda, “Öteki Dünya”nın öcüdür bu. Üçüncü Dünya, Batı'ya asla gerçekten meydan okuyamamıştı. On yıllar boyunca Batı'ya göre kötülük ilkesinin temsilcisi olmuş SSCB de yavaş yavaş iyiliğin, olayları ılımlı biçimde yönetmenin tarafına belirgin biçimde geçmiştir (Şaşırtıcı ironi; kimse farkına varmadan beş yıl süresince Afganistan'da Batılı değerleri savunduktan sonra, Batı ile Tahran Şeytanı arasında aracı olarak kendini ileri süren de SSCB'dir.)

Rushdie'ye ilişkin ölüm hükmüyle başlayan dünya çapındaki büyülenme, etkilenme ve antipati, uçağın iskeletindeki bir gedik ya da çatlaktan dolayı uçak kabinindeki basınç dengesinin ani bozulmasına benziyor (Bu tür bir olay kazara da olsa, daima terörist bir eylemi andırır). İki mekân arasındaki basınç farkı uyarınca her şey şiddetle dışarıya, boşluğa doğru çekilir. Bunun için iki dünyayı ayıran aşırı ince zarda bir gedik ya da oyuk açmak yeter. Yapay olan ve yapay olarak korunan bir dünyada (bizimkinde), terörizm ve rehin alma, bu tür bir gedik açma eyleminin âlâsıdır. Kesinlikle ortaçağdaki gibi olmayan ve ahlâksal ya da dinsel değil de *stratejik* terimlerle değerlendirilmesi gereken *bugünkü* İslam, bütün İslam, (Doğu Bloku ülkeleri de dahil olmak üzere) Batı sistemini yalnız bırakmaktadır ve zaman zaman tek bir eylem ya da tek bir sözle bu sistemde gedikler açmakta ve tüm değerlerimiz

bu gedikten boşluğa düşmektedir. İslam Batı dünyası üzerinde devrimci baskı uygulamıyor, Batı'yı İslam'a kazandırma ya da fethetme riskine girmiyor: Karşısına hiçbir şey çıkaramadığımız bu kötülük ilkesi adına; bu viral saldırıyla ve soluduğumuz havanın (değerlerin) ani basınç dengesi bozulmasının (bizim) korunaklı dünyamız için oluşturduğu sürekli tehlike olan, iki ortam arasındaki basınç farkının oluşturduğu bu sanal felaket temelinde, Batı'yı istikrarsızlaştırmakla yetiniyor. Batı dünyamızdaki her tür yarık ve aralıktan şimdiye dek bir hayli oksijenin dışarı sızmış olduğu doğrudur. Oksijen maskelerimizi çıkarmamız yararımıza olur.

Tüm söylenmek istenenlerin tersine, Humeyni'nin stratejisi şaşırtıcı biçimde moderndir. Bizimkinden çok daha moderndir, çünkü modern bir bağlamın içine arkaik öğelerin –bir fetva, bir ölüm fermanı, bir beddua gibi şeylerin– kurnazca şıngırganmasına dayanır. Batılı dünyamız dayanıklı olsaydı, bunun anlamı bile olmazdı. Tersine, bütün sistemimiz boğazına kadar bu strateji içindedir ve onun yankı bulmasına hizmet eder: Aşırıiletken olarak bu virüse hizmet etmektedir. Bunun anlamı nedir? Yine Öteki Dünya'nın öcü söz konusudur: Dünyanın geri kalanına yeterince tohum, hastalık, salgın ve ideoloji taşıdık, bunların karşısında onlar savunmasızdı, olayların ironik tersyüz oluşuyla bugün alçak ve küçük bir arkaik mikrop karşısında savunmasız olan sanki biziz.

Rehinin kendisi mikroplu hale geliyor. Alain Bosquet son kitabında (*Le Métier d'otage/Rehinlik Mesleği*) Batı dünyasının o yolu boşluğa döndürülmüş kesiminin, kuşkusuz kendi gözünde küçük düşüğünden, ama özellikle de sahip olduğu her şey –ülkesi ve hemşerileri, zorlama edilgenlikleri, her zamanki korkaklıkları– özünde alçaltıcı ve sapına kadar gereksiz olan pazarlık yüzünden toptan küçük düşmüş olduğundan, nasıl artık kendi evine geri dönemediğini, dönmek de istemediğini gösteriyor. Pazarlığın ötesinde, her rehin alma olayı bütün olarak toplulukların, en ufak üyesinin gözünde bile inkâr edilemeyecek alçaklığının kanıtıdır. Topluluğun bu umursamazlığının karşılığı her bireyin topluluğa karşı umursamazlığıdır: Batı'da böyle (kötü) işgörüyoruz ve rehin stratejisinin acımasızca açığa çıkardığı şey de politik sefalettir.

Tek bir bireyi istikrarsızlaştırarak bütün bir sistem istikrarsızlaştırılır. Bu yüzden rehin, taraftarlarının kendisini iki arada bir derede kahraman yapıvermiş ve üstüne üstlük hemenecik de yok edivermiş olmalarını bağışlayamaz.

Biz ne Humeyni'nin aklından geçenleri ne de Müslümanların yüreğini okuyabiliriz. Yapabileceğimiz şey, her şeyi dinsel bağnazlığa yükleyen zayıf düşünceden kurtulmaktır. Ancak, uzlaşma sağlamak amacıyla, abartılı bir yapının tüm özelliklerini taşıyan bir anma töreni için, Fransız Devrimi'nin anısından tam da Terör'ü silmeye çalıştığımız anda, bu simgesel şiddetin meydan okumasına karşılık vermek için gerekli donanıma sahip olmamamızdan endişe duyuyorum. Kendi tarihimizden şiddeti silmeyi tercih ediyorsak, bu yeni şiddet karşısında ne yapabiliriz?

Kötülüğü dile getirmeyi bilmiyoruz artık.

Bildiğimiz tek şey, İnsan Hakları söylemini bağıra bağıra tekrarlamak; dindar, zayıf, gereksiz, ikiyüzlü, iyiliğin doğal çekimindeki aydınlıkçı inanca ve insan ilişkilerinin ideallğine dayanan bir söylem (Oysa kötülüğe kötülükle karşılık vermekten başka çıkar yol yoktur).

Üstelik bu iyilik, bu ideal değer her zaman koruyucu, zavallılaştırıcı, olumsuz ve tepkisel biçimde kavranmıştır. Bu, kötülüğün en aza indirgenişi, şiddetten korunma ve güvenliktir. İyi niyetin alçakgönüllülük gösteren ve çökertici gücüdür bu; ve bu güç dünyada olsa olsa doğruluk hayal eder ve kötülük eğrisini, kötülüğün akıllılığını göz önünde bulundurmaya yanaşmaz.

Söz, bir bireyin “özgür” ifadesi olarak anlaşılıyorsa, “söz hakkı” vardır. Söz ikili, suç ortağı, çatışan, baştan çıkarıcı biçim olarak anlaşılıyorsa, o zaman hak kavramının artık hiçbir anlamı yoktur.

Arzulama hakkı, bilinçlilik hakkı, haz hakkı diye birşey var mı? Saçma. Hak terimleriyle konuşulduğunda cinsel özgürleşme de gülünç olur. İnsan Hakları anıldığında devrimimizi “kutlamak” da gülünç olur.

“Yaşama hakkı” tüm dindar ruhları titretir, öyle ki sonunda ölme hakkı olmaya varır ve tüm bunların saçmalığı da burada

açığa çıkar. Çünkü sonuçta ölmek –ya da yaşamak– (mutlu ya da mutsuz) bir yazgı, bir kaçınılmazlıktır, yoksa bir hak değildir.

Neden erkek ya da kadın olma “hakkı” istenmesin? Neden Aslan ya da Kova ya da Yengeç olma hakkı istenmesin? Peki böyle bir hak varsa, erkek ya da kadın olmak ne demektir? Heyecan verici olan şey, yaşamın sizi erkek ya da kadın yapmış olması ve sizin de kabullenmenizdir. Bu simgesel bir oyunun kuralıdır ve bu kuralı ihlal etmenin hiçbir anlamı yoktur. Satranç atını düz çizgi üzerinde ilerletme hakkı isteyebilirim, ama bunun ne anlamı olabilir? Bu tür işlerde hak aptalca bir şeydir.

Çalışma hakkı: Acımasız bir ironiyle işler bu noktaya vardı. İşsizlik hakkı! Grev hakkı! Bu şeylerdeki gerçeküstücü mizahı kimse fark bile etmiyor artık. Bununla birlikte bu karamizahın açığa çıktığı vesileler de var; örneğin, kendisini bağışlatmak için çırpınan bütün o insan hakları birliklerine karşı öldürülme hakkı isteyen ölüm mahkûmunun durumu gibi. Burada mesele ilginçleşiyor. Böylelikle haklar listesinde beklenmedik değişkenler ortaya çıkıyor: Her zaman kurban olmanın ardından İsraililer kendi halkları karşısında katil olmayı bir tür hak olarak istiyorlar. Sonunda kendine yasal suçluluk lüksünü sunabilmeli insan!

Çernobil, Ermenistan’daki deprem ve atom denizaltısının batması ile birlikte SSCB’nin insan hakları yolunda dev (Helsinki ya da başka bir yerdekenden hayli daha büyük) bir adım attığına kuşku yok: Felâket hakkı. Esas temel hak; kaza hakkı, suç hakkı, yanlışlık hakkı, kötülük hakkı ve en kötü olma hakkıdır, yoksa yalnızca en iyi olma hakkı değil: Mutluluk hakkından çok daha fazla sizi adına yaraşır bir insan yapan budur işte.

Hak, karşı konulmaz biçimde bu uğursuz eğimi izler ve böylece bir şey kendiliğinden iyi gittiğinde her tür hak gereksiz hale gelir; ve eğer hak talebi dayatılıyorsa, istenen şey kaybedilmiş demektir: Su, hava, yer hakkı tüm bu öğelerin adım adım yok olduğunun teyit edilmesidir. Cevap hakkı diyalog yokluğunu gösterir, vs.

Sömürü ve kıtlık topluluklarında görüldüğü gibi bireyin, yabancılaşmış, kendi varlığından yoksun bırakılmış, kendine yabancı bir varlık değil de post-modern formülüyle göndermesi kendisi olan ve kendi kendisiyle rekabet eden bir varlık olduğu andan

itibaren, birey haklarının anlamı kalmaz. Böyle bir bağlamda insan hakları tamamen yetersiz ve yanıltıcı hale gelir; esnek, hareketli, değişken geometrili birey artık bir hak sahibi, bir özne değil, bir taklitçi ve kendi varoluşunun yaratıcısıdır; artık herhangi bir hukuksal makama değil, yalnızca kendi işinin ya da performansının niteliğine başvurur.

Buna karşın İnsan Hakları'nın dünya çapında güncellik kazanması da günümüzde oluyor. Bugünlerde kullanılabilecek tek ideoloji bu. İdeolojinin sıfır noktası, tüm tarihin indirimli satışı âdeta. İnsan hakları ile ekoloji, uzlaşmanın iki memesidir. Gezegimizin güncel anayasası Yeni Politik Ekoloji'dir.

Tehlike altında olmakla birlikte, bu yüzyılın sonunu uzlaşmanın bütün fenerleriyle aydınlatmayı vaat eden başyapıt olan İnsan Hakları'nın kutsanmasında, budalalığın önlenemeyen tırmanışını mı görmek gerekiyor?

ÖLÜLER SERGİSİ

Heidegger'e ilişkin boş tartışmanın kendine özgü bir felsefi anlamı yoktur. Bu tartışma, yalnızca, kendine yeni bir enerji bulamadığından saplantılı biçimde kökenlerine, göndermelerinin katıksızlığına geri dönen ve yüzyılın başındaki ilk sahnesini bu yüzyıl sonunda acıyla yeniden yaşayan bir düşünce zayıflığının günümüzdeki belirtisi niteliğindedir. Daha genel olarak Heidegger vakası yüzyıllık bilanço vakti geldiğinde bu toplumu saran kolektif canlanmanın belirtisidir: Faşizme, nazizme, soykırıma duyulan ilginin yeniden canlanması; burada da ilk tarihsel sahneyi yeniden öğretme, kâdavraları aklama ve hesapları temize çıkarma eğilimi, aynı zamanda da şiddetin kaynaklarına dönüşün sapkın büyüleyiciliği ve kötülüğün tarihsel doğruluğuna ilişkin

kollektif sanrı vardır. Geçmişten böylesine keramet umuyorsak, bugünkü hayal gücümüz hayli zayıf, kendi durum ve düşüncemiz karşısındaki umursamazlığımız hayli büyük olmalıdır.

Heidegger Nazi olmakla suçlanıyor; suçlanmasının ya da aklanmasının ne önemi var: Suçlayan da aklamaya çalışan da, herkes; sığ bir düşüncenin, kendi göndermelerinden artık gurur duymayan, bunları aşma enerjisi de kalmamış, elinde avucunda kalanları da tarihsel tetkiklerde, davalarda, şikâyetlerde ve ispatlarda çarçur eden öfkeli bir düşüncenin tuzağına düşüyor. Üstatlarının anlaşılmağına göz koyan (hatta üstat-düşünürler olarak onları ayaklar altında çiğneyen) felsefenin öz savunması, başka bir tarih üretmemiş olduğundan, varoluşunu, hatta suçlarını kanıtlamak için geçmiş tarihi didiklemeğe mahkûm tüm bir toplumun öz savunmasıdır. Bu kanıt da nesi? Politik ve tarihsel olarak *bugün* yok olduğumuzdan (Bizim sorunumuz bu), 1940 ile 1945 arasında Auschwitz'te ya da Hiroşima'da öldüğümüzü kanıtlamak istiyoruz; bu, hiç olmazsa sağlam bir tarih. Tıpkı Ermenilerin 1917'de katledildiklerini kanıtlamak için kendilerini tüketmeleri gibi? Ulaşılmaz, gereksiz; ama bir anlamda yaşamsal kanıt. Felsefe, günümüzde yok olduğu için (Onun sorunu bu: Yok olma durumunda nasıl yaşanır?) Heidegger ile kesin olarak lekelendiğini ya da Auschwitz ile konuşma yeteneğini yitirdiğini kanıtlamak zorunda. Tüm bunlar ölümden sonra ortaya çıkan bir hakikate, ölümden sonra ortaya çıkan bir aklanmaya umutsuzca yapılan tarihsel bir başvurudur; ve bu tam da herhangi bir doğrulamaya varmak için yeterli hakikatin kalmadığı, tam da kuramla uygulama arasında herhangi bir ilişki kurmak için yeterli felsefenin kalmadığı, tam da olup biten konusunda herhangi bir tarihsel kanıt göstermek için yeterli tarihin kalmadığı bir anda yapılmaktadır.

Geçmişteki trajik olaylar dahil, tüm gerçekliğimizin medyanın dolayımından geçtiğini biraz fazlaca unutuyoruz. Bunun anlamı bu olayları doğrulamak ya da tarihsel açıdan anlamak için çok geç olduğudur; çünkü çağımızı, bu yüzyıl sonunu özellikle niteleyen şey, bu anlaşılabilirliğin araçlarını yitirmiş olmamızdır. Tarih, tarih varken anlaşılmalıydı. Heidegger'i vakit varken ihbar etmeli ya da savunmalıydık. Bir dava ancak suçla arasında ardışık bir süreç

olduğu zaman eğitici olabilir. Şimdi çok geç, başka bir yere aktarıldık; televizyondaki *Holocauste* dizisi ve hatta *Shoah* filmi ile iyice görüldü bu. Bu olayları elimizde olanaklar varken anlamadık. Bundan böyle de asla anlamayacağız. Artık anlaşılmayacaklar; çünkü sorumluluk, nesnel nedenler, tarihin anlamı (ya da anlamsızlığı) gibi temel kavramlar yok oldu ya da yok olmaktalar. Ahlâksal bilinç ve kolektif bilinç etkileri tamamen medyanın egemenliğindeki etkilerdir ve bu bilinci diriltmeye çalışan tedavi hırsı geride ne kadar az bir güç kaldığını gösterir.

Nazizmin, toplama kamplarının ve Hiroşima'nın anlaşılır olup olmadığını asla bilmeyeceğiz; artık aynı zihinsel evrende değiliz. Kurbanın ya da celladın yer değiştirebilmesi, sorumluluğun kırılmaya uğraması ve erimesi; muhteşem arayüzümüzün erdemleri bunlardır. Unutma gücümüz yok artık, bellek yitimimiz görüntülere dair. Herkes suçlu olduğuna göre kim genel af ilan edecek? Otopsiye gelince, olayların anatomik doğruluğuna kimse inanmıyor artık: Modeller üzerinde çalışıyoruz. Olaylar burada, apaçık, gözümüzün önünde olsa bile ne bir şey kanıtlayabilir ne de bir şeye inandırabilirler. Böylelikle, nazizm, gaz odaları vs. çözümlenmek için incelenen incelenen giderek daha anlaşılabilir hale geldi ve inanılmaz gelen şu soru sonunda mantıklı biçimde soruldu: "Peki aslında tüm bunlar gerçekten oldu mu?" Bu tahammül edemeyeceğimiz bir soru belki, ama ilginç olan, bu soruyu mantık olarak olanaklı kılan şeydir. Bu soruyu olanaklı kılan da olayların, düşüncelerin ve tarihin medya tarafından bir başka olay, düşünce ve tarihle ikame edilmesidir; bunları inceledikçe, nedenleri kavramak için ayrıntıları daha sıkı ele aldıkça, var olmaları, *var olmuş olmaları* o denli imkânsızlaşmaktadır. Olayların yerine başkalarını koydukça, bellekte tuttukça, bu olayların kimlikleri bile bulanıklaşır. Belleğin umursamazlığı, tarihin nesnelleştirilmesi için harcanan çabalar, tarih karşısında nesnellik elde etme çabalarına denktir. Bir gün, Heidegger diye biri var oldu mu, diye sorulacak. Faurissoncu paradoks iğrenç gelebilir (gaz odalarının var olmadığı yolundaki tarihsel iddiası iğrençtir de), ama başka bir açıdan bu paradoks, bütün bir kültürün devinimini tam olarak yansıtır; unutmak olanaksız olduğundan, tek çıkışı inkârda bulan ve kökenlerinden duyduğu korkuyla büyülenmiş sanrılı bir yüzyıl sonunun çıkmazı.

Her halükârda davayı öğretecek tarihsel söylem kalmadığına göre, kanıt gereksizse ceza da olanaksızdır. Auschwitz ve soykırım onarılmaz niteliktedir. Buna eşdeğer olacak hiçbir ceza olası değildir ve cezanın gerçekdışılığı beraberinde olayların gerçekdışılığını getirir. Bizim yaşamakta olduğumuz bambaşka bir şeydir. Bütün davalar, bütün polemikler aracılığıyla, kolektif olarak, belli belirsiz biçimde meydana gelen şey, tarihsel evreden söylencesel bir evreye geçiştir; tüm bu olayların söylencesel ve medyatik biçimde yeniden inşasıdır. Bu söylenceye dönüştürme, bir anlamda, bizi ahlâksal açıdan temize çıkarmasa da bu ilk suçtan hayali olarak bağışatabilecek yegâne işlemdir. Ama bunun için, bir cinayetin bile söylence haline gelmesi için, tarihsel gerçekliğe son verilmiş olması gerekir. Aksi halde faşizmi, kampları ve soykırımı –tüm bunlar bizim için tarihsel olarak çözümlenemez olduğundan ve böyle olmayı da sürdürdüğünden– oyunun ilk sahnesi gibi sonsuza dek yinelemeye mahkûm oluruz. Tehlikeli olan, faşist özlemler değildir; tehlikeli ve gülünç olan, herkesin, gaz odalarının gerçekliğini yadsıyanlar gibi savunuların da, Heidegger’in aleyhinde olanlar gibi savunucularının da, eşsüremlî ve neredeyse suç ortağı oyuncularını olduğu bir geçmişin hastalıklı biçimde yeniden gündeme gelişidir; çağımızda eksik olan bütün hayal gücünü, bugün aldatıcı olan her tür şiddet ve gerçekliği, bir tür, dönemi yeniden yaşama ve o dönemde bulunmamaktan duyulan derin suçluluk zorlanımı içinde o çağa doğru götüren toplu sanrıdır. Tüm bunlar, bu olayların gerçeklik düzleminde bizden kaçmasına umutsuz bir ani tepkinin ifadesidir. Heidegger olayı, Klaus Barbie davası vs., bu gerçeklik yitimi –oysa günümüzün gerçekliği budur– karşısındaki gülünç çırpınmalardır. Faurisson’un önermeleri, bu gerçeklik yitimini utanmazca geçmişe taşımaktadır. “Bu var olmadı” demek, bir anıya sahip çıkacak kadar bile var olmadığımız ve yaşadığımızı hissetmek için de elimizde artık yalnızca sanrı olanaklarının olduğu anlamına gelir; hepsi bu.

Haşiyeye

Tüm bunlar gözönüne alınarak bu yüzyıl sonundan tasarruf edilemez miydi? 90'lı yılların peşin olarak çıkarılmasını ve doğrudan doğruya 1989'dan 2000 yılına geçmeyi öneriyorum. Ölü kültürüne dayalı tumturaklılığıyla, bitmek bilmeyen yanıp yakınmaları, anma törenleri ve müzelemeleriyle bu yüzyıl sonu şimdiden bu noktaya gelmişken, bu keşmekeş içinde on yıl daha canımızı sıkmamız mı gerekiyor?

Düzeltilme: Yaşasın! Tarih dirildi!

Yüzyıl sonu olayı islim üstünde! Totaliter ideolojinin el koymasıyla bir an soluğu tıkanan tarihin; Doğu Avrupa ülkelerindeki ablukanın kalkışıyla seyrini eskisinden de iyi biçimde yeniden bulduğu düşüncesi herkese bir soluk aldırdı. Tarih alanı, halkların beklenmedik devinim ve özgürlüğe susamışlığına sonunda yeniden açıldı. Genelde yüzyıl sonlarına eşlik eden çöküntü söylencesinin tersine, bu olay, son süreçte görkemli bir kıvılcıma, yeni bir umut ve tüm kozların yeniden ileri sürülmesini başlatmakla yükümlü gibi görünüyor.

Yakından görüldüğünde olay biraz daha gizemlidir ve saptanamayan bir "tarihsel" nesne olmaya çok daha yakındır. Doğu Avrupa ülkelerindeki buzların çözülmesinin olağanüstü bir değişiklik olduğuna kuşku yok; ama buzlar çözüldüğünde özgürlük ne hale gelir? (Yapılamayacak tek şey, buzları çözülmüş bir şeyin yeniden dondurulmasıdır.) Sonucu belirsiz nazik bir iş. SSCB ve Doğu Avrupa ülkeleri hem özgürlük için bir dondurucuydu, hem de bir test ve deneysel bir ortamdılar; çünkü özgürlük bu ülkelerde hapsedilmiş ve çok büyük baskılara uğramıştı. Batı, özgürlük ve insan haklarının koruyucusudur yalnızca ya da daha doğrusu, hurdalığıdır. Doğu Avrupa evreninin ayırıcı ve olumsuz işareti aşırı-donduruculuğu olabilir; ama gelenek ve görüşlerin özgürleşmesi ve özgürleştirilmesi nedeniyle özgürlük sorunu artık ortaya bile atılamadığından, Batılı evrenimizin aşırı-akışkanlığı daha da sakıncalıdır. Özgürlük sorunu sanal olarak çözümlen-

miştir. Batı'da özgürlük ve özgürlük düşüncesi ölümlerin en güzeliyle ölmüştür; yakın zamandaki tüm anma törenlerinde özgürlük düşüncesinin yok olduğu iyice görüldü. Doğu'da ise özgürlük düşüncesi öldürüldü; ama bir cinayet asla kusursuz değildir. Özgürlüğün tüm göstergelerinin silinmesinin ardından yeniden diriltildiğinde, yeniden açığa çıktığında, özgürlüğün ne durumda olduğunu görmek deneysel açıdan çok ilginç olacaktır. Ölüm-sonrası bir canlandırma, rehabilite etme süreciyle özgürlüğün ne hale geldiği görülecektir. Buzları çözülmüş özgürlük göze pek hoş gelmeyebilir de. Ya bu özgürlüğün elektronik ev aletleri ve otomobil tutkusuna pazarlanmak, yani anında Batı parasına çevrilmek, yani dondurucu bir tarih sonundan aşırı-akışkan ve dolaşıma dayalı bir tarih sonuna geçmek gibi, üstelik açgözlü ve pornografik, tek bir acele etme nedeni olduğu fark edilirse? Çünkü Doğu Avrupa'daki bu olayların heyecan verici yanı, taze bir enerji (ve yeni pazarlar) getirerek nekahet halindeki bir demokrasinin uslu uslu toparlandığını görmek değil; tarihin sonuna özgü iki kipliğin –toplama kamplarında donarak sona ermesi ile tersine, iletişimin bütünsel ve merkezkaç yayılmasıyla sona ermesinin– iç içe geçtiğinin görülmesidir. Her iki durumda da nihai bir çözüm vardır; Doğu'daki insan hakları buzlarının çözülmesi, “Batı'daki basınç dengesi yitimi”nin sosyalist eşiti olabilir: Yarım yüzyıl boyunca Doğu'da hapsedilmiş enerjilerin Batı boşluğunda basitçe yitirilmesi bu.

Olayların coşkusu aldatıcı olabilir: Doğu Avrupa ülkelerindeki coşku yalnızca ideolojiszleşmenin coşkusu ise veya bütün özgürlüklerin teknik yaşam kolaylığına karşılık verilmiş olduğu liberal ülkeleri taklit etmenin bir coşkusuysa, o zaman özgürlüğün kesin olarak neye mal olduğu ve belki de asla bir ikinci kez bulunamayacağı ortaya çıkar. Tarih asla temcit pilavı değildir. Buna karşın, Doğu'daki bu buzların çözülmesi uzun vadede bir politik sera etkisi yaparak ve komünist buzulların eriyişiyle gezegen üzerindeki insan ilişkilerinde Batı kıyılarını su altında bırakacak bir ısınma yaratarak, yüksek atmosfer tabakalarındaki karbon gazı fazlası kadar zararlı olabilir. Ne garip ki buzların çözülmesini politik düzlemde tüm gücümüzle arzularken, buzların ve buzulların iklime bağlı bu eriyişinden kesinlikle bir felaketmiş gibi korkuyoruz.

Vaktiyle SSCB altın stokunu dünya pazarına sürmüş olsaydı, bu pazarı tamamen istikrarsızlaştırmış olurdu. Doğu Avrupa ülkeleri dondurarak korudukları dev özgürlük stokunu yeniden doluşıma sokarlarsa, sanal özgürlüğün artık eylem olarak değil de etkileşimin sanal ve uzlaşmalı biçimi olarak, dram olarak değil de evrensel liberalizmin psiko-dramı olarak görünmesini isteyen Batılı değerlerin aşırı kırılğan metabolizması istikrarsızlaşacaktır. Gerçek mübadele olarak, zorlu ve etkin aşkınlık olarak, düşünce olarak ani bir özgürlük şıngısı, değerleri ısıya göre ayarlayarak dağıtma tarzımız açısından her noktada felaket olur. Oysa Doğu ülkelerinden istediğimiz bu: Özgürlüğün maddi göstergeleri karşılığında takas edilen özgürlük, özgürlük görüntüsü. Birilerinin ruhlarını, diğerlerinin ise rahatlarını kaybetme tehlikesine maruz kaldıkları tamamen şeytani sözleşme. Ama belki iki taraf için de böylesi daha iyidir.

Maskeli toplumlar (komünist toplumlar) maskelerini çıkardı. Yüzleri neye benziyor? Biz maske çıkaralı çok zaman oldu, artık ne maskemiz var ne de yüzümüz. Belleğimiz de yok. Suyun içinde iz bırakmayan belleği arıyoruz; yani moleküllerin izleri kaybolmuşsa da hâlâ bir şey kaldığına inanıyoruz. Özgürlüğümüz de bu durumda: Herhangi bir göstergesini üretmekte hayli güçlük çekmekteyiz; yoğunluğu son derece azaltılmış (programlanabilir, işlemsel) bir ortamda, artık ancak suya ait olan bir belleğin içinde yalnızca hayaleti gezinen özgürlüğün son derece küçük, ele gelmeyen, bulunamayan varoluşunu talep etme durumundayız.

Batı'da özgürlüğün kaynağı öylesine kurumuş ki (Fransız Devrimi'ni anma töreni buna örnektir), her şeyi, sonunda açılan ve keşfedilen Doğu Avrupa'nın maden kaynaklarından ummamız gerekiyor. Ama bu özgürlük stoku bir kez serbest bırakıldığında (Özgürlük düşüncesi doğal bir kaynak kadar az bulunur hale gelmiş olduğundan), arkasından, bütün pazarlarda görülen dev bir yapay mübadele enerjisi ve ardından da diferansiyel enerji ve değerlerin hızla çöküşünden başka ne gelebilir?

Glastnost ne anlama geliyor? Hızlandırılmış ve elden düşme tüm modernlik göstergelerinin (Özgün modernlik versiyonumuzun postmodern bir yeni yapımı bu neredeyse) --olumlu olumsuz, iç içe geçmiş tüm göstergelerin; yani yalnızca insan

haklarının değil, düzenin serbestleştirilmesinden bu yana SSCB’de sevinçli bir artma gösteren cinayetlerin, felaketlerin, kazaların da— şeffaf biçimde geriye dönüşü. Hatta şimdiye dek sansüre uğramış olup, diğer her şey gibi yeniden ortaya çıkışını kutlayan pornografi ve dünyadışı yaratıkların yeniden keşfedilmesi de bunlara dahildir. Buzların topyekûn çözülmesinde deneysel olan budur: Cinayetlerin, nükleer ya da doğal felaketlerin (din ve moda da dahil elbette), bastırılmış olan her şeyin insan haklarının bir parçası olduğunu görüyoruz; demokratik şeylerin verdiği iyi bir ders bu. Çünkü burada, bir tür ideal sanrı ve bastırılmış olanın dönüşü içinde, Batı “kültür”ünde en kötü, en sıradan ve en cılkı çıkmış ne varsa dahil olmak üzere, bizi biz yapan her şeyin, insanlığın sözde evrensel tüm amblemlerinin yeniden ortaya çıktığını ve bundan böyle ülkelerarası sınırların artık bir engel teşkil etmeyeceğini görüyoruz. Yani bu kültür için, bir hakikat zamanıdır bu; tıpkı bütün dünyadaki yaban kültürlerle yüzleşme zamanı olması gibi (Bu işten Batı’nın başarıyla sıyrıldığı söylenemez). Olaylar öyle ironik ki Doğu Avrupa ülkelerinin tamamen unutulacağı bir gün, Stalinizmin tarihsel anısını biz kurtarmak zorunda kalacağız belki de. Tarihin devinimini dondurmış bu despotun anısını bizim dondurarak korumamız gerekecektir; çünkü bu buzçağı da evrensel mirasın bir parçasıdır.

Bu olaylar bir başka açıdan da dikkat çekicidir. Tarihin sonuna namuslu biçimde düşman olanların, bu güncel gelişmeler içinde, tarihin yalnızca (Yine doğrusal bir tarih fantezisinin bir parçası olan) sonuna doğru değil, geri dönüş ve sistemli silinişe doğru girdiği dönemeci görmeleri gerekir. Bütün XX. yüzyılı silmekteyiz. Soğuk savaşın tüm göstergelerini, hatta belki İkinci Dünya Savaşı’nın tüm göstergelerini ve XX. yüzyılın politik ya da ideolojik tüm devrimlerinin göstergelerini de tek tek silmekteyiz. Almanya’nın yeniden birleşmesi ve daha birçok şeyin kaçınılmazlığı tarihin öne doğru bir atılımı anlamına gelmez; tüm XX. yüzyıl, yüzyıl sonunun rahat rahat on yılını alacak şekilde geriye doğru yeniden yazılmaktadır. Bu gidişle yakında Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu’na geri gelmiş olacağız. Bu yüzyıl sonundan bek-

leyeceğimiz aydınlanma ve tarihin sonuna ilişkin tartışmalı formülün asıl anlamı da budur belki. Bir çeşit heyecanlı yas faaliyeti içinde bu yüzyıla damgasını vuran tüm olayları örtmekle, yüzyılı *aklamakla* meşgulüz; sanki bu süre içinde olup biten her şey –devrimler, dünyanın paylaşılması, soykırım, devletin sınırlar ötesi zoru, nükleer gerilim–, kısacası tarihin modern evresi, çıkışsız bir açmazdan başka bir şey değilmiş ve sanki herkes tarih yaparken duyduğu heyecanla bu tarihi bozmaya koyulmuş gibidir. Eski sınırların, eski farkların, özelliklerin, dinlerin onarımı, gerilemesi, rehabilitasyonu ve canlanması; gelenekler düzeyinde bile pişmanlık. Bir yüzyıldan bu yana elde edilmiş özgürleşme göstergelerinin tümü güç kaybediyor sanki ve sonunda birer birer yitip gidecekler belki de: Dev boyutlu bir *revizyonizm* süreci içindeyiz; ideolojik bir revizyon değil, tarihin revizyonu bu ve –belki yeni bin yıl ile birlikte her şeye yeniden sıfırdan başlamanın gizli umudu içinde– bu revizyonu yüzyılın sonundan önce yapabilmek için acelemiz var gibi. Her şeyi ilk haline getirebilir miyiz? Ama hangi zamandan önceki haline getireceğiz; XX. yüzyıldan önceki haline mi, Fransız Devrimi'nden önceki haline mi? Bu dağılıp yok olma ve temizleme bizi nereye kadar götürebilir? Tarih yapımı değil de, neredeyse viral ve salgınlı bir biçim alan toptan bir tarih yıkımı söz konusu olduğundan, her şey (Doğu'daki olayların gösterdiği gibi) çok çok hızlı gelişebilir. Eskiden ileri sürmüş olduğumuz gibi sonuçta 2000 yılı gerçekleşmeyecek bile belki; çünkü tarihin eğrisi bu zaman ufkunu bundan böyle hiç aşamayacak kadar ters yöne katlanmış olacak; hepsi bu. Tarih, belirsizce sonuna yaklaşan, ama bu sonla asla buluşamayan ve sonuç olarak bu sondan ters yönde uzaklaşan asimptotik bir yörünge haline geliyor.

ENERJİNİN YAZGISI

Burada betimlenen tüm olaylar ikili –fizik ve matematik– bir tanıya bağlıdır. Fiziksel açıdan, dengesizlik halindeki bir insanlık sistemi içinde bir çeşit devasa geçiş aşamasıyla uğraşmaktayız. Bu geçiş aşaması, fiziksel sistemler için olduğu kadar bizim için de büyük ölçüde gizemli olmayı sürdürüyor; ama bu felaketli evrim kendi başına ne yararlı ne de zararlıdır, sözcüğün gerçek anlamında felaketlidir yalnızca.

Bu kaotik çekimin, başlangıçtaki veriler karşısındaki bu hiperduyarlılığın prototipi olan şey, enerjinin yazgısıdır. Kültürümüz dönüşü olmayan bir enerji özgürleşmesi sürecinin geliştiğini gördü. Önceki bütün kültürler dünyayla tersine çevrilebilir bir anlaşmaya, enerji bileşenlerinin de katıldığı dengeli bir dü-

zenlemeye bağılıydı, asla bir enerji özgürleşmesi ilkesine değil. Enerji “serbestleştirilecek” ilk şeydir ve sonraki tüm özgürlükler bu modele göre düzenlenecektir. İnsan da enerji kaynağı olarak serbest bırakılmıştır ve böylelikle de tarihin ve tarihin hızlanışının devindirici gücü haline gelmiştir.

Enerji modernliğin tüm sanayi ve teknik düşlerini besleyen, fantastik yansıma türüdür; insan kavrayışını bir irade dinamiği yönüne sevk eden de odur. Bununla birlikte, taşkınlık, kaos ve felaket olaylarına ilişkin en yeni modern fizik buluşları sayesinde herhangi bir akışın, herhangi bir doğrusal sürecin, hızlandırıldığında, felaket eğrisine benzer tuhaf bir eğrilik edindiğini biliyoruz.

Yolumuzu gözleyen felaket, kaynakların tükenmesi felaketi değildir. Tüm biçimleriyle enerji giderek artacaktır, en azından sonrasında bizi artık insan olarak ilgilendirmeyecek bir zaman vadesi çerçevesinde artacaktır. Nükleer enerji tükenmezdir; Güneş enerjisi, gelgitlerin, büyük doğal akışların, hatta doğal felaketlerin, depremlerin ya da volkanların enerjisi tükenmeyecektir (Teknik imgeleme güvenilebiliriz). Buna karşılık üzücü olan şey, dengesizliğin dinamiğidir; enerji sisteminin çok kısa vadede öldürücü bir düzensizleşme yaratabilecek şekilde zıvanadan çıkmasıdır. Nükleer enerjinin serbest bırakılmasının birkaç parlak örneği şimdiden var elimizde (Hiroşima ve Çernobil); ama viral ya da radyoaktif, her zincirleme tepki potansiyel olarak felakettir. Tam bir salgından bizi hiçbir şey korumuyor; atom santrallerini çevreleyen şeyler bile. Enerji aracılığıyla dünyayı dönüştürme sistemi, bütün olarak, enerjinin –önce olumlu sonuçlar doğuran, ancak kendi devinimi tarafından aşıldığında global bir felaket boyutları alan bir harcama, bir düşüş, bir diferansiyel, bir dengesizlik, minyatür bir felaket olan– özüne denk düşen viral ve salgınlı bir evreye girebilir.

Enerji sonuçlar doğuran bir neden gibi düşünülebilir; ama kendini üreten, böylelikle de her tür nedenselliğe boyun eğmeye son vermiş bir sonuç gibi de düşünülebilir. Enerjinin paradoksu, birbirlerinden neredeyse bağımsız biçimde hem nedenlere ilişkin hem de sonuçlara ilişkin bir devrim olması ve yalnızca nedenlerin

birbirine bağlandığı bir yere değil, sonuçların da zincirinden boşaldığı bir yere dönüşmesidir.

Enerji aşırı-kaynaşma evresine giriyor. Dünyayı dönüştürme sistemi bütünüyle aşırı-kaynaşma evresine giriyor. Enerji, mad-desel ve üretici değişken iken, kendiyle beslenen başdöndürücü bir süreç haline geliyor (Ondan kurtulma şansı olmamasının nedeni de bu).

New York kentini ele alalım. Bir gün önce öyle enerji harcanmıştır ki her şeyin ertesi gün yeniden başlaması bir mucizedir. Bu, akılcı bir enerji yitimi ilkesi olmadığı için, New York gibi bir megapolün işleyişinin termodinamiğin ikinci yasasına ters düş-tüğünün, kendi gürültüsünden, kendi artıklarından, kendi karbon gazından beslendiğinin düşünülmesi dışında açıklanamaz; bu bir tür ikame mucizesi yoluyla enerji harcamasından doğan enerjidir. Bir enerji sisteminin yalnızca niteliksel verilerini ölçen uzmanlar enerjinin, kendi tüketiminden doğan benzersiz enerji kaynağını azımsıyorlar. New York'ta bu harcama tamamen bir gösteriye dönüştürmüştür, kendi görüntüsüyle voltajı artırılmıştır. Jerry'nin cinsel etkinliklerle ilgili olarak betimlediği (*Le Surmâle/Aşırı Erkek*) enerjinin bu aşırı-kaynaşması, zihinsel ya da mekanik enerji için de geçerlidir: Trans-Sibirya'nın ardından Sibirya'yı da geçen de-küpletin üzerinde kimi bisikletçiler ölür, ama pedal çevirmeye devam ederler. Kadavralara özgü sertlik kadavralara özgü de-vingenliğe dönüşür, ölü durmadan pedal çevirir, hatta cansızlaştıkça hızlanır. Ölümün cansızlığı enerjiyi son derece artırır.

Bu, Mandeville'in Arılar Masalı'na benzer: Bir topluluğun enerjisi, zenginliği ve parıltısı kusurlarından, kötülüklerinden, aşırılık ve zayıflıklarından gelir. Ekonomi postulatının ters anlamı: Eğer bir şey harcanmış ise üretilmiş olması gerekir. Bu doğru değildir. Enerji ve zenginlik ne kadar harcanırsa o kadar artar. Felaketin enerjisidir bu ve hiçbir ekonomik ölçüm bunun hesabını tutamaz. Zihinsel süreçlere ait belli bir taşkınlık biçimi bugün maddi süreçlerde yeniden görülüyor. Tüm bunlar eşitlik terimleriyle anlaşılabilir; ancak tersine çevrilebilirlik ve artma terimleriyle anlaşılabilir.

Böylece New Yorklular enerjiyi insanlık açısından düşünülemez bir çevreden, kokuşmuş havadan, hızdan, panikten, soluk alınamayan koşullardan alıyorlar. Uyuşturucu ve bunun yol açtığı tüm zorlayıcı etkinliklerin bile şehrin yaşamsallık ve ham metabolizma oranına dahil olması muhtemeldir. Her şey bu orana dahil; en pis işler de, en saygın işler de. Tam bir zincirleme tepki. Her tür normal işleyiş düşüncesi yok oldu. XVIII. yüzyılda söylendiği gibi, bütün varlıklar fesat içindeler; yaşama gerekliliğini iyice aşan ve daha çok gerçekdışı bir hayatta kalma saplantısına, herkesi ele geçiren ve kendi öfkesinden beslenen o soğuk hayatta kalma tutkusuna bağlı olan aynı taşkınlık ve aynı dramatik aşırı uyarılmaya elbirliğiyle katılıyorlar.

New Yorkluları bu saçıp savurmadan, bu savurganlıktan, bu insanlıkdışı ritimden vazgeçirmek ikili bir yanlışlık olur. Birincisi, normal bir insan için tüketici olabilecek faaliyetlerini tüketici bulmuyorlar; tersine bu anormal enerjiden besleniyorlar. İkincisi, eğer hızlarını keserler veya enerjilerinden tasarruf ederlerse aşağılanırlar. Bilinçli ya da bilinçsiz oyuncakları oldukları, dünyada eşi benzeri olmayan kentsel bir ölçüsüzlüğü ve devingenliği sağlayan kolektif yaşam düzeylerinde bir zayıflama olur bu.

İnsan türünün maruz kaldığı tehlikeler, *eksiklikten kaynaklanan* tehlikeler (doğal kaynakların tükenmesi, çevrenin tahrip olması, vs.) olmaktan çok *aşırıktan kaynaklanan* tehlikelerdir: Enerjinin zıvanadan çıkması, denetlenemeyen zincirleme tepki, çılgın özerkleşme. Bu ayırım başattır; çünkü eksiklikten kaynaklanan tehlikelere, ancak günümüzde kabul edilmiş olan Yeni Ekoloji Politik'le (Uluslararası insan soyu haklarının parçasıdır bu) cevap verilebilir; ama bu diğer içkin mantığa, doğayla tek mi çift mi oynayan bu hızlanmaya kesinlikle hiçbir şey karşı koyamaz. Bir yandan ekolojik çevremizdeki dengenin yeniden sağlanması ve enerjinin yeniden dengelenmesi mümkünken, öte yandan kesinlikle "denge-dışı" bir devinimle karşı karşıyayız. İlk durumda etik ilkeler, yani yalnızca hayatta kalma biçiminde de olsa, maddi süreci aşan bir ereklilik için içine giriyor olabilir, ama öte yanda

tek erekliliği sınırsız bir hızla çoğalma olan süreç her aşkınlığı emer ve bütün failleri yutar. Böylelikle gezegene özgü tam bir şizofreni içinde, bir yanda her tür ekolojik önlemin, dünyayı iyi kullanma ve dünyayla ideal etkileşim stratejisinin geliştiği görülürken aynı zamanda da yıkım ve dizginsiz performans girişimlerinin hızla çoğaldığı görülür. Zaten aynı anda her ikisine de katılanlar genelde aynı insanlardır.

Hem zaten ilk devinimin yönü (Ekolojik birlikte yaşam yoluyla türün kurtarılması) görece olarak daha açık gözüküyor, ama diğerinin gizli yönelimi hakkında ne biliyoruz? Bu hızlanmanın, bu dışmerkezli devinimin bir sonu olmalı, insan türünün bir yazgısı olmalı, dünyayla denge ve etkileşim ilişkisinden çok daha karmaşık ve muğlak başka bir simgesel ilişki olmalı. Yine yaşırsanız, ama bütünlüklü bir tehlike içeren bir yönelim yok mu?

Varacağımız yer buysa, kuralını bilmediğimiz bir tür Büyük Oyun içinde tekniğin ve enerjilerin öngörülemeyen bir sona doğru bu acele gidişine karşı ekolojinin akılcı tanrısallıklarının hiçbir şey yapamayacakları apaçık ortadadır. Güvenlik, denetim ve suç önleme tedbirlerinin içerdiği sapkın etkilerden bile korunamıyoruz. Toplumsal, tıbbi, ekonomik ve politik tüm alanlardaki korunmanın hangi tehlikeli aşırılıklara yol açabileceği biliniyor: En yüksek güvenlik adına *yerleşik* bir terörün yerleşmesi, felaketin *salgın* tehdidi kadar tehlikelidir. Bir şey kesin: İlk verilerin karmaşıklığı, tüm sonuçların potansiyel olarak tersine çevrilebilirlikleri hiçbir akılcı müdahale biçimine ilişkin olarak kendimizi aldatmamamızı sağlıyor. Oyuncuların bireysel ve kolektif iradesinin böylesine uzağından geçen bir süreç karşısında kabul edilebilecek tek şey, her tür iyi ve kötü ayrımının (Dolayısıyla bu durumda teknolojik gelişmenin doğru ölçüsünü bulma olanağının) akılcı modelimizin yalnızca en küçük bir bölümünde değer taşıdığıdır. Etik bir düşünce ve pratik bir karar bu sınırlar içinde olanaklıdır; bu sınırın ötesinde kendi başlattığımız ve bundan böyle doğal bir felaketin acımasızlığıyla bizsiz gelişen bütün süreç düzeyinde –neyse ki ya da ne yazık ki– *iyilikle kötülüğün ayrılmazlığı*, yani biri olmadan diğerini uygulamanın olanaksızlığı hüküm sürer. Bu, tam olarak *lanetli yan teoremdir*; ve bu olmalı

mı diye sormak yersizdir, bu *böyledir*, bunu tanımazlıktan gelmek de en büyük yanılgıya düşmek olur. Bu durum, yaşamımızın etik, ekolojik ve ekonomik alanında yapılabilecek olanları bozmaz; ancak yapılabileceklerin etkisini, yazgı anlamına gelen simgesel düzeyde tamamen göreceli kılar.

LANETLİ YAN TEOREMİ

Kesintisiz olumluluk üretiminin korkunç bir sonucu vardır. Çünkü olumsuzluk kriz ve eleştiriye gebeysen, abartılı olumluluk da homeopatik dozlarda kriz ve eleştiriye süzme yeteneksizliğiyle felakete gebedir. Tohumlarını, basillerini, parazitlerini, biyolojik düşmanlarını kovalayan ve eleyen her yapının metastaz ve kanser tehlikesiyle, yani kendi hücrelerini yutan bir olumluluk ya da bundan böyle işsiz kalan kendi antikorumlarınca yutulma tehlikesiyle karşı karşıya olması gibi, kendi olumsuz öğelerini kovalayan, kovan, defeden her yapı da tam bir biyolojik değişimin getireceği felaket tehlikesine maruz kalır.

Kendi lanetli yanını temizleyen her şey kendi ölümünü imzalar. Lanetli yan teoremi böyledir.

Lanetli yanın enerjisi ile lanetli yanın şiddeti, kötülük ilkesinin ifadesidir. Uzlaşmanın şeffaflığı koşullarında kötülüğün geçirimsizliği vardır. Kötülüğün direngenliği, saplantısı, altdilemezliği ve ters enerjisi her yerde iş başındadır: Şeylerin düzensizliğinde, viral saldırıda, süreçlerin hızında, kaotik sonuçlarında, nedenlerin ötesine geçilmesinde, aşırılıkta ve paradoksta, kökten yabancılıkta, tuhaf cazibelerde, olayların eklemlememiş bağlantılarında.

Kötülük ilkesi ahlâki değildir; bir dengesizlik ve baş dönmesi ilkesi, bir karışıklık ve acayıplık ilkesi, bir baştan çıkarma ilkesi, bir aykırılık, uyuşmazlık ve altdilemezlik ilkesidir. Bir ölüm itkisi değildir, tam tersine, yaşamsal bir kopma ilkesidir. Kötülük ilkesi bizi cennetten mahrum bıraktığından bu yana, kötülük bir bilme ilkesidir. Madem cennetten bilme suçuyla kovulduk, hiç olmazsa bundan tam yararlanalım. Lanetli yanı geri almaya yönelik her tür girişim, kötülük ilkesini geri almak için her girişim olsa olsa sahte cennetler kurabilir, uzlaşmanın sahte cennetlerini; gerçekte birer ölüm ilkesidir bunlar.

Çağdaş sistemleri felaketlerinde, başarısızlıklarında, çözümsüzlüklerinde olduğu kadar, çok başarılı olma ve kendi işleyişlerinin esikliğinde kendilerini kaybetme biçimlerinde de çözümlenmek, lanetli yan teorem ve denklemini her yerde tekrar ortaya çıkarmak, yok edilemez simgesel gücünü her yerde doğru-lamaktır.

Kötülük ilkesinden yana olmak her şeyde yalnızca eleştirel olmak değil, suçla ilgili bir tercih yapmaktır. Bu tercih liberal (bizimki gibi!) de olsa, her toplumda hâlâ insan içinde ağza alınamaz bir tercih olmayı sürdürüyor. İnsanlıkdışı olandan ya da kötülük ilkesinden yana olan her tavır, bütün değer sistemlerince reddedilmiştir (kötülük ilkesi derken değerler, hak, iktidar, gerçeklik vb. üzerine birkaç acımasız gerçekliğin yalın önermesini anlıyorum yalnızca). Bu açıdan Doğu, Batı, Güney ya da Kuzey arasında hiçbir fark yoktur. Camdan bir duvar kadar geçirimsiz ve billursu olan ve çağdaş ahlâk ya da ahlâksızlıktaki hiçbir ilerlemenin bir şey değiştiremediği bu hoşgörüsüzlüğün sona erdiğini görme şansı da hiç yoktur.

Dünya olumlu duygular, saf duygusallıklar, kuralcı kibirlilikler ve dalkavukluklarla öyle dolu ki burada ironi, karamizah ve kö-

tülüğün *öznel* enerjisi her zaman daha zayıf kalıyor. Ruhun biraz olumsuz her tür devinimi olayların akışı içinde yeniden yasadışına düşecektir. En ufak zihinsel ima şimdiden anlaşılma hale geliyor. Yakında hangisi olursa olsun, herhangi bir çekinceyi dile getirmek olanaksız hale gelecektir.

Ne mutlu ki muzip deha nesnelere geçti: Kötülüğün *nesnel* enerjisidir bu. Kendi yolunu bulan şeye ne denirse densin, –lanetli yan ya da garip cazibeler, yazgı ya da başlangıçtaki verilere duysal bağlılık– bu fiili tırmanmadan, bu kat sayılı yörüngeden, ölçüsüz sonuçların bu gerçek patafiziğinden kaçamayacağız. Sistemlerimizdeki dışmerkezlilik engellenemez. Hegel’in dediği gibi, “ölmüş olanın kendi kendine hareket eden yaşamı içinde”, dolu dolu yaşıyoruz. Bazı sınırların ötesinde neden-sonuç ilişkisi kalmadı; artık yalnızca sonuçtan sonuca giden viral ilişkiler var, sistem de bütünüyle durgunluk içinde deviniyor. Bu fiili tırmanışın, ölümün bu yırtıcılığının ve çevikliğinin oluşumu, lanetli yanın modern öyküsüdür. Bunu anlatamayız. Bu oluşumun gerçek zamandaki aynası olmak gerekiyor. Özgürleşmenin hızını çoktan aşmış olan olayların hızını aşmak gerekiyor. Uyumsuzluğun, anormalliğin, felaketin söylenmesi gerekiyor, soykırımla ve eşsüremlilik olarak kimi gizemli kurallarla ilişkide olan tüm bu aşırı olayların yaşamsallığının dile getirilmesi gerekiyor.

Kötülük lanetli yan gibidir; kendini harcayarak yeniden üretir. İyilikle kötülüğün ayrılmazlığının metafizik açıdan ahlâkdışı olabilmesi gibi bu da ekonomi açısından ahlâkdışıdır. Aklın zor kullanımıdır bu; ama başka nihai koşullara –hangileri?– aşırı bir bağlılık içinde bu şiddeti, bu öngörülemez artışı kabul etmek gerekiyor.

Her özgürleşme iyilikle kötülüğü eşit olarak etkiler, gelenekleri ve zihinleri özgürleştirir, ama cinayetleri ve felaketleri de serbest bırakır. Hukukun ve zevkin özgürleşmesi kaçınılmaz olarak cinayetin özgürleşmesini getirir (Marquis de Sade bunu iyi anlamıştı, bu yüzden de hiç bağışlanmadı).

SSCB’de Perestroika politikasına etnik ve politik taleplerin yanı sıra kaza ve doğal felaketlerdeki artış da eşlik etmektedir (önceki cinayet ve kazaların yeniden keşfedilmesi de buna dahil). İnsan haklarının yayılması ve liberalleşme bir tür kendiliğinden

terörizm doğuruyor. Tüm bunlar sözde eskiden de varmış, ama sansürlüymüş (Stalinci düzene yönelik en derin yakınlardan biri bunca kanlı, sansür edilmiş, böylelikle de gelecek nesillerin politik bilinçdışı olmaları dışında yararlanılamayan olaylardan bizi yoksun bırakmış olmasıdır. İşledikleri suçların ağız sulandıran kanlı biçimlerini dondurmuş, buzlandırmış olmalarıdır. Bu, yine neredeyse kusursuz bir cinayet olan Nazilerin katliamı gibi, *evrensel haberleşme yasasına karşı gelmektir*).

Ama burada sansürün kalkmasından daha fazla bir şey vardır: Cinayetler, suçluluk, felaketler yapay ışığa üşüşen sinekler gibi (neden asla doğal bir ışığa üşüşmezler?) Glastnost'un ekranına üşüşüyorlar. Bu felaketli artıkeğer, bir hayranlığın, doğanın gerçek neşesinin sonucu olduğu gibi politik koşullar uygun olur olmaz tekniğin içinden gelen bir huzursuzluk çıkarma eğiliminin de sonucudur. Uzun süre buzdolabında saklanan cinayetler ve felaketler neşe içinde ve resmi olarak sahneye çıkıyorlar. Bunlar sonuçta özgürlüğün ve dünyanın doğal düzensizliğinin öylesine hakiki göstergeleri ki olmasalardı icat edilmeleri gerekirdi.

İyilik ve kötülüğün bu bütünlüğü bizi aşıyor, ama bu bütünlüğü kabullenmeliyiz. Nesnelere kavramanın bu temel kural dışında hiçbir yolu yok. İyiliği ya da kötülüğü yüceltmek için bu ikisini birbirinden ayırmak saçmadır (Bu, kötülüğe kötülükle cevap verme yanlılarını da suçlu çıkarır; çünkü sonunda onlar da iyilik yapacaklardır).

Buradaki hiçbir olayı öngöremeyiz. Olaylar çoktan meydana gelmiştir ya da görüş alanımıza yeni girmektedir. Yapabildiğimiz tek şey, bu olaylardan bazılarının oyuna getirilmek inceliğine sahip olacaklarını umarak, bir biçimde bir projektör yöneltmek ve bu sanal dünyanın üzerindeki teleskobik açılımı korumaktır. Kuram yalnızca şu olabilir: Gerçekliğin oyuna gelecek denli saf olacağı umuduyla kurulmuş bir tuzak.

Önemli olan, projektörü doğru yöne çevirmektir. Ama doğru yönün nerede olduğunu bilmiyoruz. Gökyüzünü araştırmak gerekiyor. Çoğu zaman, öyle uzak, metafizik açıdan öyle uzak olaylar söz konusu ki ekranlarda yalnızca hafif bir ışımaya etkisi

uyandırıyorlar. Bunları bir fotoğraf gibi tabetmek ve büyütme gerekiyor. Olaylara bir anlam bulmak için değil; çünkü bunlar hologram değil hologramlardır.* Bu olaylar bir yıldızın sabit tayfindan ya da kırmızının değışkelerinden fazla açıklanamaz.

Bu acayip olayları yakalamak için kuramın kendisini yeniden tuhaf bir şey haline getirmek gerekir: Kuram, ya kusursuz bir cinayet ya da tuhaf bir cazibe olmalıdır.

* Mercek kullanmaksızın oluşturulan üçboyutlu görüntü. (ç.n.)

*kökten
ötekilik*

*Medusa öyle kökten bir ötekiliği temsil eder ki
ona bakan ölür.*

KENDİ CEHENNEMİ

Tarih boyunca görülen beden protezlerinin en eskisi hiç kuşkusuz, benzer-olan'dır. Ama benzer-olan tam bir protez değildir: Ruh, gölge, aynadaki görüntü gibi öznenin kendi ötekisi olarak görünen, hem kendisi olmasına hem de asla kendine benzememesine yol açan, kurnaz ve hep fırsat kollayan bir ölüm gibi aklını kurcalayan düşsel bir figürdür. Yine de her zaman değil: Benzer-olan somutlaştığı, görünür hale geldiği zaman içkin bir ölüm anlamına gelir.

Benzer-olan'ın öznenin kendisiyle yabancılığını ve aynı zamanda yakınlığını temsil eden düşsel güç ve zenginliğinin, mad-desizliğine, bir fantezi olmasına ve öyle kalmasına dayandığı da söylenebilir. Herkes, yaşamı boyunca, kendi varlığının kusursuzca

ikiye katlanmasını ya da çoğalmasını düşleyebilir ve düşlemek zorunda kalmıştır; ama, bu yalnızca bir düş gücündedir ve düş gerçeğe doğru itildiğinde kendini yok eder. Baştan çıkarmanın (ilkel) sahnesi için de aynı durum söz konusudur: Bu sahne yalnızca düşünmüşse, yeniden hatırlanmışsa, asla gerçek olmamışsa gerçekleşir. Diğer fanteziler gibi bu fantezi de insanın cinlerinden kurtulma isteğidir, yani bu fanteziyi ete kemiğe büründürmek ve ölümü ve ötekini kendinin ebediyetine dahil ederek benzer-olan oyununu incelikli bir hale sokma isteğidir.

Klonlar. Klonlama. Bireyselleşmiş bir organizmanın her bir hücresi özdeş bir bireyin ana kalıbına yeniden dönüşebildiğinden, ağaç çelikler gibi sonsuza dek insan yetiştirmek. Amerika Birleşik Devletleri'nde bir çocuk bir sardunya gibi doğar. Tam kopyası, kusursuz ikizi olacağı benzersiz tohumluk "baba"nın, yani tek bir bireyin tek hücresinden doğmuştur.

Ölüme bağlı olan eşeyli dünyaya getirmenin yerini alan ebedi ezeli ikizlik düşü. Sonunda Öteki'nden vazgeçilmesine ve insanın kendine gitmesine olanak tanıdığına göre akrabalığın en katıksız biçimi, hücrenin ikiye bölünerek üremesi düşüdü. Kalıtım yoluyla karmaşık varlıkları tekhücrelilerin yazgısına dahil eden tek-hücrelilik ütopyası.

Eşeyli varlıkları cinselleşme öncesi bir üreme biçimine itecek (Düşlemimizin en derininde bizim için ölüm ve ölüm itkisi demek olan şey, bu ikiye bölünme yoluyla üreme biçimi, bu tam bi-tişiklik yoluyla üreme ve çoğalma değil midir zaten?) ve aynı zamanda artık yalnızca bir özdeşliğin sürdürülmesi ve kalıtımsal kayıttaki dölllenme olaylarına kendini daha fazla adanmış bir şeffaflığın hedeflenmesi için metafizik açıdan her tür ötekiliği, Kendi'nin her tür başkalaşmasını yadsımaya itecek olan bir ölüm itkisi değil mi bu?

Ölüm itkisini bir yana bırakalım. Söz konusu olan kendini dölleme fantezisi mi? Hayır; çünkü bu fantezi her zaman anne ve baba figürlerinden oluşur; kişinin, dünyaya getirmenin simgesel

yapısını kesinlikle yadsımadan yerine geçerek silmeyi düşlediği *eşeyli* akraba figürlerinden geçer: Kendi çocuğuna dönüşmek yine de birinin çocuğu olmaktır. Oysa klonlama, anne gibi babayı da ortadan kaldırır; genlerinin birbirine girmesini, farklarının karmakarışıklığını, özellikle de döllemenin *ikili* eylemini köklü biçimde ortadan kaldırır. Kloncu kendini döllemez: Bölütlerinin her birinden tomurcuklanır. Gerçekte, “insan olmayan” bir cinsellik, yan yanalık ve anında bölünme yoluyla bir cinsellik uğruna her tür Oedipusçu cinselliği dağıtan bu bitkisel dallanmanın zenginliği üzerine kuramlar yürütülebilir; ne var ki kendini dünyaya getirme fantezisi söz konusu değildir artık. Kişinin rastlantısal özgürlüğü uğruna değil de, “*kod*” adı verilen bir ana kalıp uğruna, anne ve baba yok oldu. Ne anne ne baba var artık: Bir ana kalıp var sadece. Bundarı böyle her tür rastlantısal cinsellikten arıtılmış işlemsel bir kip üzerinde sonsuza dek “çocuk doğuran” da bu genetik kodun ana kalıbıdır.

Kimliksel ikizlik artık bölünmediğine göre özne de yok artık. Klonlamada ayna evresi ortadan kaldırılmıştır; ya da daha doğrusu hayret verici bir parodiye dönüştürülmüştür. Klonlama, yine aynı nedenle, kişinin ideal “öteki ben”inde yansımaya ilişkin o hatırlanmayan ve narsis düştten de geriye hiçbir şey bırakmaz; çünkü bu yansıma da yine bir görüntüden geçer. Kişinin kendini yeniden bulmak için kendine yabancılaştırdığı aynadaki görüntü ya da kişinin aynada ölmek için kendini gördüğü baştan çıkarıcı ve ölümlü görüntü: Klonlamada bunların hiçbiri yoktur. Aracı yok, görüntü yok; seri üretim içinde ardından gelen özdeş aynanın aynası olan, sanayi nesnesi aynadan başka bir şey yoktur. Biri, asla diğerinin ideal ya da ölümlü serabı değildir; sadece birbirlerine eklenirler ve ellerinden gelen tek şeyin birbirlerine eklenmek olması, dünyaya cinsellik yoluyla getirilmiş olmadıklarından ve ölümü tanımadıklarındandır.

İkizlik bile yoktur, çünkü ikizlerde kendine özgü bir özellik vardır; İki'nin baştan itibaren iki olan ve asla Bir olmamış olan özel ve kutsal bir çekiciliği vardır. Oysa klonlama kendinin yinelenmesini kutsar: 1+1+1+1, vb.

Ne çocuk, ne ikiz, ne narsis yansı; klon benzer-olan'ın genetik yoldan maddileşmesi, yani her tür ötekiliğin ve düşlemin yok edilmesidir.

Toprak solucanı gibi bir bölüt de üremek için düşsel dolayımaya ihtiyaç duymaz: Solucanın her bölütü kendini doğrudan tam bir solucan olarak üretir, tıpkı her Amerikan işletme hücresinin yeni bir işletme hücresi verebilmesi gibi, tıpkı her hologram parçasının tam bir hologramın ana kalıbına yeniden dönüşebilmesi gibi: Hologramın dağılan her parçasında, daha az bir tanımla da olsa enformasyon tam olarak kalır.

Bütünsellik böylece sona erer. Tüm enformasyon, parçaların her birinde bulunuyorsa, bütün anlamını yitirir. Bu, bedenın, beden denen o eşsizliğin de sonudur; bedenın sırrı tam da birbirine eklenen hücreler halinde bölütlenemez olmasında, bölünemez bir dış görünüşü olmasındadır; cinselleşmesi de bunun kanıtıdır. Paradoks: Klonlama, modellerinin benzeri olduğuna göre yaşam boyu eşeyli varlıklar imal edecek ve cinsellik de böylelikle gereksiz bir işleve dönüşecektir; ama cinsellik bir işlev değil, bir bedeni beden yapan şeydir, bu bedenın bütün değişik işlevlerini aşan şeydir. Cinsellik (ya da ölüm) bir bedende toplanabilecek tüm bilgiden artan şeydir. Oysa tüm bu bilgi genetik formülde toplanmıştır. Dolayısıyla genetik formül kendine cinsellikten ve ölümden bağımsız, özerk bir üreme yolu bulmalıdır.

Biyo-fizyo-anatomi bilimi, bedeni organ ve işlev olarak açım-lamasıyla, bedenın analitik ayrışma sürecini şimdiden başlatmaktadır. Mikromoleküler gen bilimi de bunun olsa olsa mantıklı, ama hayli üstün bir soyutlama ve simülasyon düzeyindeki sonucudur; bu düzey komuta edici hücrenin, çekirdeğin ve tüm bu olağanüstülüğün etrafında örgütlendiği gen kodunun düzeyidir.

İşlevsel ve mekanikçi görüşte her organ yalnızca kısmi ve farklılaşmış bir protezdir hâlâ: Şimdiden bir simülasyondur, ama "alışılmış" bir simülasyondur. Sibernetik ve bilgi-işlemsel bakış açısıyla, bir bedenın "embriyon halindeki" protezine dönüşen şey, farklılaşmamış en küçük eleman, bu bedenın her bir hücresidir. Tüm bedendeki gerçek modern proteze dönüşen şey, her hücrede

yazılı genetik formüldür. Protez genel olarak çöküntüye uğramış bir organın yerini alan insan yapımı yapay bir organ ya da bir beden in alet biçimindeki uzantısıysa, o zaman, bir beden in tüm bilgisini içeren DNA molekülü, artık kendi de protezlerinin sonsuz serisinden başka bir şey olmadığından, protez in ta kendisi, *beden in kendi kendine sürmesine* olanak tanıyacak olan şeydir.

Tüm mekanik protezlerden çok daha etkili ve daha yapay olan siber netik protezdir. Çünkü gen kodu “doğal” değildir. Bir bütünü nün soyut ve özerkleşmiş her parçası, bu bütünü, yerine geçerek başkalaştıran yapay protez (pro-thesis: etimolojik anlamı budur) haline gelir. Aynı şekilde, bir varlığın tüm “bilgi”sini içerdiğinden bu varlığın bütünü nün yoğunlaştığı genetik kod, artık üre meyle bile değil de katıksız ve yalın *devam* yoluyla, aynı buyruklara boyun eğen özdeş varlıkların doğabileceği bir yapay-yapım, soyut bir ana kalıp olarak görülebilir (Genetik simülasyonun inanılmaz şiddeti buradan kaynaklanır).

“Bana kalan genetik miras, belli bir sperm belli bir yumurta ile karışlaştığında sonsuza dek belirlenmiş oldu. Bu miras beni gerçekleştiren ve işleyişimi sağlayan tüm biyokimyasal süreçlerin reçetesini kapsar. Bu reçetenin bir kopyası bugün beni oluşturan on milyarlarca hücrenin her birinde kayıtlıdır. Her biri beni nasıl üreteceğini bilir; o, karaciğerimin ya da kanımın bir hücresi olmadan önce benim bir hücremdir. Dolayısıyla bu hücrelerin birinden yola çıkarak bana özdeş bir birey yapmak kuramsal olarak mümkündür.”

A. Jacquard

Demek ki klonlama, beden in oluşum tarihinde, soyut ve genetik formülüne indirgenmiş bireyin seri bölünmeye mahkûm olduğu son evredir. Burada Walter Benjamin’in tekniğ in olanaklarıyla çoğaltılabildiği çağda sanat yapıtına ilişkin söylediği şey in yeniden ele alınması gerekir. Seri halde çoğaltılmış yapıtta yitirilen şey, yapıtın *atmosferidir*, şimdi ve burada’nın o özel niteliği, estetik biçimidir ve Benjamin’e göre de bu, önüne geçilemez çoğaltılma yazgısı içinde *politik* bir biçim alır. Yiten şey,

ancak nostaljik ve geçmişe dönük bir tarihin “otantik” olarak yeniden oluşturabileceği orijinaldir. Benjamin’in çağdaş sinema, fotoğraf ve kitle iletişim araçlarıyla ilişki içinde betimlediği bu gelişmenin en ileri, en modern biçimi, her şey anında sınırsız çoğaltım uyarınca tasarlandığından, orijinalin bundan böyle hiç yer almadığı biçimdir.

Yalnızca iletiler düzeyinde değil, klonlama ile bireyler düzeyinde de başımıza gelen budur. Gerçekte artık yalnızca bir ileti veya bir bilgi-işlem maddesi olarak düşünülen bedenın başına gelen budur. Bu durumda, Benjamin’in sanayi nesneleri ve kitle iletişim görüntüleri için kullandığı aynı terimlerle bedenın seri olarak üretilmesine hiçbir şey karşı durmaz. Çoğaltım üretimin eksenı üzerinde döner, genetik model tüm olası bedenlerin eksenı üzerinde döner. Bu yön değişikliğini buyuran şey teknolojik akıştır; bu teknolojiyi Benjamin, daha o zamandan, özdeş varlıkların üremesini olanaklı kılan bu teknolojinin çağımızdaki derinleşmesi henüz tasarlanmışken, başlangıçtaki bir varlığa geri dönüş hiç yapılamamışken, henüz endüstri çağında olan, en uç sonuçları içinde mutlak aracı –bundan böyle hiçbir şeyin diğerinden ayırt edilemeyeceği özdeş nesnelere ve görüntüler üremesini buyuran devasa protez– olarak tanımlamıştır. Sanayi çağının protezleri hâlâ dışsal ve dış-tekniklidir, bizim bildiklerimiz ise dal budak aldı ve içselleştı: İç-tekniklidir bunlar. *Soft* teknolojiler, genetik ve zihinsel *software* çağındayız.

Sanayinin eski altın çağındaki protezler mekanik olduklarından hâlâ görüntüsünü değiştirmek için bedene geri dönüyorlardı; onlar da dönüşlü biçimde, imgelemede metabolizmaya dönüştürüyorlardı ve bu teknolojik metabolizma da bedenın görüntüsünün bir parçasıydı. Ama simülasyonda geri dönüşsüz noktaya, son sınıra ulaşıldığında, yani protez, önceki tüm simgesel devreleri yakarak derinleştiği, içselleştıği, bedenın anonim ve mikromoleküler bağına işlediği ölçüde ve “başlangıçtan beri var olan” model olarak bedene içkinleştiğinde, her olası beden, bu protezin değişmez tekrarından başka bir şey olmadığından, bu durum, bedenın, beden tarihinin ve başına gelen olayların so-

nudur. Kişi artık kendi genetik formülünün kanserli metastazından başka bir şey değildir. X kişisinden klonlama yoluyla meydana gelen tüm bireyler kanserli bir metastazdan –kanserde olduğu gibi aynı hücrenin hızla çoğalmasından– başka bir şey olabilir mi? Genetik kodun temel düşüncesi ile kanser patolojisi arasında sıkı bir ilişki vardır. Kanser temel bir hücrenin, bütünün organik yasalalarını hiçe sayarak sonsuza değin hızla çoğalmasındır. Aynı biçimde klonlamada da hiçbir şey Aynı'nın sürdürülmesine, tek bir ana kalıbın dizginsizce hızla çoğalmasına karşı gelmez. Eskiden eşeyli üreme buna hâlâ karşı çıkıyordu; günümüzde ise özdeşliğin genetik ana kalıbı diğerlerinden ayrılabilir sonunda ve kişilerin şansa kalmış cazibesini oluşturan tüm farkları ortadan kaldırmak da mümkün olacaktır.

Tüm hücreler öncelikle tek bir gen formülünün biriktiği yer olarak düşünülmüşse eğer, bu hücreler –yalnızca tüm özdeş bireyler değil, bir bireyin tüm hücreleri de– temeldeki bu formülün kanserli yayılımından başka nedir ki? Sanayi nesnelereyle başlayan metastaz, hücre düzenlemesinde son bulur. Kanser kapitalist çağın bir hastalığı mıdır, diye sormak gereksiz. Gerçekte kanser tüm çağdaş patolojiyi yöneten hastalıktır; çünkü bizzat kodun zehirleme biçimidir. Hem aynı sinyallerin şiddetli biçimde tekrarlanmasıdır hem de aynı hücrelerin şiddetli biçimde tekrarlanması.

Olayların meydana geldiği yer olan beden, önlenemez bir teknolojik “ilerleyiş” boyunca değişir. Değişime uğrayan şey, bütünün şemasıdır. Eksik bir organı tamamlamaya yarayan alışılmış protez bedeninin genel modelinde hiçbir şeyi değiştirmez. Organ nakilleri hâlâ böyledir. Peki, zihnin psikotrop ve uyuşturucularla biçimlendirilmesine ne demeli? Burada değişikliğe uğrayan şey, *olayların meydana geldiği yer olarak beden*'dir. Psikotropik beden temsiline, aynanın ve söylemin perspektif alanından geçmeden, “içerden” biçimlenmiş bir bedendir. Sessiz, zihinsel, moleküler (speküler* olmayan) beden; eylemin ya da bakışın aracılığı olmaksızın doğrudan metabolizmaya dönüşmüş beden; ötekilik taşımayan, sahnelenmeyen, aşkınlığı olmayan içkin beden; beynin ve iç salgı bezlerinin içpatlamalı metabolizmalarına mahkûm

* Bir ayna gibi ışığı yansıtan anlamında. (ç.n.)

beden; algı nesneleri yerine kendi iç terminallerine bağlı olduğundan duyarlı değil, duyumsal beden (Bedenin “temiz”, boş bir duyumsallık içine kapatılabilmesinin nedeni budur, kendisini çevreleyen dünyaya dokunmadan *kendi* duyumsal uçlarıyla bağlantısının koparılması yeterlidir); bu dokunulabilir plastiklik, zihinsel esneklik, çok yönlü psikotropizm evresindeki homojen beden; nükleer ve genetik manipülasyona yani mutlak görüntü yitimine şimdiden yakın beden; ne başkaları için, ne kendileri için temsil olasılığı olmayan bedenler; genetik formüldeki dönüşüm ya da biyo-kimyasal etki alanı yoluyla kendi varlık ve anlamlarından yoksun bırakılmış bedenler: İyileşmeleri kesin olarak imkânsız bedenler.

Artık ensest yapmıyoruz, ama ensesti tüm türevleriyle genelleştirdik. Fark şu ki ensestimiz artık cinsel ya da ailevi değil; daha ziyade ikiye bölünerek üreyen ve tekhücreli bir ensest. Yaşığı böyle deldik: Aynı'nın bölünmesi yoluyla; Öteki'nin aracılığı olmadan Kendi'nin Kendi ile çiftleşmesi yoluyla. Gene ensest bu; ama ensest trajedisi yok. Buna karşın, bu tehlikeli fanteziyi en kaba biçimiyle somutlayarak toplumlarımızdaki bu ensestvari durum ölçüsünde büyüyen başlangıçtaki iğrenmeyi, tiksintiyi ve uğursuzluğu da somutlaştırdık. Bu başlangıçtaki değişim olanaksızlığı evresine geri dönmektense, “öteki cehennemi” daha iyiydi belki.

Kişi artık ötekiyle yüz yüze gelmiyor, ama kendi kendisiyle çatışıyor. Bağışıklık sürecinin saldırgan biçimde tersyüz oluşuyla, bağışıklık kodundaki bir bozuklukla ve kendi savunma sistemlerinin yok olmasıyla birey kendi antikoruna dönüşüyor. Oysa tüm toplumumuz –mikroplardan arıtılarak akan iletişimde, interaktif akışta, değişim ve temas yanılması içinde– ötekiliği etkisiz kılmayı, doğal gönderme olarak ötekini yok etmeyi amaçlıyor. İletişim yüzünden bu toplumun kendisine karşı alerjisi artıyor. Kendi genetik, biyolojik ve sibernetik varlığı karşısındaki şeffaflık yüzünden beden, kendi gölgesinden bile alerji kapıyor. Yadsınan tüm ötekilik hayaleti kendi kendini yıkan bir süreç olarak diriliyor. Bu da kötülüğün şeffaflığıdır.

Yabancılaşma bitti: Bakış olarak Öteki, ayna olarak Öteki, geçirimsizlik olarak Öteki yok artık. Bundan böyle, mutlak tehdide dönüşen şey, ötekilerin şeffaflığıdır. Artık ayna olarak, yansıtan yüzey olarak Öteki yok, kendinin bilinci boşlukta ışımaya tehdidi altında.

Yabancılaşmaya son verme ütopyası da bitti. Özne, dünyanın bütünselleşmesi perspektifi içinde, kendini olduğu gibi yadsımayı başaramadı. Öznenin belirli bir olumsuzlanması yok artık, bundan böyle öznenin ve ötekinin konumunda bir belirsizlik var yalnızca. Belirsizlik içinde özne artık ne biri ne diğeri, bundan böyle yalnızca Aynı'dır. Bölünerek çoğalma karşısında bölünme yok oluyor. Oysa öteki her zaman bir diğeri saklayabilirken Aynı, kendinden başkasını asla saklamaz. Güncel ideal-klonumuz bu: Ötekinden artırılmış, bölünmeden artırılmış ve kendinin metastazına, katıksız yinelenmeye mahkûm özne.

Bu artık öteki cehennemi değil, kendi cehennemi.

“İki erkek kardeş bir şatoda yaşıyorlardı. Her birinin bir kızı vardı ve iki çocuk da aynı yaştaydı. Erkek kardeşler kızlarını yatılı okula verir ve on sekiz yaşına gelinceye dek okulda bırakırlar. Kızlar çok güzeldir. Babaları onları şatoya geri getirtirler. Bindikleri arabanın içinde iki kuzenden biri aniden kendini kötü hisseder ve ölür. Aynı anda şatoda kızını bekleyen baba da ölür. İki genç kızdan yalnız biri sağ gelir ve babası genç kızı soyar, doğaya karşı gelerek içine girer. Aynı anda her ikisi de gaipten gelen bir güçle odada yükselirler, uçarak bir pencereden dışarı çıkar ve artık sonu olmayan bir ensest kucaklaşması içinde taş kesmiş olarak kırların üstünde uçarlar. Kanatsız uçan anormal bir çiftleşme içindeki çiftin göklerden geçişi, bu huzurlu kırlarda yaşayan herkesin içini uzun uzun olumsuzca titreterek derinlemesine hisseditir. İnsanlar arasında akla aykırı eylemlere, hayvanlarda hastalık ve şiddete, bitkilerde sıkıntıya yol açarak her yere yozlaştırıcı bir dengesizlik, panik halinde bir şaşkınlık, tanımsız bir korku yayılır; tüm ilişkilerin düzeni bozulmuştur.”

Guido Ceronetti

FARKLILIK MELODRAMİ

Peki öyleyse ötekilik nereye gitti?

Öteki'ni keşfetme, araştırma ve "icat" orjisi yaşıyoruz. Farklılık orjisi. İki yanlı, arayüzeyle, interaktif pezevenklik. Yabancılaşma aynasının (Çocukluğumuzun büyük zevklerini oluşturan ayna evresinin) ötesine bir kez geçildiğinde, yapısal farklılık modada, geleneklerde ve kültürde sonsuza dek hızla çoğalır. İrkin, deliliğin, sefaletin ve ölümün kaba ve katı ötekiliği bitti. Tüm geri kalanlar gibi ötekilik de pazarın, arz ve talep yasasının boyunduruğuna girdi. Bulunmaz hintkumaşı oldu. Ruhsal değerler ve yapısal değerler borsasındaki olağanüstü kotası buradan kaynaklanıyor. "Öteki kim? Öteki nerede?" gibi anahtar soruları sürekli soran bilimkurgu içindeki kusursuz, yoğunlaştırılmış Öteki

simülasyonu buradan kaynaklanır; ama bilimkurgu ötekiliğe ve farklılığa ilişkin dizginsiz bir spekülasyonun ve neredeyse bir karaborsasının hüküm sürdüğü gündelik evrenimize benzer. Öteki sahnedeki ötekini veya bilinçdışıdaki ötekini (Son simgesel sermayemiz! Ona özen gösterin, fazla zamanımız kalmadı; maden yatağı sonsuz değil) saymazsak, koruma altındaki yerlilerden evcil hayvanlara uzanan gerçek bir ekoloji takıntısı (ötekiliğin sıfır noktası!) ötekiliğin maden yatakları tükeniyor; hammadde olarak Öteki'ni tükettik (Claude Gilbert'e göre, deprem ve felaket yıkıntıları altında izini aramaya kadar vardırık işi).

Nihayet, artık öteki, canı çıkarılmak, nefret edilmek, dışlanmak, baştan çıkarılmak için değil; anlamak, kurtarmak, özen göstermek ve saygı görmek içindir. İnsan Hakları'ndan sonra Öteki Hakları'nın ilan edilmesi gerekirdi. Zaten bu yapıldı da: Evrensel Farklılık Hakkı. Ötekini politik ve psikolojik olarak anlama orjisi; hatta ötekini nerede yoksa orada diriltmek. Eskiden Öteki'nin olduğu yerde, Aynı ortaya çıktı.

Artık hiçbir şeyin olmadığı yerde, Öteki ortaya çıkmalıdır. Dramı değil, ötekiliğin psikodramını yaşıyoruz; tıpkı toplumsallığın ve cinselliğin psikodramı içinde olmamız gibi; tıpkı bedenın psikodramı içinde ve meta-söylemler arasında, tüm bu melodramı yaşıyor olmamız gibi. Ötekilik psikodramatik, sosyodramatik, semiyodramatik ve melodramatik bir hal aldı.

Temasın, psikolojik testlerin ve arayüzeyin psikodramında tek yaptığımız şey, ustaca taklit etmek ve ötekinin yokluğunu dramatize etmektir. Bu yapay dramaturgi içinde ötekilik her yerde yok oldu; ama tıpkı modern politik hayvanın kendi politik görüşünü umursamaz hale gelmesi gibi kişi de kendi öznelliğini, yabancılaşmasını umursamaz oldu. Özne (Marc Guillaume'un deyişiyile) şeffaf, hayaletsi ve böylelikle de interaktif oluyor. Çünkü interaktif ilişkide kişi kimsenin ötekisi değildir. Kendisi karşısında umursamaz olduğu ölçüde, sanki canlıken benzersiz, gölgesiz, ötekisiz töz haline getirilmiş gibidir. Bu bedel karşılığında, olası tüm bileşimler, tüm bağlantılar için kullanılabilir hale gelir.

İnteraktif varlık yeni bir değişim biçiminden değil de toplumsalın ve ötekiliğin kayboluşundan doğmuştur. O, Öteki'nin ölümünden sonraki ve artık kesinlikle aynı olmayan ötekidir. Öteki'nin yadsınmasının sonucu olan Öteki'dir.

Gerçekte, tek interaktivite, aracının ya da görülmez hale gelmiş makinenin interaktivitesinden başka bir şey asla değildir. Mekanik otomatlar hâlâ insan ile makine arasındaki farklılıkla ve bu farklılığın büyüyle ilgileniyorlar. İnteraktif otomatlarımız, simülasyon otomatlarımız ise bu farklılığı sorgulamıyorlar artık. İnsan ve makine eşbiçimli ve farksız bir hal aldı; artık hiçbiri diğerinin ötekisi değil.

Bilgisayar için öteki yoktur. Bu nedenle akıllı değildir. Çünkü akıl bize her zaman ötekiden gelir. Bu nedenle bilgisayar böylesine başarılıdır. Akıldan hesap şampiyonları, aptal hesap makineleri olanlar yalnızca otistlerdir. Ötekinin var olmadığı ve bunun için de acayip güçlerle donatılmış zihinlerdir. Entegre devrelerin gücü de buradan kaynaklanır (hatta düşünce iletimi de böyle kabul edilmelidir). Soyutlamanın gücüdür bu. Makineler daha hızlıdır, çünkü her tür ötekilikle bağlantıları kesilmiştir. Bilgisayar ağları da akıl ve ikiz akıl arasındaki dev bir göbek bağı gibi onları birbirine bağlar. Ancak, aynı olandan aynıya giden bu homeostazın* içinde ötekiliğe makine tarafından elkonulmuştur.

Tüm bu psikodramatik üstyapıdan arıtıldığında geriye hâlâ bir ötekilik kalır mı?

Öteki'nin yalnızca bir metafiziği değil, bir de fiziği var mıdır? Ötekiliğin yalnızca diyalektik değil, ikili bir biçimi de var mıdır? Öteki'nin yalnızca ruhsal ve toplumsal dostluk partneri olarak değil, yazgı olarak da bir biçimi var mıdır?

Bugün her şey farklılık terimleriyle ifade ediliyor. Ama ötekilik farklılık değildir. Ötekiliği öldürenin farklılık olduğu bile düşünülebilir. Dil bir farklılıklar sistemi içinde dağıldığında, anlam yalnızca diferansiyel bir etki olmaya indirgendiğinde, dilin kökten ötekiliği öldürülür; dilin candamarı olan, kendisi ile anlam arasındaki, dille bu dili konuşan arasındaki düelloya son verilir; dille aracılığa, eklemlemeye, anlama indirgenemez olan ve kök-

* Homeostaz: Canlı organizmalarda, çeşitli fizyolojik sabitlerin dengelenmesi. (ç.n.)

tenliğinde tam olarak dilin öznenen *başka* (Öznenin Ötekisi mi?) olmasını sağlayan şey yok edilir. Dilde yalnız yapısal çözümlenimin nesnesini oluşturan küçük bir farklılık oyunu değil; bir dil oyunu, maddeselliğinin, ilineklerinin baştan çıkarıcılığı, simgesel bir yaşam ya da ölüm kozu olabilmesinin nedeni budur.

Peki o halde; kadın erkeğin ötekisidir, deli normalin ötekisidir, vahşi uygarın ötekisidir demenin ne anlamı var? Kim kimin ötekisidir, diye sormanın sonu gelmez. Efendi kölenin ötekisi midir? Sınıf ve güç ilişkileri terimleriyle, evet. Ama bu karşıtlık indirgeyicidir. Gerçekte bu hiç de böyle olmaz. Varlıkların ve nesnelerin birbirine geçişi yapısal farklılığın geçişi değildir. Simgesel düzen, benle öteki'nin ayırımına bağlı olmayan ikili ve karmaşık biçimler içerir. Parya, Brahmanın ötekisi değildir; *yazgıları başkadır*. Aynı değer skalası içinde farklılaşmamışlardır; değişmez bir düzen içinde, günle gece gibi dönüp duran bir çevrim içinde birbirlerine bağlıdır. Gece gündüzün ötekisi midir? Peki, erilin dışının ötekisi olduğunu bize söyleten nedir? Bu ikisi, kuşkusuz, kesintisiz bir baştan çıkarma içinde, günle gece gibi birbirini izleyen ve değiş tokuş olan tersine çevrilebilir anlardan başka bir şey değildir. Filan cinsiyet asla falan cinsiyetin ötekisi değildir; tek istisnası, aslında yalnızca bir ütopya olan ayrımcı cinsellik kuramıdır. Çünkü *farklılık bir ütopyadır*: Öğeleri ayırt etme hayali ve onları yeniden bir araya getirme bir düştür (İyilik ve kötülük ayırımı için de aynı şey geçerlidir: Bunların birbirinden ayırt edilebilmesi bir düştür, uzlaştırılmak istenmesi daha da gerçekdışı bir ütopyadır). Kültürümüze ait olan bu tek ayırım perspektifinde cinsellik konusunda Öteki'nden söz edilebilir. Gerçek cinsellik "egzotik"tir (Segalen'in kullandığı anlamda): İki cinsiyetin kökten kıyaslanmazlığındadır; yoksa asla baştan çıkarma olmazdı, yalnızca birinin diğerini yabancılaştırması olurdu.

Farklılıklar, düzenli değiş tokuştur. Peki değiş tokuşun düzenini bozan nedir? Pazarlık konusu yapılamayacak şey nedir? Sözleşmeye, yapısal farklılıklar oyununa girmeyen nedir?

Değiş tokuşun olanaksızlığına bağlı olan nedir?

Değiş tokuşun olanaksız olduğu her yerde terör söz konusudur.

Yani hangisi olursa olsun kökten ötekilik bir terör kaynağıdır. Ötekiliğin normal dünya üzerinde varoluşuyla uyguladığı bir terördür bu. Bu dünya da onu yok ederken uygular bu terörü.

Geçen yüzyıllar boyunca, tüm şiddete dayalı ötekilik biçimleri ister istemez kapsamayı ve dışlamayı, kabullenmeyi ve ayırmacılığı eşsüremlili olarak içeren farklılık söylemine dahil edildiler. Çocukluk, delilik, ölüm, yaban toplumlar; tüm bunlar evrensel birliğin içinde özümlemiş, üstlenilmiş ve ortadan kaldırılmıştı. Delilik, dışlanma statüsünü kırınca, bu kez, çok daha inselikli psikolojik tuzaklara düştü. Ölüler, ölü kimlikleriyle bir kez tanındıklarında, ölünün yüzü tümünden unutuluncaya kadar, mezarlıklara kapatılıp uzakta tutuldular. Yerlilere yaşama hakkı yalnızca belli bölgelerde kalmaları şartıyla tanındı. Bir farklılık mantığının beklenmedik gelişmeleri böyledir.

Öteki öteki olduğu, yabancı yabancı kaldığı sürece ırkçılık yoktur. Öteki farklı hale geldiğinde, yani tehlikeli biçimde yakınlaştığında ırkçılık ortaya çıkmaya başlar. Ötekini uzakta tutma sevdası bu noktada uyanır.

Segalen, “temel farklılıkların dikişsiz ve yamasız gerçek bir dokuya asla varamayacaklarına ve büyüyen kaynaşmanın, engellerin yıkılışının ve mekânların birbirine büyük ölçüde yakınlaşmasının, bir yerlerde yeni bölmeler ve öngörülmemiş boşluklarla kendiliklerinden telafi edileceğine inanabiliriz,” demektedir.

İrkçılık, bu “yeni bölmeler”den biridir. Farklılık psikodramı karşısındaki ani tepkidir; öteki olma fantezisi ve takıntısıdır. Ötekini sürekli olarak içeri alma ve dışarı atmanın psikodramıdır. Bu farklılıkları içermenin dayanılmaz olduğu öyle doğru ki öteki ne pahasına olursa olsun farklılıkları somutlaştırarak kendini cinlerden kurtarmak zorundadır. İrkçılığın biyolojik iddiası temelsizdir, ama ırksal göndermeyi nesnelleştirerek her yapısal sistemin candamarında yer alan mantıklı dürtüyü açığa vurur: Farklılığın fetiş haline getirilmesi. Oysa diferansiyel sistemlerde denge yoktur; farklılık, sonsuz büyükle sonsuz küçük arasında gidip gelir. Ötekiliği ve farklılıkları ılımlı biçimde yönetebilmek, bir ütopyadır.

Farklılık mantığı bir anlamda (“farklılık hakkı” saçmalığında doruk noktasına varan) evrensel bir simülasyon olduğundan, bu si-

mülasyonun sonu, yavaş yavaş ırkçılığa, farklılığın bu diğer umutsuz sanrısına varır. Farklılıklar ve farklılık kültü hızla çoğalırken, eleştirel aklın ulaşamadığı başka bir alışılmamış ve anormal şiddet daha da hızla büyür. Segalen'in sözünü ettiği "öngörülmemiş boşluklar"dır bu. Burada artık yeni farklılıklar söz konusu değildir; dünyanın toptan homojenleştirilmesini önlemek için açığa çıkan kadavraması ve viral Öteki'nin canavarı metaforu olan, sistemimiz tarafından ölmeye bırakılmış tüm ötekilikleri bir araya getiren Alien'dir bu.

Biyolojik gönderme yokluğunda, imler düzeyindeki en küçük farklardan beslenen, eylemi viral ve otomatik hale gelen ve genelleşmiş bir göstergibilimin harikaları içinde sürüp giden bu ırkçılıkla hiçbir farklılık hümanizması savaşılamaz; çünkü ırkçılık bizzat farklılık virüsünün kendisidir.

Ötekiliğin korkunç biçimlerine ilişkin sorun, ötekini içeri alma ve farklılıkları içselleştirme üzerine verilen vaazlarla çözümlenmiş olmayacaktır; çünkü bu biçimler tam olarak o saplantılı ben ve öteki diyalektiğinden, o saplantılı farklılaşmadan doğmuştur. Farklılığın doğru kullanımına güvenmek isteyen "diyalektik" ötekilik düşüncelerinin tüm zayıflığı budur. Viral, içkin, güncel ve kesin biçimiyle ırkçılık, farklılığın doğru kullanımının olmadığını ispatlar.

Tıpkı Marx'ın, "Öz olarak din eleştirisi sona ermiştir," demesi gibi, *öz olarak ırkçılık eleştirisi sona erdi*, denilebilmesinin nedeni de budur. Metafizik din varsayımının boşluğu ispatlandığı andan itibaren bu eleştiri daha ileri bir üretim tarzının koşulları içinde yok olmaya mahkûmdur. Biyolojik ırklar varsayımının boşluğu ispatlandığı andan itibaren ırkçılık, daha ileri evrensel farklılıklar karması koşulları içinde yok olmaya mahkûmdur. Yeter ki örneğin din, Marx'ın öngörmediği şekilde metafizik ve aşkın bir biçim olmaya son vererek içkinleşip ve dinin hafızalardan dahi silinmesine dek varan bir düzenin ilerlemesinden beslenen dinsel *canlanma* uyarınca ideolojik ve pratik sayısız değişkelere bölünmesin. Bugün her yerde gözlemediğimiz budur. ırkçılık için de bu böyle; o da içkin, viral ve gündelik hale geliyor. ırkçılık hakkında yapılan "bilimsel" ve akılcı eleştiri, yanılısama olarak biyolojiye değil de yalnızca biyolojik yanılısamaya bağ-

landığından, tuzaktan kurtulamadan biyolojik uslamlamayı ters-yüz eden biçimsel bir eleştiridir. Aynı şekilde, ırkçılığın politik ve ideolojik eleştirisi de yanılısama olarak farklılığa saldırmaksızın yalnızca ırkçı farklılık saplantısına saldırdığından biçimsel bir eleştiridir. Dolayısıyla o da hiçbir şeye dayanmayan eleştirel bir yanılısamaya dönüşüyor ve sonuçta din kendisine dönük materyalist eleştiriden nasıl neşeyle sağ salım çıkmışsa, ırkçılık da akılcı eleştiriden öyle sağ çıkmıştır. Tüm bu eleştirilerin öz olarak bitmesinin nedeni budur.

Farklılığın doğru kullanımı yoktur. Yalnızca ırkçılığın değil, farklılığı sürdürmeye ve korumaya yönelik tüm ırkçılık karşıtı ve insancıl çabaların gösterdiği de budur. İnsanlığı birleştirme amacı, farklılığı birleştirme amacı, her yerde açmazdadır ve bu açmaz, evrensellik kavramının da açmazıdır. Fransa'da bunun en yeni örneği genç Magriplilerin başörtüsü olayıdır. Ahlâki ya da politik hiçbir farklılık kuramında çözüm olmadığı şeklindeki çok yalın olguyu kesin olarak gösteren bu olayda, tüm akılcı kanıtlamaların ikiyüzlülüğü açığa çıkmıştır. Çünkü tersine çevrilebilir bir yanılısama olan şey, farklılığın kendisidir. Dünyanın dört bir yanına götürdüğümüz bu yanılısama, tanınamaz, İslamcı, köktendinci ve ırkçı biçimde bize geri geliyor; akıldışı ve ortadan kaldırılamaz ötekilik olarak bize geri geliyor; iyi de oldu.

Bu konudaki vicdan rahatsızlığımız son derece büyük. Afganlıların kendilerine dağıtılan ilaçları kullanmaktansa el altından yeniden satmayı yeğlediklerini fark eden Sınır Tanımaz Doktorlar'ın karşılaştığı olay buna örnektir. Sorumlular yürek paralayıcı bir vicdan muhasebesi içindeler. İlaçların dağıtılmasına son mu verilmeli, yoksa "kültürlerin farklılığı" adına bu ahlâkdışı ve tekil tepkiyi hoş görmek mi gerekiyor? Düşünüp taşındıktan sonra farklılık sunağında Batılı değerlerin kurban edilmesi yeğlenir ve ilaç karaborsasını beslemeyi sürdürmeye karar verilir. Hümanizm zorluyor!

Hümanist kafa karışıklığına bir başka hoş örnek: "Sudanlı halkların iletişim gereksinimleri"ni incelemek için biri görevli olarak Sudan'a gönderilmiştir. Sudanlılar iletişim yapmayı bilmiyorlar mı? Ama asıl mesele, aç oldukları ve onlara hintdarısı yetiştir-meyi öğretmek gerektiğidir. Sudanlılara tarımbilim uz-

manlarının gönderilmesi çok pahalıya mal olduğundan, tüm bunlar onlara video kasetleriyle öğretilecektir. Dolayısıyla iletişim çağına girmeleri gerekir: Hintdarısı, teypten ve videodan geçer. Fiş takılı değilse, ağza atılacak hiçbir şey yoktur. Böyle olunca da şehirlerle köylere teypler sokulur. Ne yazık ki yerel mafya, ağı ele geçirir ve eğitim kasetlerinin yerine kazançlı bir porno kaset pazarı yerleştirir. Bu da halkı hintdarısı ekiminden daha fazla memnun eder. Porno, hintdarısı, video; aynı savaşım. İletişimin pembe ve siyah kitabına yazılacak bir masal daha!

Fedakârlık “anlayışımızla” rekabet edebilecek tek şey, bu anlayışın altında yatan derin küçümsemedir: “Farklılığımıza saygı gösteriyoruz”; örtük biçimde: Siz, az gelişmişler, elinizde kalan bundan ibaret, sakın bunu da bırakmayın, demektir (Folklor ve sefalet göstergeleri farklılığın en iyi işaretleridir). Bundan daha küçümseyici, bundan daha küçümseenecek bir şey yoktur. Bu, en kökten anlayışsızlık biçimidir. Bu, Segalen’e göre yalnızca “ebedi ezeli anlayışsızlığa” bağlı değil, varlığında kibirlice ısrar eden ve ötekilerin farklılığından beslenen ebedi ezeli aptallığa da iyiden iyiye bağlıdır.

Diğer kültürler hiçbir zaman ne evrensellik ne de farklılık iddiasında bulundular (En azından bir tür kültürel afyon savaşı içinde bu onlara aşılınmadan önce böyleydi). Onlar özgünlükleriyle, ayrıksılıklarıyla, ayinlerinin, değerlerinin indirgenemezliğiyle yaşarlar. Tüm bunları uzlaştırmak isteyen öldürücü yanılısamayla, kendilerini yok eden bu yanılısamayla oyalamıyorlar kendilerini.

Evrensel ötekilik ve farklılık simgelerinin efendisi olan kişi, dünyanın efendisidir. Farklılığı düşünen kişi antropolojik açıdan üstündür (Elbette; antropolojiyi icat eden odur çünkü). İcat eden olduğuna göre o her hakka sahiptir. Farklılığı düşünmeyen kişi, farklılık oyununu oynamayan kişi yok edilmelidir. İspanyollar karraya ayak bastığında Amerika kıtasındaki yerliler böyledir. Farktan hiçbir şey anlamazlar, kökten ötekilik içindedirler (İspanyollar farklı değildir, onlar tanrıdır, nokta, hepsi bu). Bu durum, İspanyolların ne dinsel ne ekonomik ne de herhangi bir açıdan haklı çıkan, yerlileri yok etme hırsının nedenidir; bu hırsın tek haklı ne-

deni Şu mutlak cinayettir: Farkın anlaŐılmaması. Artık kökten değil, evrensellik kavramının gölgesinde, pazarlık edilebilir bir ötekiliğe dahil olmaya zorlanan yerliler toplu olarak kendilerini feda etmeyi yeğlerler. İspanyolların yok etme deliliğinin tamamlayıcısı olan kendini ölmeye bırakma hırsı buradan gelir. Yerlilerin kendilerinin yok edililiŐine bu tuhaf suç ortaklıkları, ötekiliğin sırrını korumanın tek yoludur.

Cortez, Cizvitler, misyonerler, daha sonra da antropologlar (*Amerika'nın Fethi'nde –La Conquet  de L'Am rique–* bizzat Todorov da) pazarlık edilebilir tekilikten yanadırlar (Yaşamının sonuna doğru, işi yokuŐa sürmeden fethi son vermeyi ve yerlileri yazgılarına bırakmayı öneren Las Casas hariç). Hepsi de aydınlanmış zihinler olarak farklılığın doğru kullanımına inanırlar. Kökten teki dayanılmazdır; yok edilemez, ama kabul de edilemez: O halde pazarlık edilebilen ötekinin, farklılıktaki ötekinin ne çıkarılması gerekir. Burada modernliğin tüm hümanist erdemlerinin işin içine girdiği daha incelikli bir yok etme biçimi başlar.

Yok etmenin başka bir eŐidi: Yerliler Hıristiyan olmadıkları için değil, Hıristiyanlardan daha Hıristiyan oldukları için yok edilmelidirler. VahŐetleri ve insan kurban etmeleri dayanılmazsa, bu, acıma ve ahl k bakımından değil, bu vahŐet onların tanrılarının otoritesine bağlılığına ve inançlarının gücüne tanıklık ettiği içindir. Bu g, İspanyolları dinlerine yeterince bağlı olmaktan utanırır, ikiyüzlü imanın ardında yalnızca altın ve ticaret dinini tanıyan bu Batılı kültürü gülünç düŐürür. AŞırı dindar yerliler karşısında Batılı akıl, kendi değerlerine saygısızlık ettiği için utanır. Bir kültürü kendi gözünde mahkûm ettiği ve uyandırdığı için yerlilerin fanatizmi dayanılmazdır (Aynı Şey bugün İslam ile ortaya çıkıyor). Böylesi bir suçun kefareti ödenemez ve tek başına bu suç bile yok etmeyi haklı kılar.

Herkes için bir öteki olduğu kesindir. Yabanıl için, ilkel için bir öteki var mıdır? Kimi ilişkiler tamamen asimetriktir: Biri, tekinin ötekisi olabilirken, öteki ötekinin ötekisi olmayabilir. Ben, onun ötekisi olabilirim, ama o benim için bir öteki olmayabilir.

Tierra del Fuego'da yaşayan Alakalufler Beyazlar'ı anlamamanın, onlarla konuşma ya da pazarlık etmenin yollarını hiç

aramadan yok edildiler. Kendilerine “insan” diyorlardı ve ötekiler yoktu. Beyazlar farklı bile değillerdi: Anlaşmazlardı. Şaşırtıcı teknikleri, zenginlikleri Alakaluları şaşırtmaz bile. Üç yüzyıllık temas süresince beyazların tekniklerinden hiçbir şey benimsemezler, daima sandallarda kürek çekerler. Beyazlar onları kırıp geçirir ve öldürürler, ama sanki Beyazlar hiç yokmuş gibi olur her şey. Ötekiliklerinden hiç ödün vermeden öleceklerdir. Asla özümlemiş olmayacaklar, hatta farklılık evresine bile ulaşamayacaklardır. Beyazlar’a, onları farklı olarak tanıma şerefini bile vermeden ölmüş olacaktırlar. Telifisi yoktur. Buna karşın Beyazlar için onlar “ötekiler”dir; farklı, ama en azından Hıristiyanlaştırmak, sömürmek, sonra da ortadan kaldırmak için yeterince insan olan varlıklardır.

Alakalular egemenken kendilerine “insan” diyorlardı. Ardından Beyazlar Alakaluları, onların Beyazlar’ı belirtmek için kullandıkları adla adlandırdılar: Yabancılar. Muhtemelen Alakalular da kendi dillerinde kendilerine “yabancı” derler. Nihayet, son zamanlarda adları “Alakalular” olacaktır; bu, Beyazlar’ın önünde hâlâ ağızlarından çıkan tek sözdür ve “ver, ver” anlamına gelir; artık yalnızca dilenciliklerinin adıyla adlandırılıyorlar. Önce kendileri, ardından kendilerine yabancı, daha sonra kendilerinde namevcut: İsim üçlemesi yok etmeyi yansıtıyor. Cınayet, evrensel bakış açısını ellerinde tutanların ve ötekiliği kendi yararlarına kullananların işidir tabii ki. Öteki’ni kavramaktan bile uzak, kendi tekillikleri içindeki Alakalular kaçınılmaz olarak yenilmişlerdir. Ama bu tekilliğin yok edilmesinin de uzun vadede Beyazlar için ölümcül olmayacağı söylenemez; sömürgeci hümanizmle defedilen, ama Beyazlar’ın kanlarında tekrar virüse dönüşen ve sonunda onları da aynı yok olma biçimine mahkûm eden kökten ötekiliğin intikamı.

Her şey sisteme boyun eğer, aynı anda da her şey sistemden kaçır. Batılı yaşam tarzına özenen dünya halkları hiçbir zaman bu yaşama katılamadıkları gibi gizliden gizliye de küçümserler. Bu değerler sisteminin merkezinin dışında dururlar. Bu halkların birleşme ve –genellikle bağnazca– Batılılar’dan çok Batılı olma

tarzları, Aydınlanma ve ilerleme kırıntılarıyla yaptıkları ufak tefek şeyler, maymunu bir parodinin tüm özelliklerine sahiptir. Batı ile pazarlık yaptıkları, anlaştıkları sırada bile kendi kurallarının esas olduğuna inanmayı sürdürürler. Belki bir gün, Alkaluflar gibi Beyazlar'ı hiç ciddiye almamış olarak yok olacaklardır (Oysa ki özümlemek ya da yok etmek için de olsa, biz onları çok ciddiye alıyoruz; hatta tüm değer sistemimizin temel, olumsuz gönderme noktasına dönüştürüyoruz).

Belki bir gün beyazların kendileri de, beyazlıklarının, tıpkı beyaz ışığın tüm renklerin karışımı olması gibi tüm ırkların ve tüm kültürlerin bir aradalığı ve karışımı olduğunu anlayamadan yok olacaklardır. Oysa renkler ancak evrensel bir frekans eşliğine getirildiklerinde kendi aralarında kıyaslanabilirler. Kültürler de ancak bir farklılık eşliğine getirildiklerinde kıyaslanabilir. Ama burada çifte standart vardır. Çünkü yalnızca Batı kültürü için ötekiler farklıdır. Ötekiler için Beyazlar farklı bile değiller, yaşamıyorlar, başka bir dünyanın hayaleti onlar. Tıpkı Dogonlar'ın psikanalistlere, sevindirmek için uydurdukları düşler hediye etmeleri gibi dünya halkları da Batı egemenliğini kıs kıs gülererek benimsiyorlar. Biz onların kültürlerini küçümsüyorduk, bugün onlara saygı duyuyoruz. Onlar bizim kültürümüze saygı duymuyorlar, bu kültür için yalnızca sınırsız bir alçakgönüllülük taşıyorlar. Biz onları sömürme ve boyun eğdirme hakkını ele geçirdiysek, onlar da kendilerine bizi aldatma lüksünü sundular.

Bruce Chatwin'in *Songlines*'ını okurken insana en tuhaf gelen şey, şiirsel ve müziksel yol ve güzergâhların, şarkıların, "Dreamtime"ın* gerçekliği üzerine olan şaşkınlıktır. Bunlar gerçek mi, değil mi? Bu anlatıların tümünde, aldatıcı bir soluk gibi söyleneceye ilişkin optik bir yanılsama var. Tüm metnin karar verilemezliği, kökene ilişkin eksiksiz kuşku: Her şey sanki yerliler bize hem en derin ve otantik (Güneyli biçimdeki en gizemli söylenece) hem de en modern ve kâhince ne varsa onu yutturuyorlarmış gibi gelişir. Bu masalsı şeylere inanabilmemiz için

* Düş zamanı. (ç.n.)

kendilerinin de bunlara inandıkları izlenimini vermeleri gerekirdi. Oysa onlar, bir tür muzip zevkle, giz ve başından atma oyunu oynuyorlar; birkaç ipucu veriyorlar, ama oyunun kurallarını asla vermiyorlar. Bizim fantezilerimize göre doğaçlama yaptıkları izlenimi ediniyoruz, söylediklerinin doğruluğu konusunda bizi rahatlatmak için ise hiçbir çaba harcamıyorlar. Bu, onların sırlarını saklama ve aslında bu sırta tek inananlar olan bizimle alay etme biçimleridir.

Sırları, söylemediklerinde değil; tamamen anlatının akışında, anlatının deşifre edilemez yüzeyindedir; görünüşler söylencesinin ironik bir biçimi bu. Ve bu entrika içinde onlar bizden hayli üstün, ilkel olan biziz. Beyazlar aldatılmaktan kurtulamadılar.

Beyaz değerlerin bu simülasyonu, kendi kültürümüzün sınırları aşılır aşılmaz evrenselleşir. Ama aslında biz bir Alakaluf, yerli, Dogon veya Arap olmadığımız halde, biz de kendi değerlerimize gülüp geçmiyor muyuz? Güç gösterimizden, teknolojik ve ideolojik resmi geçidimizden pek ikna olmayan bizler de bunları aynı yapmacıklıkla, aynı saklı ciddiyetsizlikle kullanmıyor muyuz? Ama, evrensel farklılıklar konusundaki görüşümüzün ütopyik soyutluğunun bizim gözümüze de çarpması için uzun zaman gerekecek, oysa tüm diğer kültürler evrensel bir umursamazlıkla yanıt vermişlerdir bu soyutluğa.

Ne yerlilerin itibarının iade edilmesi ne de onlara İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yeni bir yer ayrılması söz konusu; çünkü onlar başka şekilde intikam alıyorlar: Batı İmparatorluğu'nun istikrarını bozarak. Kendi beynimizin kıvrımlarında, kendi füzemizin devrelerinde onların hayaletsiz, viral, cinli varlıkları var: Alien. Beyazlar'ın köken, Hintlilik, Yerlilik, Patagonyalılık virüsünü kapma biçimleri bu. Tüm bunların günahı amansız bir aktarım yoluyla, sızma yoluyla damarlarımıza geçiyor. Sömürgecilikten alınan intikam, toprakların, ayrıcalıkların, özerkliklerin Hintliler ya da yerliler tarafından yeniden ele geçirilmesi değil kesinlikle; bu *bizim* zaferimiz. Onların zaferi Beyazlar'ın gizemli bir şekilde kendi kültürlerinden şaşkınlığa düşmeleri, atadan kalma bir yavaşlığa ve "Dreamtime"ın etkisine farkında olmadan girmeleridir.

Bu yön değiştirme, dünya çapında bir olaydır. Evrensel ilerlemeye doğru karşı konulamaz gidişte, zamanını doldurmuş sa-nılan şeylerden hiçbirinin ölmediği, her şeyin, (inanılmaz müzeleme çalışmalarımıza karşın) arkaik ya da nostaljik kalıntılar olarak değil de aşırı-inceltilmiş ve aşırı-yaralanabilir bir şekilde, sistemlerimizin candamarında, bu sistemleri kan dökmeden do-nanımsız bırakan tamamen modern bir ateşlilik ve zehirlilikle ye-niden yüzeye çıktığını görüyoruz. Kökten ötekiliğin yazgısı budur; ve bu, ne bir uzlaşma vaadiyle ne de farklılığa övgüyle çözümlenecektir.

UZLAŞMAZLIK

Bağlantı ve uzlaşma ilkesinin karşıtı kopma ve uzlaşmazlık ilkesidir. Bu çatışmada galip gelen taraf, tanım olarak birinciyi ebediyen mat ettiğinden, her zaman için uzlaşmazlıktır.

Bu, iyilik ve kötülük sorunu ile aynıdır. İyilik, iyilik ve kötülük diyalektiğine dayanır. Kötülük, bu diyalektiğin yadsınmasına, iyilik ile kötülüğün kökten ayrılığına, bunun sonucu olarak da kötülük ilkesinin özerkliğine dayanır. İyilik, kötülüğün diyalektik suç ortaklığını varsayarken, kötülük, bağdaşmazlık içinde, kendi kendini oluşturur. Dolayısıyla oyunun hâkimi odur ve galip gelen ise kötülük ilkesi, sonsuz karşıtlığın saltanatıdır.

Varlıklar, cinsiyetler ve kültürler arasındaki kökten ötekilik sorununda, kötülükle aynı karşıtlık, aynı kesin anlaşmazlık mantığı,

tuhafliktan yana aynı taraf tutmayla karşılaşırız. Peki tuhaf olanın tarafını tutabilir miyiz? Cevap, hayırdır; çünkü gök cisimlerinin hareketi teoremine göre bedenlerin ve zihinlerin mesafesi giderek daha fazla artar. Çözumsuz bir laneti taşıyan bu ebedi ezeli aforoz varsayımı kötülüğün şeffaflığı varsayımdır; bu varsayımın evrensel iletişim ütopyasına karşı çıkarılması gerekir. Dolayısıyla bu varsayım her yerde gerçeklik tarafından yalanlanmıştır. Ama yalnızca görünürde; çünkü nesnel evrensel bir anlayış ve homojenleşmeye doğru yöneldikçe, ele geçirilemeyen mevcudiyeti çözümlenmek yerine tahmin edilebilen ebedi indirgenemezlik teması da kendini o ölçüde dayatır.

Bu mevcudiyet kendini, meş'um bir görünüş olarak, diyalektik farklılık düşüncesinin olanaksızlığından gelen kaba, karşı konulamaz, duyumlarüstü ve doğaüstü bir olgu olarak dayatır. Evrensel çekimin kanonik gücüne karşı gelen bir tür evrensel tepkime gücüdür bu.

Bu uzlaşmaz güç tüm kültürlerde ve günümüzde Üçüncü Dünya'nın Batı ile, Japonya'nın Batı ile, Avrupa'nın Amerika ile ilişkilerinde, hatta her kültürün kendi içinde nihayet üstün gelen özgünlüklerde bile hâlâ rol almaktadır. Fas, Japonya ve İslam asla Batılı olmayacaklardır. Avrupa kendisini Amerika'dan ayıran modernlik çukurunu asla dolduramayacaktır. Kozmopolit evrimcilik bir yanılısamadır ve her yerde de yanılısama olarak parçalanır.

Tuhaflığın çözümü yoktur. Ebedi ve köktendir. Böyle olmasını istemek bile söz konusu değildir. Böyledir.

Kökten egzotizm budur. Bu, dünyanın kuralıdır. Bir *yasa* değildir. Yasa, tam olarak evrensel anlayış ilkesi, farklılıkların kurala bağlı oyunu, ahlâksal, politik ve ekonomik akılcılıktır. Bu bir *kural*dır ve her kural gibi keyfi bir yazgı içerir. Birbirlerine indirgenemeyen dillere bakın. Dillerin her birinin yazgısı kendi kuralına, keyfilğine, acımasız mantığına göre önceden belirlenmiştir. Her biri iletişim ve değişim ilkesine boyun eğer, ama eşsüremliler olarak yok edilemez bir iç tutarlılığa da boyun eğerler; dil olarak birbirlerine tercüme edilemezler ve sonsuza değin böyle kalırlar. Hepsinin de böylesine "güzel" olması bu nedenledir, çünkü birbirlerine yabancıdırlar.

Bir yasa hiçbir zaman kaçınılmaz değildir: Yasa bir kavramdır ve bir anlaşma üzerine kurulur. Kural ise kaçınılmazdır; çünkü bir kavram değil, oyunu düzenleyen bir biçimdir. Baştan çıkarma için de bu böyledir. Eros aşktır, çekimin, kaynaşmanın, bağlantının gücüdür. Çekicilik hayli daha kökten olan kopma, dağılma, yanılısama ve sapmanın, öz ve anlam başkalaşmasının, kimliğin ve öznelerin başkalaşmasının figürüdür. Ve sanılanın tersine entropi evrensel kopmanın tarafında değil; bağlantı ve kaynaşmanın tarafında, aşkın ve anlayışın tarafında, farklılıkların doğru kullanımının tarafındadır. Çekicilik ve egzotizm ötekinin ve ötekiliğin fazlalığıdır, farklıdan da farklı olanın verdiği başdönmesidir; yok edilemez olan budur, gerçek enerji kaynağı da budur.

Öteki'nin yazgısı olan bu dünyada, yararlı ya da zararlı olaylar, hastalıklar, düşünceler, her şey başka yerden gelir. Tüm emirler insanlıkdışı olandan, tanrılardan, hayvanlardan, ruhlardan ve büyüden gelir. Ruhsal olana karşıt olan kaçınılmazlığın evreni budur. Kristeva'ya göre ötekini içselleştirerek kendimize yabancı hale geliyorsak, kendimize yabancılığımız başka şeylerin yanı sıra bilinçdışının biçimini de alıyorsa, o zaman kaçınılmazlığın dünyasında bilinçdışının olmadığı doğrudur. Psikanalizin ileri sürdüğü gibi bilinçdışının evrensel bir biçimi yoktur ve bu anlamda bilinçdışına itmenin tek alternatifi kaçınılmazlıktır, her şeyin suçunun tamamen insanlıkdışı, insanın dışında ve bizi bu suçtan kurtaran bir merciye yüklenmesidir.

Bu kaçınılmazlık evreninde öteki sorunu konukseverlik sorunudur.

İkili, törensel, dramatik boyut. Kimi kabul etmeli, nasıl kabul etmeli, hangi kurallar uyarınca? Çünkü yalnızca kabul edilerek ve kabul ederek var olunur (bilinmiş ve tanınmış olmakla değil). Mesaj verilip alınmayan, yalnızca şifrenin çözüldüğü iletişimde eksik olan şey, bu simgesel boyuttur. Yalnızca mesaj geçer, kişiler alışverişte bulunmaz. Anlamın ikili boyutuna kısa devre yaparak anlamın soyut boyutu aktarılır yalnızca.

Öteki, konuktur. Hak olarak eşit ve farklı değil, yabancısıdır, *extraneus*'tur. Ve o kendi tuhaflığı içinde cinlerinden kurtarılmalıdır. Ama kuralları öğrenmeye başladığı andan itibaren onun yaşamı benimkinden daha değerli olur. Bu simgesel evrende hiçbir şey farklı ötekilik konumunda değildir. Ne hayvanlar ne tanrılar ne de ölümler ötekiler değildir. Onları aynı çevrim emer. Bunun dışında var olamazsınız bile.

Tüm diğer kültürler olağanüstü konukseverdir, gerçeküstü bir emme olanağına sahiptirler. Biz, av olan öteki ile gölge olan öteki arasında, katıksız asalaklık ile ideal minnettarlık arasında gidip gelirken diğer kültürler, kendi oyun kuralları içinde, bizim Batılı evrenimizden gelen de dahil, kendilerine dışarıdan gelen her şeyi yeniden kullanma olanağını koruyorlar. Dışarıdan geleni anında ya da uzun vadede, kendi kodları ya da temel düzenleri tehdit edilmeden yeniden kullanıyorlar. Elbette, çünkü evrensel bir yasa yanılması içinde yaşamıyorlar; her zaman yasayı içselleştirme, kendinin ve davranışlarının, beğenilerinin ve zevklerinin odağında olmak zorunda olan bizim kadar kırılğan değiller. Yabancılık kültürler bu tür bir kibri başlarına bela etmiyor. Kendi olmanın anlamı yoktur: Her şey Öteki'nden gelir. Hiçbir şey kendi değildir, kendi de olamaz.

Bu açıdan Japonya ile Brezilya arasında ya da bunlarla Jean Rouch'un Deli Efendiler'i arasında fark yoktur: Hepsi de kendilerinin olmayan ve hiçbir zaman olmayacak değerlere öldürücü bir konukseverlik sunan yamyamlardır.

Japonya'nın gücü, (vaktiyle dine ve yazıya olduğu gibi) tekniğe ve modernliğin tüm biçimlerine gösterilen; ama ruhsal olarak içselleştirilmeyen, derinliksiz ve kodun mesafesini koruyan bu konukseverlik biçiminden gelir. Bu, uzlaşma ve saygı değil; meydan okuma biçiminde bir konukseverliktir. Tamamen bir nüfuz edilemezlik hâkimdir. Bu, bir şeyi (bir gösterge, bir teknik, bir nesneyi) özünden saptırmaya ve başka bir kod içinde işletmeye ya da dahası yasa alanından (sermaye, değer, ekonomi, anlam) kural alanına (oyun, ayin, tören, çevrim, yineleme) geçirmeye dayanan kelimenin tam anlamıyla bir baştan çıkarma işlemdir.

Japon dinamizmi, ne Batı'nın proje erekliliklerine ne de değerler sistemine boyun eğer. Batı'da sermayenin ve teknolojinin tarihine hız vermiş olan ideoloji ve inançlarla kafasını meşgul etmeyen bir tür mesafe ve işlemsel bir bulaşmamışlıkla uygulamada bulunur. Japonlar teknolojinin büyük oyuncularını olduklarından, teknolojik failin paradoksunu farkında olmadan desteklerler, tıpkı Diderot'nun oyuncunun paradoksunu desteklemesi gibi: En etkili olmak için mesafe gerekir, bir oyun kuralı gerekir; kendi dehanızın size başka yerden, rolden ya da teknik nesneden gelmesi gerekir (Japon sanayiciler her teknik nesnenin içinde ona özerklik ve özgün bir deha veren gizli bir tanrı olduğunu düşünürler). Teknikle, göstergelerle olduğu gibi özneyi tümünden silerek, anlamı tümünden eksilterek, yani tam bir yapmacık içinde oynamak gerekir.

Simgesel ayınlar, kapitalizmin organsız bedeni de dahil, her şeyi yutabilir. Yurtsuzlaşma yok, teknolojinin köken ve varlıkla ilişkileri üzerine Heideggerci spekülasyon yok, ruhsal içselleştirme yok. Bu, Batı'ya kendi topraklarında meydan okumadır; ama ilerleme ya da diğer akılcı biçimlerle hiç ilgisi olmayan, *kendine teknolojinin lüksünü sunan* bir değerler sisteminin, katıksız yapaylık olarak teknik bir pratiğin stratejisi olan son derece daha etkili bir stratejisiyle yapılan bir meydan okumadır. Batı'nın kaba modernliğinden böylesine farklı bu katıksız strateji, bu soğuk ve özenli performans bizim için bilmece gibi ve anlaşılmasız bir tarzıdır. Bu anlamda, Segalen'in söz ettiği, ilkel toplulukların bütün ayınsı gücünü kendinde koruyan, fazla gelişmiş bir toplumu "etiklediği" ölçüde şaşırtıcı olan kökten egzotizm biçimlerinden biridir bu.

Bu yamyamca bir biçimdir: Kendine katar, emer, taklit eder, yiyip yutar. Ama Afrika-Brezilya kültürü de yamyamlığın, beyaz ve modern kültürün yenilip yutulmasının ve baştan çıkarıcı biçimin oldukça iyi bir örneğidir. Yamyamlık, aşk da dahil, ötekiyle olan ilişkinin aşırı bir biçiminden, kökten bir konukseverlik biçiminden başka bir şey asla değildir.

Bu, ırk sorununun başka yerlerde olduğundan çok, Brezilya'da çözümlenmiş olduğu anlamına gelmez; ama burada ırkların karışması ve melezliğin çoğalmasıyla ideolojik ırkçılık güçleşmiştir.

İrk çizgileri el çizgileri gibi birbirine girdikçe ırk ayrımı yok olup gitmiştir. İrkçiliğin, nesnesinin dağılmasıyla safdışı edilme biçimi, anlam belirsizliği ile her seferinde nesnesini tekrar diriltten ideolojik mücadeleden çok daha incelikli ve etkilidir. Açık açık, akılcı bir yadsıma yoluyla savaşıldığı sürece ırkçılık hiç bitmeyecektir. İrkçılık ancak ırklarla oynayarak ve ırklar arasındaki ironik farklar ile alt edilebilir. Hukuk göstergesi altında farklılıkların yasallaşmasıyla kesinlikle alt edilemez ırkçılık; ama muhtemelen zorlu bir baştan çıkarma ve yiyip yutma oyunuyla alt edilebilir. Pernambouc Piskoposu'nun öyküsüdür bu; "Benim küçük Fransızım ne kadar iyiydi"nin öyküsüdür bu: Onu çok güzel bulurlar, kutsanır ve yenilip yutulur. Ona var olma hakkından fazlası, ölme prestiji verilir. İrkçilik, Öteki'nin (farkından çok) çekiciliğine şiddetli ve ani bir tepki ise ancak güçlü bir çekicilik oyunuyla çözümlenebilir.

Birçok başka kültür bizimkinden daha özgün bir durumdadır. Bizim için her şey önceden deşifre edilebilir niteliktedir, olağanüstü çözümlenecek duruma sahibiz, ama çözümlenecek durum yok. Kuramsal olarak kendi olaylarımızın hayli ötesinde yaşıyoruz. Bu yüzden, derin bir melankoli içindeyiz. Ötekiler için yazgı hâlâ var: Yazgıyı yaşıyorlar, ama kendileri ölü ya da diri olsalar da hep anlaşılmasın bir şeyin, bir yazgının kırıntısı kalıyor geride. Biz "başka yeri" tükettik. Daha yabancı kültürler (yıldızların önünde, yazgının önünde) secdeye kapanarak yaşıyorlar, biz (yazgı yokluğundan dolayı) yeis içinde yaşıyoruz. Bize, bizden başka kimseden bir şey gelemesin. Bu da bir anlamda mutlak mutsuzluktur.

KÖKTEN EGZOTİZM

Ötekinin kökünü kazımak için girişilmiş olan her şey ötekinin yok edilemezliğini, yani ötekiliğin sürüp giden kaçınılmazlığını kanıtıyor.

Düşüncenin gücü ve olguların gücü böyledir.

Kökten ötekilik her şeye direnir: Fethe, ırkçılığa, soykırıma, farklılık virüsüne, yabancılaşmanın psikodramına. Bir yanda, öteki çoktan ölüdür, öte yandaysa sürüp gitmektedir.

Büyük Oyun budur.

Halklar gibi varlıkların da son geçirimsizliği.

“İrkların geçirimsizliği kişilerdeki geçirimsizliğin ırklara uzanmasından başka bir şey değildir.” (Segalen)

Egzotizm yalnızca farkların karşılaşma, kaynaşma ve değiş tokuş olanaksızlığıyla var kalır. Neyse ki tüm bunlar bir yanılmalıdır; öznelliğin yanılmasıdır.

Geriyeye yabancıya yabancılaşma, nesnenin irredantizmi* kalır yalnızca.

Psikoloji yok; o her zaman en beterdir.

Ötekinin psikolojik, ideolojik ve ahlâki tüm biçimlerinin uzaklaştırılması; öteki metaforunun, metafor olarak ötekinin uzaklaştırılması.

Ötekinin “vahşetini”, ötekinin anlaşılmağını, saplantısını aramak; onu yabancılaşma zorlamak, onu yabancılaşma zorlamak.

Metaforun bitkinliği; metaforik tecavüzün nihai biçimi.

Etnolojiye, evrenselliğe ve farklılaşma kökten karşıtlık.

Farklılaşma pezevenkliğine karşı kökten egzotizm.

Segalen dünyanın ve diğer kültürlerin keşfi konusunda şöyle demişti: Dünyanın sınırları, iletişim araçlarının kudretiyle bir kez küre olarak, sonlu mekân olarak çizildi mi, geriyeye, tüm farklar yutulmuş, en bayağı egzotizmle tükenen değirmi turizmin kaçınılmazlığından başka bir şey kalmaz. Bununla birlikte, tüm kültürlerin aynı düzeye getirilmesinin, böylelikle de yolculuğun olanaksızlığının bu entropik kaçınılmazlığı bir kez belirlenmiş olsa da Segalen, yine de esas egzotizmin, kökten egzotizmin büyük perspektifini diriltir.

“Egzotizm, ezeli ve ebedi bir anlaşılmağın keskin ve ani algılanışıdır.”

Üstün gelen şey, farklılaşma ya da farksızlaşma kuralı değil; kültürlerin, geleneklerin, yüzlerin ve dillerin indirgenemez yabancılaşma, ezeli ve ebedi anlaşılmağıdır.

“Tat farklılaşma bağlı olarak artıyorsa, birbirine indirgenemeyen şeylerin karşılıklı ilişkisinden, ezeli ve ebedi karşıtlıkların şokundan daha tatlı ne olabilir?”

* Irredantizm: Benzerini kendine katma özlemi.

Nesnenin irredantizmi: “Esas egzotizm özne karşısındaki nesnenin egzotizmidir.” Duygulanım yoğunluğunun, hissetme, yani yaşama coşkusunun temel yasası olarak egzotizm.

“Bütün insanlar egzotizm yasasına boyun eğmiştir...”

Bu bir yasa mıdır? Egzotizm kuramı duygulandırıcı ya da öğretisel bir dünya görüşü, bir yaşam sanatı, bir felsefe, etik, estetik midir? Segalen’e göre bu, kaçınılmaz bir varsayım ve bir zevk kaynağıdır.

Kökten ötekilik hem bulunmaz bir şeydir, hem de yok edilemez. Kendinde başkasılık olarak bulunmaz bir şeydir (muhtemelen bir düştür); ama simgesel oyunun kuralı olarak, dünyayı yöneten oyununun kuralı olarak yok edilemezdir. Farklılıkların izdihamı ve genel belirsizliği oyunun bu kuralını, oyun kuralı olarak başkalaştırmaz. Bu ne akılcı bir yasa ne de ispatlanabilir bir süreçtir; bu yabancılık ve anlaşılma ilkesinin metafizik ya da bilimsel bir kanıtına asla sahip olamayacağız; kabullenmekten başka yapacak bir şey yok.

En kötü şey, yalnızca duygusal ve gereksiz bir işlev olan anlayıştır. Hakiki bilgi, hiçbir zaman ötekinde anlayamayacağımız şeyin bilgisidir; bu ötekinin kendisi olmamasına, böylelikle kendinden ayrılamamasına, ne bizim bakışımızla yabancılaşmış ne de kendi kimlik ya da farklılığında inşa edilmiş olmasına yol açan şeyin bilgisidir (Başkalarına asla kendi kimlikleri sorusu sorulmamalı: Örneğin “Amerika” kitabımda Amerikan kimliği sorusu hiçbir zaman sorulmamıştır, söz konusu olan Amerika’nın yabancılığıdır). Yabancıyı anlamıyorsak, bunun nedeni, onun kendisini anlamamasıyla aynıdır (“Yabancı” sözcüğü bu yabancılığı sonraki bütün örtmecelerin hepsinden daha iyi dile getiriyor).

Bu egzotizm kuralı böylelikle hiç kimsenin ne anlayışa ne samimiyete ne ülkeye ne yolculuğa ne güzel görüntülere ne de kendine kanmasını gerektirir. Kökten egzotizm boyutunun, yolculuğun boyutu olması zaten zorunlu değildir: “(Egzotizmin) şokunu yemek için geçerliliği kalmamış yolculuk olgusuna sarılmak gerekli değildi... Ama yolculuk olgusu ve gerçekleşmesi o hoyrat, hızlı, acımasız göğüs göğüse gelme olanağına tüm diğer

kaçamaklardan daha iyi fırsat verir ve darbelerin her biri daha etkili olur.” Yolculuk bir kaçamaktır, ama tüm kaçamakların en uygunudur.

Taban tabana zıt olmanın gücü, yolculuğun eleştirel gücü. Ötekinin en güzel dönemidir bu: Jean de Lhéry, Montesquieu, Segalen.

Yüce bir hal almış ötekiliğin istila ettiği andır bu. XVIII. yüzyıl. Ötekini yabancılığı içinde tutmak gerekir. Barthes ve Japonya. Amerika. Bunu farklılık olarak anlamaya çabalamamalı. Segalen’in “Egzotizm” ilkesidir bu. Doğruluk iddiası yok. Bayağı egzotizmden tikslenme. Öteki karşısında kendini yok etme çabası da değil. Isabelle Eberhardt’ın eğilimidir bu: Kaynaşan biçim, mistik karışıklık. Isabelle şu soruyu yanıtlar: Araplaşarak, kendi yabancılığını yadsıyarak insan nasıl Arap olabilir? Sonuçta, Isabelle’in ölmesi kaçınılmazdır. Ve bu dönekliği yok etmek için onu dalgalara iten bir Arap’tır. Rimbaud ise hiçbir zaman kaynaşmaz. Kendi kültürüne olan yabancılığı aşırı büyüktür, mistik oyalamalara gereksinimi yoktur.

Patagonya. Ortadan kaybolma fantezisi. Yerlilerin, senin, her kültürün, bütün görünümünün sislerle buzulların ayrımsızlığı içinde kaybolma fantezisi. Ama temelde tüm bunlar, burada, Avrupa’da da yok oluyor; hepimiz Alakalufuz. Bu coğrafi oyalamaca niye? Söylenecek son söz, canlı canlı ve görünür biçimde yol olma yolunu seçerek, sürüngen biçimde yok olmaya (bizim yok oluş tarzımıza) son vermenin daha iyi olduğudur. Her eyleme geçiş düşsel bir çözümdür. “Patagonya”nın düşsel çözümler bilimi olan “Patafizik” ile böylesine uyaklı olmasının nedeni de budur. Patafizik ve can çekişme (agonistik): Patagonistik.

Yolculukta aranan ne keşif ne de alışveriştir; yumuşak bir yurtsuzlaşma, yolculuğun, yani yokluğun yükümlülüğüne giriftir. Me-

* ‘Egzotizm’ kelimesinin kökü. (ç.n.)

ridyenleri, okyanusları, kutupları aşan madeni vektörler içinde yokluk tensel bir niteliğe bürünür. Özel yaşama gömülmenin sırrını enlem ve boylamda yok oluş izler. Ama, zihin bu yokluk karşısında kendine özgü bir nitelikmiş gibi coşarken beden nerede olduğunu bilememekten yorgun düşer sonunda.

Velhasıl, ötekilerde aradığımız şey, belki de yolculuktaki o aynı yumuşak yurtsuzlaşmanın aynısidir. Özgün istek ve keşfetmenin yerini, ötekinin isteğine ve bu isteğin içinden geçmeye sürgün edilme eğilimi alır. Zaten aşk hareketlerinde ve bakışlarında çoğunlukla sürgünün mesafesi vardır; dil, belirtmekten korkan sözcüklerin içinde yurdundan uzak düşer; bedenler görüş ve dokunuşa dirençsiz, böylelikle de boşluktaki bir alan gibi arzu tarafından her yönden belirtilmeye müsait ve uygun bir hologram gibidirler. Eşmerkezli çemberlerden oluşan zihinsel bir gezegen üzerinde ihtiyatla yer değiştiriyoruz. Aşırılıklarımızdan ve tutkularımızdan, beraberimizde, yolculuklarımızdan geri getirdiğimiz şeffaf anıların aynısıyla dönüyoruz.

Yolculuk da ötekilerle ilişkimiz gibidir. Yeryüzünün dönüşümü (metamorfozu) ve anamorfozu* olarak yolculuk. Erilin değişimi ve anamorfozu olarak dişi. Kendi cinsiyet ve kültürünüzden kurtuluş olarak aktarım. Günümüzde keşif yolculuğuna, klasik yolculuğa üstün gelen bu biçim, dışlanma ve kurtuluş biçimidir. Hız aracılığıyla zamanla da oynayan uzamsal, yörüngesel ve vektöryel yolculuk. Değişkenlik içinde, mevsimlerin ve kültürlerin geri dönüşlülüğü içinde, Kova burcu çağının yolculuğu. Yakınlık yanılsamasından kurtulmak.

Eskiden merkezi bir etkinliğin çevreye yayılımı ve yola çıkılan yere ilişkin bir şaşırtma hareketi olan yolculuk, bir anda anlam değiştiriyor: Benzersiz bir boyut oluyor; dönüşsüzlüğün boyutu, yeni ilkel sahne. Böylece yolculuk gerçekten de egzotik olur; ilkel top-

* Larvanın, yetişkin larvadan farklı bölütlerle doğduğu metamorfoz türü. (ç.n.)

lulukların geçmişteki merkez kaymasına geleceğin cevabıdır. Ayrıca yolculuk, eskiden turistik yanılmayı niteleyen bir tür mazoşizm ile ülkelerin ve kültürlerin artan tekdüzeliğini, zihniyetlerin gezegen çapındaki erozyonunu doğrulamaktan ibaretken, bugün tersine yolculuktan kaynaklanan şey kökten ötekilik ve tüm kültürlerin bağdaşmazlığıdır.

Eskiden yolculuk yapmak başka bir yerde olmanın ya da hiçbir yerde olmamanın yoluydu. Bugün, bir yerde olma duygusunu hissetmenin tek yoludur. Kendi evimde, her türlü enformasyonla ve bir yığın ekranla çevrelenmiş olarak, hiçbir yerde değilim artık; ama yine de dünyanın her yerindeyim, evrensel sıradanlığın içindeyim. Burası; bütün ülkelerde aynı yerdir. Yeni bir kente, yabancı bir dile ayak basmak ansızın kendimi burada ve başka hiçbir yerde bulmamdır. Beden, bakışını yeniden bulur. İmgelerden kurtulmuş beden imgelerine yeniden kavuşur.

Yolculuğa, yolculuğun anamorfozuna fotoğraftan daha yakın ne var? Yolculuğun, kökenine daha yakın olan ne var? Fotoğrafın yaban ve ilkel olan her şeyle, en temel egzotizmle, nesnenin, ötekinin egzotizmiyle yakınlığı buradan gelir.

En güzel fotoğraflar yabancıların doğal çevrelerinde çekilmiş olanlardır. Çünkü yabancı her zaman ölümle karşı karşıyadır, objektifi de tam olarak ölüm gibi karşılar. O, ne bir gösterişçidir ne de umursamaz biridir. Hep poz verir, yüzleşir. Onun zaferi, teknik bir işlemi ölümle yüz yüze dönüşürmesidir. Yabancıları böylesine güçlü, böylesine yoğun fotoğraf nesnelere yapan budur. Objektif, bu poz, ölüm karşısındaki nesnenin bu kışkırtmacı müstehcenliğini artık yakalayamadığında, özne objektifin suç ortağı olduğunda, bizzat fotoğrafçı da öznelendiğinde, o zaman büyük fotoğrafçılık oyunu sona erer. Egzotizm ölmüştür. Bugün objektifin suç ortağı olmayan bir özne, hatta bir nesne bulmak bile çok güçtür.

Çoğunlukla buradaki yegâne sır, insanların nasıl yaşadıklarını bilmemeleridir. Bu sır onları, eğer iyiyse fotoğrafın kaçırmayacağı belli bir gizle, belli bir vahşilikle taçlandırır. Kim olduklarını bilmemelerine, nasıl yaşadıklarını bilmemelerine ihanet eden yüzlerdeki o saflık ve yazgı pırlırtısını yakalar fotoğraf. Kurnaz, her şeyden haberdar, içe dönük, kendisiyle ilgili ve böylelikle de sırrı olmayan bu dünyanın ırkında tamamen eksik olan bu güçsüzlük ve şaşkınlık pırlırtısı. Bu tür halklar için fotoğraf acımasızdır.

Fotoğrafik olan şey, yalnızca tecavüze uğramış, suçüstü yakalanmış, kendi iradesine rağmen açık edilmiş ve ortaya çıkarılmış olan şeydir; ne imgesi ne de kendi bilinci olduğundan hiçbir zaman temsil edilmemiş olan şeydir. Yaban ya da bizim yabancı yanımız kendini yansıtmaz. Kendisine yabancı biçimde yabancıdır o. En çekici kadınlar kendilerine en yabancı olanlardır (Marilyn). İyi fotoğraf hiçbir şey göstermez, o gösterilemezliği, kendine (kendi bilinci ve isteğine) yabancı olanın başkasılığını, nesnenin kökten egzotizmini yakalar.

Yabanıllar gibi nesnelere de bizden daha fotojeniktir. Ruhbiliminden ve içe dönüklükten anında kurtulmuşlardır. Böylelikle objektifin karşısında tüm çekiciliklerini korurlar.

Fotoğraf bizim yokluğumuzda dünyanın durumunun hesabını verir. Objektif bu yokluğu araştırır. Heyecanlı ve dokunaklı yüzlerde ya da bedenlerde bile araştırdığı şey yine bu yokluktur. Yani en iyi fotoğrafı çekilebilen varlıklar, kendileri için ötekinin var olmadığı ya da artık var olmadığı varlıklardır (yabanıllar, sefiller, nesnelere). Yalnızca insanlıkdışı olan fotojeniktir. Karşılıklı bir şaşkınlığın, böylelikle de dünyayla bizim aramızdaki karşılıklı suç ortaklığının işleminin bedeli budur.

Fotoğraf, bizim cin çıkarmamızdır. Yabancı toplumun maskeleri, burjuva toplumunun aynaları vardı, bizimse imgelerimiz var.

Teknik yoluyla dünyayı zorladığımızı sanıyoruz. Oysa teknik

yoluyla bize kendini dayatan dünyadır ve bu tersyüz oluşa bağlı sürpriz etkisi de dikkate değer.

Şu ya da bu sahneyi zevk için fotoğrafladığınızı sanıyorsunuz; gerçekte fotoğraflanmak *isteyen odur*, siz olsa olsa bu sahneye koyuşun figüranısınız. Özne, yalnızca şeylerin ironik görüntüsünü oluşturur. Görüntü, düşlemimizi silinmeye, tutkularımızı dışa döndürmeye zorlayarak, onları yakalamak için zaten ikiyüzlülükle tuttuğumuz aynayı kırarak, dünyanın ve nesnelere meydana getirdikleri o dev boyutlu reklamın en iyi aracısıdır.

Uzun süre gönüllü köleliğe mahkûm edilmiş görünüşlerin, kendilerini kovduğumuz teknikle, egemen biçimde, bize doğru ve bize karşı geri geliyor olmaları bugün bir mucizedir. Bugün dışarıdan, kendi özgün mekânlarından, sıradanlıklarının bağrından, nesnelere bağrından geliyorlar; neşeyle kendi kendilerine çoğalarak her yandan baskın yapıyorlar (Fotoğraf çekme sevinci *nesnel* bir neşedir; sabah vakti bir kentte, bir çölde görüntünün bu *nesnel* esrikliğini hiçbir zaman hissetmemiş olan biri, bu dünyanın patafizik zarafetinden hiçbir şey anlamayacaktır).

Bir şey fotoğraflanmak istiyorsa bu, tam da anlamını vermek istemediğinden, kendini yansıtmak istemediğinden; ama doğrudan ele geçirilmiş, olay yerinde tecavüze uğramış, ayrıntısında, fraktal niteliğinde aydınlatılmış olmayı istediğindedir. Bir şeyin fotoğraflanmış olmayı, görüntüye dönüşmeyi istediği hissedilir; bu istek kalıcı olmak için değil, tersine daha iyi ortadan kaybolmak içindir. Özne de ancak bu oyuna giriyorsa, kendi bakışını ve kendi estetik yargısını kovabiliyorsa, kendi yokluğundan zevk alıyorsa iyi bir fotoğraf aracısı olabilir.

Bir resmin bu niteliğe, öznenin geri çekildiği bir evrenin niteliğine sahip olması gerekir. Fotoğraf gerilimi oluşturan şey, öznenin bu kesintiye uğramasını, dolayısıyla dünyanın da kesintiye uğramasını belirtmesi gereken nesnenin, çizgilerin ve ışığın ayrıntılarındaki örgüdür. Görüntü ile dünya süreksizliğini, parçalanışını, irileşmesini, yapay birdenbireliliğini dayatır. Bu anlamda, fotoğraf görüntüsü en katıksız görüntüdür; çünkü ne zaman ne de hareketi gizler ve en güçlü gerçekdışılığa dayanır. Tüm diğer görüntü biçimleri (sinema vb.) ilerleme olmaktan uzak, belki de katıksız resmin gerçek'ten kopuşunun zayıflamış

biçimlerinden ibarettir. Görüntünün yoğunluğu, görüntünün süreksizliği ve azami soyutlanması kadardır, yani gerçeği yadsımadaki tarafgirliği kadardır. Bir resmin yaratılması, nesnenin tüm boyutlarının –ağırlık, belirginlik, koku, derinlik, zaman, süreklilik ve tabii ki anlam– birer birer elinden alınmasına dayanır. Görüntü, bu etinden kemiğinden sıyrılma, bu defetme pahasına o büyüleyicilik ve yoğunluk fazlasını kazanır; katıksız nesnelğin aracısı olur, daha incelikli bir baştan çıkarma biçimi için şeffaf hale gelir. Daha iyisini, daha gerçeğini, yani daha iyi betimlenmişini yapmak için tüm bu belirginlik, hareket, heyecan, düşünce, tumturak, anlam ve arzu boyutlarının birer birer yeniden eklenmesi görüntülerin içerildiği bir anlamsızlıktır. Burada teknik de kendi tuzağına düşmüştür.

Fotoğrafta şeyler sıradanlıklarının birbirine bağlanmasıyla örtüşen teknik bir işlem aracılığıyla birbirine bağlanırlar. Nesnenin sürekliliği ayrıntılanmasının verdiği baş dönmesi. Ayrıntının büyüdüğü dışmerkezliliği. Bir resim başka bir resim için, bir fotoğraf başka bir fotoğraf için nedir? Fraktal yan yanalık, diyalektik ilişki yokluğu. “Dünya görüşü” yok, bakış yok; dünyanın eşit ayrıntılar halinde kırılması.

Fotografik görüntü dramatiktir. Suskunluğuyla, kıpırtısızlığıyla dramatiktir. Şeylerin düşlediği, bizim düşlediğimiz şey devinim değil, bu daha yoğun kıpırtısızlıktır. Kıpırtısız resmin gücü, söylencesel operanın gücü. Sinema bile dramatikliğin en yüksek noktası olarak ağır çekim ve görüntüyü dondurma söylencesinin meyvelerini topluyor. Televizyonun paradoksu da görüntünün suskunluğuna tüm çekiciliğini geri vermek olmuştur kuşkusuz.

Fotografik görüntü öznenin bir düzen, bir görüş dayatma isteği ile süreksizliği ve apansızlığı içindeki nesnenin kendini dayatma isteği arasındaki savaşım nedeniyle de dramatiktir. En iyi olasılıkta nesne baskın gelir; çünkü düşünce, görüş ya da devinim yoluyla her zaman bir bütünsellik görünümü veren sanattan, resimden ve sinemanın kendisinden farklı olarak fotoğraf resmi, hiçbir formülün ve özetin yer almadığı fraktal bir dünyaya aittir.

Öznenin dünyadan kopuşu değil de nesnelerin kendi aralarında

bağlantısızlığı, kısmi nesnelerin ve ayrıntıların rastlantısal art arda gelişi. Taneciklerin devinimi gibi müziksel senkop. Fotoğraf bizi sineğe, sineğin petek gözüne ve kırık çizgi halindeki uçuşuna en yaklaştıran şeydir.

Fotoğraf çekme isteği belki de şu saptamadan kaynaklanır: Bir bütün perspektifi içinde, anlam açısından bakılan dünya oldukça hayal kırıcıdır. Ayrıntıda ve aniden görüldüğünde ise her zaman kusursuz bir açıklık içindedir.

Ötekinin gizli biçimi, anamorfozda olduğu gibi parçalarından yola çıkarak ve kırık çizgisini, kırılma çizgilerini izleyerek yeniden oluşturulur.

VENEDİK TAKİBİ

Tuhaf bir gurur bizi yalnızca ötekine sahip olmaya değil, onun sırrını zorla elde etmeye, onun için yalnızca sevgili değil kaçınılmaz biri de olmaya iter. Ötekinin yaşamını perde arkasından yöneten kişi rolü oynamak.

Önce, insanların yaşamının şansa kalmış, anlamı olmayan, hiçbir yere gitmeyen ve bu nedenle de büyüleyici olan rastlantısal bir güzergâh olduğu düşüncesiyle insanları rastlantı eseri sokakta, ani, gelişigüzel aralarla izlemek. Ancak onlar farkında olmadan onları izlerken var olursunuz; gerçekte haberiniz olmadan kendi izinizi sürersiniz. Yani ne ötekinin yaşamını ne nereye gittiğini bulmak içindir bu; bilinmeyenin peşindeki bir sürüklenme de değildir. Farkında olmayan ötekinin aynasında kendi kendinizi baş-

tan çıkarırsınız. Öteki için bir anlamı olan, ama yinelendiğinde bu anlamı yitiren güzergâhın ikizi ve ötekinin yazgısı olmakla kendinizi baştan çıkarırsınız. Sanki ötekinin ardında olan biri hiçbir yere gitmediğini biliyormuş gibidir. Bu bir anlamda onun amacını elinden almak gibidir: O ve kendinin arasına muzip bir deha kur-nazca sızar. Bu öylesine güçlüdür ki insanlar genellikle takip edil-diklerini, kendi alanlarının içine giren bir şeyin, bu alanın eğimini başkalaştırdığını bir tür sezgiyle hissederler.

Sophie Calle'nin *Venedik Takibi* adlı eserinde, bir gün S. bu deneyime başka bir boyut katmak ister. Venedik'teki yolculuğu boyunca çok az tanıdığı bir adamı izlemeye karar verir. Sonunda adamın gittiği oteli saptar. Gidiş gelişlerini izlemek için otele bakan penceresi olan bir daire kiralar. Her yerde adamın fotoğrafini çeker. Ondan hiçbir şey beklemiyor, onu tanımak istemiyordur. Adam kendisini tanıyabileceğinden kılık değiştirir, sarışın olur. Ne var ki karnaval eğlenceleri onu ilgilendirmemektedir, bu on beş günü bir sürü çaba pahasına sadece onun izini kaybetmemekle geçirir. Adamın girip çıktığı dükkânlarda insanları sorgular, gittiği eğlenceleri bilir. Paris'e dönüş saatini bile bilmektedir ve son bir pozunu çekmek için gelmesini beklemeye gider.

Adamın kendisini öldürmesini mi istiyordu, yoksa (özellikle de hiçbir şey, hele bir seks macerası asla beklemediğinden) bu takibi dayanılmaz bularak kendine bir kötülük yapmasını ya da Orpheus ile Eurydice gibi geri dönerek kendisini yok etmesini mi istiyordu? Beklenmedik bir değişim sonucu adamın kendi yazgısı olmasını mı istiyordu? Her oyun gibi bunun da kendi kuralı vardı: Aralarında bir temas ya da ilişki yaratacak hiçbir şey olmamalıydı. Sır açığa çıkmamalıdır, yoksa sıradan bir öyküye dönüşür.

Takip edilen açısından, izleyen adım adım onun izlerini sil-diğinden, öldürücü bir yan vardır. Nasıl gölgesiz yaşanamazsa, hiç kimse de izsiz yaşayamaz. Görünmez el adamın izlerini çalar ve o adam kendini çevreleyen büyüü sezmezlik edemez. Kadın adamın sürekli fotoğrafını çeker. Burada fotoğrafın işlevi ne rönt-gencilik ne de arşivlemedir. Kadın sadece "şurada, şu saatte, şu zamanda biri vardı," demek istemektedir. Aynı anda da, "şurada,

şu yerde, şu anda olmanın hiçbir anlamı yoktu; aslında kimse yoktu, onu izleyen ben size kimsenin olmadığını temin edebilirim,” demek istemektedir.

Birinin çifte bir yaşamı olduğunu bilmek ilginç değildir. Çünkü *ötekinin çifte yaşamı takibin kendisidir*. Herhangi bir sıradan varoluş, bu takipte değişmiş, herhangi bir istisnai varoluş sıradanlaşmış olabilir. Ama gerçek olan şey, yaşamın tuhaf bir çekime teslim olduğudur.

“Öteki var, onunla karşılaştım,” dememeli. “Öteki var, onu izledim,” demeli. Karşılaşma, yüzleşme; her zaman aşırı gerçek, aşırı doğrudan, aşırı patavatsızdır. Sırrı yoktur. Karşılaşan insanların nasıl durup durup tanışıklarına, kimliklerini bildirdiklerine bakın (birbirlerini sevenlerin bunu birbirlerine sürekli söylemeleri gibi). Kendilerinden bu kadar eminler mi? Ötekinin varoluşunun bir kanıtı mıdır karşılaşma? Hiçbir şey bundan daha az kesin değildir. Buna karşın ötekini gizlice izliyorsam öteki var olduğundandır; özellikle öteki, kendisini tanımadığım için, ne onu tanımak ne de kendimi tanıtmak istediğim için vardır. Vardır; çünkü onu seçmediğim halde onun üzerinde kaçınılmaz bir takip hakkı uyguluyorum. Ona yaklaşmadığım halde, onu herhangi birinden daha iyi tanıyorum. Onu terk bile edebilirim; tıpkı S.’nin (*Venedik Takibi*’nde) yaptığı gibi kaderin yardımıyla, ertesi sabah kentin labirentinde onu tekrar bulacağımdan emin olarak (Çünkü kent eğridir, çünkü zaman eğridir, çünkü oyunun kuralı partnerleri ister istemez aynı yörüngeye yerleştirir) terk bile edebilirim.

Biriyle karşılaşmamanın tek yolu onu izlemektir (Birini kaybetmemek için izlemenin gerektiği labirent ilkesinin tersidir bu, burada birini, karşılaşmamak için izlemek gerekir). Bu, izlenenin ani bir esinlenmeyle, aniden izlendiğinin bilincine kapılıp yüz seksen derece dönüş yaptığı dramatik anı da içerir. O zaman oyun tersine döner ve izleyen kovalanana dönüşür, çünkü yan tarafta çıkış yoktur. Tek dramatik değişiklik, bilmek isteyen ve her şeye lanetler yağdıran ötekinin aniden arkasına dönüşüdür.

Bu arkaya dönüş Venedik’te oldu da. Adam kadına doğru geldi ve şunu sordu: “Ne istiyorsunuz?” Kadın hiçbir şey istememektedir.

Ne polisiye bir macera ne de bir seks macerası. Bu dayanılmaz bir şeydir ve bir cinayet ve ölüm tehlikesi içerir. Kökten ötekilik daima bir ölüm tehlikesi içerir. S.'nin tüm sıkıntısı da bu zorlu farkına varmanın etrafında döner: Maskenin düşürülmesi; hem de bundan kaçmaya çabalarken. "Onu artık izleyemiyorum. Tedirgin olmalı, burada, arkasında olup olmadığını soruyor olmalı; -şimdi beni düşünüyor- ama ben farklı biçimde onun izinde olacağım."

S. bu adamla karşılaşabilir, onu görebilir, onunla konuşabilirdi. Öteki'nin bu gizli varoluş biçimini hiç yaratmamış olabilirdi. Öteki, fark ve diyalog içinde ahbaplık ederek değil de sır gibi, sonsuza dek ayrılmış gibi kuşatarak kaderi haline gelinen kişidir; kendisiyle muhatap olarak, çene çalarak değil, onu gölgesi, çifti, görüntüsü gibi kuşatarak, izlerini silmek için kendisiyle birleşerek, onu kendi gölgesinden soyarak kaderi haline geldiğimiz kişidir. Öteki, asla iletişim içinde olunan kişi değil; izlenen ve sizi izleyen kişidir.

Öteki, asla doğal olarak öteki değildir: Baştan çıkararak, kendine yabancı kılarak, hatta başka yolu yoksa yok ederek öteki kılınması gerekir. Ama bunu başarmak için daha incelikli hileler vardır.

Herkes diğerine kurduğu tuzakla yaşar. Herkes, sonsuz bir yakınlık içinde yaşar; bitkin düşene dek süren bir yakınlık içinde. Herkes kendi ötekisini ister; ve bunu, ötekini dize getirmeye yönelik buyurgan gereksinim içinde ve bu dize getirmeyi, tadını çıkarmak için sürdürme sarhoşluğu içinde ister. Yalanın ve doğrunun karşıt mantıkları, ötekinin sonundan alınan katıksız hazdan başka bir şey olmayan bir ölüm dansı içinde birleşir. Çünkü ötekine duyulan istek her zaman ötekine son verme isteğidir de... Belki de olabildiğince geç? Tek sorun, farklılığı içinde kendinden yoksun kalan ötekinin mekânını, sözünü, sessizliğini, hatta içini kaplayarak kimin daha iyi dayanacağını bilmektir. Kimse kimseyi öldüremez: Hasım, kendi simgesel ölümünü arzulamaya, yerine getirmeye itilir... Dünya kusursuz biçimde işleyen bir tuzaktır.

Hasılı, anlaşılmaz bir ötekilik, bir yabancılık; öteki olayının biçiminin ve özgünlüğünün sırrı budur.

“Ferdydurke: Bireylerin ortamlarına nasıl bağlı oldukları elbette görölüyor; ama benim için ruhsal açıdan hayli başdöndürücü, felsefi açıdan hayli kaygı verici olan şey, kimi zaman insanın –her an olabilecek umulmadık bir karşılaşma uyarınca– tek bir insan, diğer bir kendisi tarafından yaratılmış olduğunu bilmektir. Bence belli bir ortamın bana uzlaşmalarını dayattığı veya Marx’ın düşündüğü gibi insanın kendi toplumsal sınıfının ürünü olduğu doğru değildir. Benim istediğim şey, bir insanın benzeriyle temasını ve bu temasın ani, beklenmedik ve vahşi niteliğini göstermektir. Bu şansa bağlı ilişkilerden biçimin, genellikle, kesinlikle beklenmedik ve saçma bir biçimde nasıl doğduğunun görülmesini sağlamaktır... Böyle bir biçimin basit bir toplumsal uzlaşmadan oldukça daha güçlü bir şey olduğunu, hükmedilmesi olanaksız bir öğenin söz konusu olduğunu görmüyor musunuz?”

Gombrowicz

VİRAL KONUKSEVERLİK

Herkes ötekinin yazgısıdır ve herkesin gizli yazgısı da kuşkusuz lanetleme ya da herhangi bir başka ölüm itkisiyle değil; kendi yaşamsal yönelimi adına, ötekini yıkmaktır (ya da baştan çıkarmaktır).

“İnsan bedeninde iltihaplı bir hastalığın gelişiminin kökeni, yükselişi ve çöküşünü bir mikrop türünün öyküsü gibi göstermek pek saçma olmaz. Mutlaka farklı; ama düşünce açısından türdeş orantılar içinde, insan türünün öyküsüne benzer bir öykü.

Bu mikrop türü kanda, lenfte, insan bireyinin dokularında yaşar. Bizim bakış açımızdan hastalığa yakalanmış bu adam mikrobu manzarası, dünyasıdır. Bu ufak bireyler için de kendilerine ait olan bu dünyayı bilinçdışı ve iradedışı olarak yıkmaya çalışmak ve çoğu kez

gerçekten yıkmak, varoluşlarının koşulu, gerekliliği ve anlamıdır (Bu mikrop türüne ait farklı bireylerin, tıpkı insan bireyleri gibi çok farklı yetenek ve iradelerle donatılmadıklarını ve onların arasında da sıradan mikroplar ile dehalar olmadığını kim biliyor?)

O halde, insanlığın da bir bütün olarak kavrayamadığımız ve içinde varoluşunun koşulunu, gerekliliğini ve anlamını bulduğu herhangi bir üstün organizma için, bu organizmayı yıkmamanın yollarını arayan ve –tıpkı mikrop türünün bu “hastalığa yakalanmış” insan bireyini yıkmaya can atması gibi– geliştikçe onu yıkmak *zorunda olan* bir hastalık olduğu düşünülemez mi? Düşüncemizi daha da ileri götürüp belki de mikrop türü için olsun, insanlık türü için olsun, her canlı topluluğunun görevi kendini aşan dünyayı –bu bir insan bireyi ya da bir evren olabilir– yavaş yavaş yıkmak değil midir, diye sormamızda sakınca var mıdır?

Bu varsayım hakikate yaklaşırsa bile imgelemimiz bununla ne yapacağını bilemez; çünkü zihnimiz yalnızca aşağıya doğru hareketi kavramaya yeteneklidir, yukarıya doğru hareketi asla. Yalnızca altta olan konusunda görelî bir bilgimiz vardır, üstte olan için ise hâlâ önsezi evresindeyiz. Bu anlamda insanlık tarihinin, direncine karşın yavaş yavaş ve gereklilik uyarınca insan tarafından yıkılan kutsala karşı sonu gelmez bir savaşım olarak yorumlanmasına izin vardır belki. Bu düşünce şemasını izleyerek bizi aşan bu ögenin, bize kutsal görüldüğü ya da öyle hissedildiğini, sırası geldiğinde kendisinden üstün bir diğeri tarafından aşılacağını ve bunun sonsuza dek böyle sürdüğünü varsayabiliriz.”

(Arthur Schnitzler, *Relations et Solitudes*)

Mikrop türüyle insan türü arasında, hem ortakyaşarlık hem de kökten bağdaşmazlık vardır. İnsanın ötekisinin mikrop olduğu söylenemez –özleri asla karşıt değildir ve yüz yüze gelmezler–; birbirlerine bağlıdırlar ve bu bağlılık yazgıymış gibidir; ne insan, ne basil, kimse bunu farklı biçimde düşünemez. Bu bağlılığın sonsuza dek sürdüğüne bakılırsa net bir ayırım çizgisi yoktur. Ya da ötekiliğin şurada olduğunu söylemekten yana olmak gerekir: Mutlak öteki, kökten insanlıkdışı olan, hakkında hiçbir şey bilinmeyen ve bizden farklı bile olmayan mikroptur. Her şeyi başkalaştıran ve kendisiyle ne bir pazarlık ne de uzlaşma olanağı olan gizli biçim. Buna karşın onunla aynı yaşamı yaşıyoruz ve tür olarak da bizimkiyle aynı zamanda ölecektir; yazgısı aynı. So-

lucan ile yosun hikâyesi gibi: Solucan midesinde beslediği yosun olmadan hiçbir Şeyi hazmedemez. Aklına bu yosunu yiyip yutmanın geldiği güne kadar her Şey yolunda gider: Yosunu yiyip yutar, ama bu yüzden (yosun artık solucana hazmında yardım edemediğine göre yosunu hazmedmeden) ölür.

İRRADE SAPMASI

Ötekinin sırrı, kendim olma imkânının bana asla verilmemiş olmasıdır ve ancak dışarıdan gelenin kaçınılmaz saptırmasıyla var olurum. Schnitzler'in kısa öyküsünde insan, yakasını bırakmayan ve kendisini yok edecek olan o mikrop türünün hayatının içinde yaşar: Birbirlerine yabancıdırlar, ama yazgıları aynıdır. *Venedik Takibi*'nde S. kendisinin ne kim olduğunu ne nereye gittiğini bilir: Dolayısıyla, varoluş daima bir anlam ya da anlamsızlık saptırmasıyla, başka şeyin saptırmasıyla biçimlenir. Kendi irademiz yoktur ve öteki, kendi irademiz uyarınca yüz yüze geldiğimiz şey asla değildir. Öteki, dışarıdan gelenin zorla girişidir, dışarıdan gelenin eksen etrafında dönüşüdür, yabancılık yoluyla baştan çıkarıcılıktır ve yabancılığın aktarımıdır.

Dolayısıyla, felsefenin sırrı, belki de kendini tanımak veya ne-
reye gittiğini bilmek değil, ötekinin gittiği yere gitmektir; kendi
kendine düşlemek değil, ötekilerin düşlediğini düşlemektir; kendi
başına inanmak değil, inananlara inanmaktır: Dıştan gelen tüm
belirlemelere öncelik tanımaktır. Bunlar okunamaz, deşifre edi-
lemez olsalar da fark etmez; önemli olan herhangi bir olayın, her-
hangi bir nesnenin, herhangi bir beklenmedik varlığın yabancı bi-
çimiyle birleşmektir; çünkü asla kim olduğunuzu bilemezsiniz.
İnsanların gölgelerini yitirdikleri günümüzde, biri tarafından iz-
leniyor olmak son derece gereklidir; her birimizin kendi izlerini
yitirdiği günümüzde birinin izlerinizin içine girmesi son derece
acildir; böyle yaparak bu izleri silip sizi yok etse de yok olmayla
suç ortağı olan bir yoldur bu; burada simgesel bir zorunluluk bi-
çimi, bağlanmanın ve kopmanın bulmacamsı bir biçimi söz ko-
nusudur.

Her birimize kendi yaşam sorumluluğunu yıkmayı amaçlayan
bir kültür içinde yaşıyoruz. Hıristiyan gelenekten miras alınmış
ahlâki sorumluluk, her birimize kendi yaşam koşullarının tümünü
üstlendirmek için tüm modern haberleşme ve iletişim aygıtından
destek görür. Her şeyin bireysel hücrenin kendine yeterli olmasına
katkıda bulunduğu bakılırsa bu, varoluşun programlı yönetimi
içinde tamamen gereksiz hale gelen ötekinin iade edilmesi an-
lamına gelir.

Oysa saçmalıktır bu. Kimse kendi yaşamının sorumluluğuna
katlanacak diye bir şey yoktur. Hıristiyan ve modern bu düşünce,
boş ve kibirli bir düşüncedir. Dahası temelsiz bir ütopyadır. Ki-
şinin kendi kimliğinin, iradesinin, sorumluluğunun ve isteğinin
kölesi olmasını gerektirir. İnsanın tüm devrelerini; genlerinde, si-
nirlerinde, düşüncelerinde kesişen dünyanın tüm devrelerini de-
netlemeye koyulmasını gerektirir. Görülmemiş bir kölelik!

Kişinin kendi bahtını, isteğini, iradesini başka birinin ellerine
bırakmak çok daha insancadır. Sonuç nedir? Sorumluluk dolaşımı,
irade sapması ve biçimlerin sürekli aktarımı.

Yaşamım, başka bir yaşamda etkili olduğu için kendine sır ha-
line gelir. İradem, ötekine aktarıldığı için kendine sır haline gelir.

Aldığımız hazzın gerçekliği konusunda, irademizin gücü konusunda hep kuşku duyarız. Garip bir biçimde, bundan hiçbir zaman emin değilizdir; diğerinin aldığı haz sanki daha belirgindir. Kendi aldığımız haza daha yakın olduğumuzdan bu hazdan kuşku duymak için daha uygun bir konumdayızdır. Herkesin kendi görüşlerine daha gönülden güvenmesini isteyen önerme, (karşısındakinin hazzını garanti etmek ve bundan derinleşmiş bir bilgi ve enerji çıkarmak için insanın kendi aldığı hazzı ertelendiği Çin erotizminde olduğu gibi) kendilerine ait bir görüş edinmeye daha müsait olan diğer kişilerin görüşüne bel bağlama eğilimini küçümser. Öteki varsayımı, belki de yalnızca aldığımız haz konusundaki bu kökten kuşkunun sonucudur.

Baştan çıkarma, öteki için ebediyen sır olan, asla bilmeyecek olsam da gizli tutulması koşuluyla beni çeken şeyin sezgisiyle ilgilidir; oysa bugün ötekinin kendisi için gizli kapaklı bir şeyi kalmadığından baştan çıkarmaya açık pek fazla alan da kalmamıştır. Herkes kendinin ve kendi isteğinin hınzırca farkındadır. Her şey öylesine basit ki maskeli kişi bile gülünçlüğe sığıyor. Baştan çıkarma kumarı nerede o halde? Psikanalizdeki kuramsal yanılısına ile devrimlerdeki politik yanılısına bir yana, arzudaki yanılısına nerede?

Artık inanamıyoruz; ama inanana inanıyoruz. Artık sevemiyoruz; yalnızca seveni seviyoruz. Artık ne istediğimizi bilmiyoruz, ama bir başkasının istediğini isteyebiliyoruz. İstemek, yapabilmek ve bilmek eylemleri terk edilmedi, ama bir başkasına devredilerek, genel olarak ilga edildiler. Zaten her halükârda ekranlar, videolar, röportajlar arasında artık yalnızca başkaları tarafından görülmüş olanı görüyoruz. Artık yalnızca görülmüş olanı görmeye yetenekliyiz. Karar verme sorumluluğunu yakında bilgisayarlara bırakacağımız gibi bizim için görme sorumluluğunu da makinelere devrediyoruz. Organik ve hatta duyumsal işlevlerimiz bile uyular tarafından devralındı. Hazzın zihinsel bölünmesiyle ben-

zerlik kurulabilir: Arzu nasıl gereksinim değilse, haz da doyum değildir. Her ikisi de gereksinime ve doyumda *dayanır*; bunlar yukarıda belirtilen ikinci dereceden stratejilerdir.

Her halükârda, insanın kendini denetlemesinden, başka biri tarafından denetleniyor olması daha iyidir. İnsanın kendi tarafından ezilmesi, sömürülmesi, işkence görmesi ve kullanılmasından başka biri tarafından ezilmesi, sömürülmesi, işkence görmesi ve kullanılması daha iyidir.

Bu anlamda, daha büyük bir özerkliği, yani tüm denetim ve baskı biçimlerinin özgürlük ortamında derinleşmiş içselliğini hedefleyen özgürleşme ve bağımsızlık hareketinin tümü bir gerileme biçimidir. Bize dışarıdan gelen ne olursa olsun, en beter sömürü de olsa, dışarıdan geliyor olması olumlu bir niteliktir. Bu yüzden, yabancılaşma, kendine ait olamama olarak nitelense bile yararlıdır; yabancılaşmış yanımızı tutsak eden öteki, kuşaktan kuşağa aktarılan düşman haline gelmiş olsa da yabancılaşma yararlıdır. Öznenin kendi irade ve isteğini yeniden ele geçirmesi olarak buradan türetilecek bir yabancılaşmama kuramı da basite indirgeyicidir. Bu perspektifte, özneye kendisinden gelen her şey, sahici olduğundan iyidir; dışarıdan gelen her şeyin adı ise sahteye çıkmıştır; çünkü öznenin özgürlük alanına ait değildir.

Tamamen tersi olan durumda ısrar etmek ve paradoksu genişletmek gerekir. Nasıl ki başka biri tarafından denetleniyor olmak daha iyiyse, kendinden başka biri tarafından mutlu ya da mutsuz edilmek de her zaman daha iyidir. Yaşamımızda bize bağılı olmayan bir şeye bağılı olmak her zaman daha iyidir. Bu varsayım beni her tür kölelikten kurtarır. Kendi varoluşum da dahil, bana bağılı olmayan bir şeye boyun eğmek zorunda değilim. Doğduğum andan itibaren bağımsızım, aynı anlamda, ölümümde de bağımsız olabilirim. Bundan daha gerçek hiçbir özgürlük asla olmamıştır. Tüm oyun, tüm koz, tüm tutku, tüm çekicilik burdan doğar: Bize tamamen yabancı olmakla birlikte üstümüzde güçlü olan şeyden; ötekisi olup da baştan çıkarmamız gereken kimseden doğar.

Yabancılık aktarımına dayalı ahlâk, bir incelik felsefesi içerir. İncelik temel yapaylıktır; kendi enerjimizle, kendi irademizle değil de başkalarından, dünyadan, sevdiklerimizden, nefret ettiklerimizden *aşırdığımız* enerji ile, irade ile yaşıyor olmamızdır. Kaçamak bir enerjiyle, çalıntı bir enerjiyle, baştan çıkarılmış bir enerjiyle yaşıyoruz. Ve öteki, yalnızca bu dolaylı ve incelikli kapma, baştan çıkarma ve verme edimiyle var olur. İstemek, inanmak, sevmek ve karar vermek nedeniyle kendini bir başkasına vermek; bu bir vazgeçme değil, bir stratejidir. Ötekini kendi yazgınız yaparak ondan en incelikli enerjiyi çekip alırsınız. Yaşamınızın sorumluluğunu bir olay ya da göstergeye vererek yaşamınızın biçimini aşırırsınız.

Bu strateji masum değildir. Çocukların benimsediği stratejidir. Yetişkinler çocukları kendilerinin yetişkin olduklarına inanmıyorlarsa, çocuklar da büyüklerin, kendilerinin çocuk olduklarına inanmalarına *izin verirler*. Bu iki stratejiden ikincisi en incelikli olanıdır; çünkü yetişkinler yetişkin olduklarına inansalar da çocuklar, çocuk olduklarına inanmıyorlar. Çocukturlar, ama buna inanmıyorlar. Çocukluk bayrağı altında, bir kibarlık bayrağı altındaymış gibi dolaşıp dururlar. Kurnazlıkları (ve çekicilikleri) yerindedir. Schnitzler'in tarif ettiği mikrop türüne uzak da değiller zaten: Canlılık ve gelişimlerinin, onları çevreleyen üst dünyanın (yetişkinler dünyasının) yıkımına bağlı olduğu farklı bir cins gibiler. Çocukluk, yetişkin evrenin içinde incelikli ve canice bir var olma hali gibi hareket eder. Çocuk bu anlamda yetişkinin ötekisidir: Onun yazgısıdır, doğuştan gelen en incelikli halidir ve hiçbir özel iradesi olmayanlara özgü hoşlukla hareket ederken onu acımasız biçimde yadsıyan biçimidir.

Kitleler de böyledir. Kitle adlandırması altında onlar da bir kibarlık yazgısı altındaymış gibi dolaşıp dururlar. Onlar da politikanın karanlığı içinde garip, düşman, anlaşılmaz bir cins, ani zehirliliği her tür politik düzenin yıkıcısı olan, neredeyse biyolojik bir cins gibi büyüdüler. Onlar da iktidarın ötekisidir; politika labirentinden çıkmayan, iktidarın tanıyamadığı, adlandıramadığı, gösteremediği kör öncüdür. Bu incelikli başkalaştırma gücünü uyguluyorlarsa, bu aynı bilinçdışı "bırakın istesinler, bırakın inansınlar" stratejisini kullandıklarındandır. Kendi kitle nitikle-

rine inanma tehlikesine düşmezler: Öznellik ve söz yasak olduğundan, politik ayna evresinden hiçbir zaman geçmemişlerdir. Bu onları, kendi kusursuzluklarına inanan ya da inandığını açıkça söyleyen tüm politikacılardan ayırır. Politikacıların kinizmi, kitlelerin (var olmayan) özleri konusundaki nesnel kinizme asla denk değildir.

Bu, kitleye iyi bir öncelik tanır; çünkü ötekiler onun yabancılaşmış olduğuna inanırlar, kitle de ötekilerin buna inanasına izin verir. Dışılık de bu “şehvetli” ironiye katılır. Kadınlar erkeklerin kendilerini erkek sanmasına izin verirler, oysa kadınlar, gizliden gizliye, kendilerinin kadın olduklarına inanmazlar (Çocukların, çocuk olduklarına inanmamaları gibi). İnanmaya izin veren, inanan ve inandırandan her zaman üstündür. Kadının cinsel ve politik özgürleşmesindeki tuzak, tam da kadınları kadın olduklarına inandırmak oldu: O zaman da kadınlık ideolojisi baskın geldi ve kadın hakları, mevki, düşünce gibi şeyler kadınların kendi özlerine olan inançla birlikte baskın geldi. Bundan böyle “özgürleşen” kadınlar kendilerinin kadın olduğunu öne sürüyorlar, artık topluluğun üst perdeden alaycılığı da kayboldu. Herkesin payına düşeni aldığı bir talihsizliktir bu; böylelikle kendilerini özgür insanlar olarak gören erkekler de gönüllü kölelik içine düştüler.

“...Önerdiğim insan dıştan yaratılmıştır, hiçbir zaman kendi olmayıp insanlar arasında doğan bir biçim tarafından tanımlanmış olduğundan kendi özünde bile sahtedir. Ebedi ve ezeli oyuncudur kuşkusuz, ama doğal oyuncudur; çünkü yapaylığı doğuştandır, hatta bu onun insanlık durumunun özelliklerinden biridir... İnsan olmak oyuncu olmak demektir, insan olmak insan taklidi yapmaktır, özünde insan olunmadığı halde bir insan gibi davranmaktır, insanlığı papağan gibi tekrarlamaktır... İnsana maskesini çıkarmasını öğütlemiyorum (bu maskenin ardında yüz yok), ondan istenebilecek şey, durumundaki yapaylığın bilincine varması ve bunu itiraf etmesidir.

Yapaylığa mahkûsam...

Eğer kendim olmama hiç izin verilmediyse...”

Gombrowicz

İnsan olma taklidinde, insanın kendisi olmamasında büyük bir yapmacıklık vardır. Tüm doğruluk ve dürüstlük kültürümüz insanın kendi yazgısını incelikli dış göstergelerle, yapmacık ve “sahte” göstergelerle düzenleme biçimini mahkûm eder. Yapmacıklık, Gombrowicz’in dediği gibi insanın kendi durumundaki yapaylığının bilincine tam olarak vârdığı ve kendine bir tür yapay ikiz yaratmak, ikizinin yapay gölgesinin altına girmek, kendi özünden yapay bir robot üretmek, yani göstergelerin yardımı sayesinde kendini öteki olarak dışsallaştırmak anlamına gelen o alışılmamış ruh halidir. Tüm robotlarımız, yapay makinelerimiz ve tekniklerimiz aslında büyük bir yapmacık değil mi?

Andy Warhol, “Bir makine olmak istiyorum,” dediğinde zirvedeki züppeliğin formülünü açıklar. Kendi tekil makinesini, birazcık daha fazla simülasyon ve sunilik ile, makineler ve makineli nesnelere sistemine ekleyerek makineleşmeyi bozar. Sıradan makinenin nesne ürettiği yerde Warhol, nesnenin üretilmiş olması anlamına gelen gizli erekliliğini üretir. Aşırı-erekliliği içinde, nesnelere sürecinden çıkan gizli anlamsızlık içinde makineyi yeniden üretir. Diğerlerinin ilave bir ruh aradıkları yerde o ilave bir makine arar; ilave bir anlam aradıkları yerde o ilave bir yapaylık arar. Giderek daha az kendi ve giderek daha yapmacık olarak, dünyanın sıradan kesinliğinin yeniden üretilmesi yoluyla makinenin büyücülüğüne zarar verir. Giderek daha az arzu öznesi olarak, nesnenin hiçliğine daha da yakınlaşır.

TUHAF CAZİBE OLARAK NESNE

Sonuç olarak ötekilik figürleri tek bir şeyde özetlenir: Nesne. Geriye kalan tek şey, nesnenin acımasızlığı, nesnenin irredantizmidir.

Bilimin ufkunda bile nesne giderek daha ele avuca sığmaz, bölünmez, böylelikle de çözülemeye gelmez gözükmektedir; ebediyen değişken, tersine çevrilebilir, ironiktir ve manipülasyonlarla alay eder gözükmektedir. Özne, bilimin postulatlarının fedası pahasına nesneyi umutsuzca izlemeye çalışır; ama nesne bilimsel aklın feda edilmesinin bile ötesindedir. Çözülmez bir bilmecedir bu; çünkü nesne kendi değildir ve kendini tanımaz. Chesterton'un yabanılı gibidir: Onu anlamıyorsak, bunun nedeni, onun kendisini anlamaması ile aynıdır. Böylece her anlayış karşısında engel oluşturur. Kendine yabancı olmak; yabanılın bizimkinin tamamen

tersi olan gücü ve egemenliği buradan kaynaklanır. Uygarlığın ilk hareketi ona bir ayna uzatmak olacaktır; ama o, aynaya kendini yalnızca görünürde yansıtır; gerçekte ayna kendisidir, kendi yansımasıyla ilgilenir.

O halde bilimin ötekisi nerededir? Nesnesi mi? Bilim muhatabını yitirdi, “yabani” gibi o da diyaloga karşılık vermiyor. Öyle görülüyor ki bu iyi bir nesne değil, “fark”lılığa saygı göstermiyor, bilimsel yola getirme (akılcı nesnelleştirme) girişimlerinden gizlice kaçıyor ve sıra kendisine geldiğinde, bilimsel yapının temellerini el altından yıkarak, “anlaşılmış” olmanın intikamını alıyor. Nesne ile bilim öznesinin cehennemî sürekle avı, izlenecek bir olay!

Tuhaf cazibe olarak tek nesne kalıyor geriye. Özne tuhaf bir cazibe değil artık. Hakkında çok şey biliniyor, kendini çok iyi biliyor. Heyecan verici olan şey nesne; çünkü o, benim yok oluşumun ufku. Kuram gerçek için neyse o da o: Bir yansı değil, bir meydan okuma ve tuhaf bir cazibe. Ötekilik arayışının potansiyel yoludur bu.

Yabancılaşmanın ötesine geçmenin iki yolu vardır: Ya –bıktırıcı ve günümüzde pek umut vaat etmeyen– yabancılaşmama ve kendini yeniden ele geçirme. Ya da diğer kutup; mutlak öteki, mutlak egzotizm. Seçenek, sanal olarak tam bir dışmerkezlilikle tanımlanmış, “katsayılı başka yer”dedir. Artık yabancılaşmayla yetinilmiyor; ötekinden daha öteki olana, kökten ötekiliğe gitmek gerekiyor.

Ötekiliğin ikili biçimi kesin bir değişimi, görünüş ve değişimlerin kesin başatlığını varsayar. Ben, yabancılaşmış değilim. Kesinlikle ötekiyim. Bundan böyle arzunun yasına değil, kuralın tümünden yapaylığına boyun eğiyorum. Kendime özgü arzunun bütün izini kaybettim. İnsanlıkdışı bir şeye boğun eğiyorum yalnızca ve bu şey, içsellik değil; dünyanın göstergelerinin sadece nesnel ve keyfi kötülüklerine dahildir. Nasıl ki felaketlerde kaçınılmaz olarak gösterilen şey, dünyanın bize karşı hükümler umursamazlığıysa, baştan çıkarmada kaçınılmaz olarak gösterilen şey de ötekinin bize karşı hükümler olan ötekilidir. Ötekilik,

apaçık ortada olan bir jest, bir yüz, bir biçim, bir sözcük, kehânetli bir rüya, bir akıl belirtisi, bir nesne, bir kadın, bir çöl biçiminde yaşamımıza baskın yapar.

Bu öteki, ortaya çıktığında, asla bilemeyeceğimiz her şeyi birdenbire ele geçirir. Öteki; sırrımızın, bizde artık hakikat düzeyinde olmayan her şeyin yeri odur. Yani ne aşta olduğu gibi benzeşim yerimiz ne yabancılaşmada olduğu gibi farklılık yerimiz ne mevcut halimizin ideal tipi ne de yoksunluğunu çektiğimiz şeyin gizli idealidir; bizden kaçan şeyin bulunduğu yerdir ve biz de ötekinde kendimizden kaçırız. Bu öteki, arzunun ya da yabancılaşmanın değil; baş dönmesinin, silinmenin, ortaya çıkmanın ve yok olmanın, deyim yerindeyse (ama bunu söylememek gerekiyor) varlığın parıldadığı alandır. Çünkü baştan çıkarmanın kuralı tam olarak sırdır, sır da temel kuralın sırrıdır.

Baştan çıkarma, ötekinin asla arzunun sonu olmadığını, sevdiğine göz dikerken öznenin kendini aldattığını, söylediği şeyi amaçlayan her önermenin aldandığını bilir. Sır her zaman yapaylığın sırrıdır. Her zaman dışarıyı amaçlamak, ötekini asla diyalogun ürkünç yanılmasında aramamak; ama onu, gölgesiymiş gibi izlemek, çember içine almak bir zorunluluktur. Asla kendi olmamak, ama asla yabancılaşmış da olmamak: Ötekinin figürüne; dışarıdan gelmiş o tuhaf biçime, olaylarla ilgili süreçleri olduğu kadar özel varoluşları da düzenleyen o gizli figüre dışarıdan dahil olmak.

Öteki, kendimi sonsuza dek yinelememi engellendir.

Samir Amin

AVRUPAMERKEZCİLİK

BİR İDEOLOJİNİN ELEŞTİRİSİ

İnceleme/Çev.: Mehmet Sert/229 sayfa/ISBN 975-539-040-5

İki yüzyıl önce, Fransız Devrimi modern dünyanın değerler sistemini en iyi özetleyebilecek ilkeyi, “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik” formülüyle ortaya koymuştu. Burjuvazi, kapitalizmdeki fetihçi ruhun dünyanın bütün toplumlarını Avrupa modeline göre homojenleştireceğine ve Fransız Devrimi'nin bayrağını bütün halklara taşıyacağına inanıyordu. Oysa tam tersi oldu. Kapitalizm yayıldıkça toplumlar arasındaki eşitsizlik giderek büyüdü ve sonunda kapatılması olanaksız bir uçurum, keskin bir kutuplaşma doğdu.

Avrupamerkezcilik bu uçurumu, bu kutuplaşmayı meşrulaştırmak için Batılılarca uydurulmuş bir ideolojidir. Kapitalist üretim tarzının özündeki adaletsizliği, eşitsizliği gizlemek için, sömürülen toplumdaki iç etkenleri ve Avrupa tarihinin benzersizliğini öne sürer. Bu ideolojiye karşı giderek büyüyen hoşnutsuzluk, SSCB ve Doğu Avrupa'daki sistemin çöküşünden sonra, milliyetçiliğe, kültürcülüğe, İslamcılığa, radikal ayrılıkçı, gelenekçi ve tutucu hareketlere çok elverişli bir zemin yaratmıştır.

Samir Amin, “tersinden Avrupamerkezcilik” diye nitelediği bütün bu tepkilerin kapitalizmin ekmeğine yağ sürdüğünü, bugünkü koşullarda akla yatkın tek tasarının, Batı'nın dayattığı tekmerkezli, bütünleşmecilik yanlısı, totaliter “yeni dünya düzeni”nin yerine, çokmerkezli, evrensel değerlere sahip çıkacak, kapitalist sistemle bağlantısını kendi koyduğu kurallara göre düzenleyecek yeni bir sistem yaratmak olduğunu savunuyor.

Samir Amin'in *Avrupamerkezcilik*'i, Serge Latouche'un *Dünyanın Batılılaşması* ve Cengiz Aktar'ın *Türkiye'nin Batılılaştırılması*'yla birlikte, “Batılılaşma” ve “kalkınma” sorunu üzerine bir üçleme oluşturuyor. Türk okuru bu üç kitapta, hem bugüne kadar yaşadıklarımızı ve bundan sonra yaşayabileceklerimizi her yönüyle sorgulayan sağlıklı bir tartışma zemini, hem de ileriye dönük somut öneriler bulacaktır.

“Samir Amin'in bu eseri, hem kendi tarihimize hem de başkalarının tarihine eleştirel bakmamıza yardım edebilecek önemli tezler içeriyor. Yaşadığımız coğrafyada en çok ihtiyacımız olan şey, Avrupa-merkezcilikten arındırılmış eleştirel bir bilinçtir.”
Fikret Başkaya / Özgür Gündem

Geçmişte, özgürlük/eşitlik/kardeşlik gibi tüm insanlığı derinden etkileyen evrensel değerlerin kurucusu olan Batı, 21. yüzyıla girerken artık eskisi kadar inandırıcı değil!

1960'larda görece refah ortamını yaşarken kendini hiç bitmeyecek sandığı bir orji halinde, bir safahat âleminde bulan Batı, yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde orjinin çoktan bittiğini anlamıştır: Sistem yok olmamış; ama bir zombi ya da vampir gibi can çekişme halindeki ölümsüzlüğünü yaşamaya mahkûm olduğu ortaya çıkmıştır.

Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı* adlı bu eserinde, Batı'yı var eden temel kavramlardan olan gelişme, ilerleme ve kendini koruma ilkesinin, her yerde, yok oluşun ve ölme halinin sürekliliğine dönüştüğünü gösterir. 1960'ların "cinsel devrim"i, cinsel özgürlüğe değil; travestiliğin hükümanlığına, kadın ve erkek kategorilerinin birbirine karışmasına yol açmıştır. "Sanatta devrim" ile iyi ve kötü gibi estetik düzeye dair kategoriler terk edilerek "kötünün de kötüsü" türünden trans-estetik kopyalar hayatlarımızı doldurmuştur. Sibernetik devrim, makine ile insan arasındaki ayrımı makine lehine ortadan kaldırmış; politikanın sonuna yol açan "politik devrim" ise eski politik biçimlerin simülasyonu olan "trans-politika"nın egemenliğini kurmuştur...

Batı'nın politik bağımsızlık sistemi, kendi bünyesindeki virüsler nedeniyle tehdit altındadır. Sömürgecilikten bu yana, farklı olanı ve "öteki"ni yok etmiş olan Batı, artık "aynı"nın aynasında, kendi kendinden üreyen ve türeyen cinsiyet ve zihniyetleriyle birbirinin kopyası olan bireylerin dünyasıdır. Artık "öteki cehennem"inde değil, kendi cehenneminde yaşayan bu insanın bir diğerinde keşfedebileceği hiçbir şey kalmamıştır; çekici tek şey nesnelere... Geçmişte Batı'nın sayısız kötülük tohumu gönderdiği "öteki dünya" olan Üçüncü Dünya da bugün, yıllarca benimsemiş gibi gözüktüğü modern değerleri reddedişle Batı'dan rövanşı almanın peşindedir...

Bilgisayar, politika, cinsellik, terörizm, jogging, enformasyon gibi bu yüzyıl sonunda öne çıkan temalar; Nazizm, Stalinizm, Soykırım, Doğu blokunun çöküşü, "Heidegger Nazi miydi?", "Tarihin sonu mu?", ırkçılık, İslam gibi Batılı insanın zihinsel evrenindeki tartışmalar, bu kitapta, insanı sarsan ve düşündüren bir bakış açısıyla irdelenmektedir.

Kendisini "kuramsal terörist ve nihilist" olarak tanımlayan Baudrillard'ın bu eseri, insanın ve insanlar arası ilişkilerin yok oluşuna bir ağıt, bir çığlıktır. Seçimi insandan yana olan ve bu çığlığı güçlendirip bir karşı çıkış manifestosuna dönüştürmek isteyen herkesin okuyarak, düşünerek ve tavır alarak katılabileceği bir eser...

AYRINTI•İNCELEME

ISBN 975-539-095-2

9 789755 390956

